

Grunnlagsdokument for 2. halvår 2020

Gjennomsnittlige engrospriser for storfe, lam og egg.

Foto: Sporenistrek

Norfura
bondens selskap

Styrevedtak i Nortura – 19. mai 2020

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe økes med kroner 1,6 kr per kilo til kroner 62,8 per kilo for andre halvår 2020.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for lam økes med kroner 0,30 per kilo til kroner 66,40 per kilo for andre halvår 2020.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg økes med kroner 0,80 per kilo til kroner 20,30 per kilo for andre halvår 2020. Prisen på egg fra høner i miljøbur økes med kroner 0,4 per kilo og egg fra frittgående høner økes med kroner 0,70 per kilo, i tillegg utgjør 10 øre en teknisk justering for innfasing av mer egg fra frittgående høner.

Offentliggjøring av vedtak:

Aktørene i kjøtt- og eggbransjen ble orientert om vedtaket umiddelbart etter at styrets beslutning ble fattet. For øvrig vises det til Nortura Totalmarked sine nettsider:

<http://totalmarked.nortura.no>

Markedsordningen skal bidra til at det norske markedet tilbys riktige mengder kjøtt av storfe, sau/lam og egg til rett tid og med rett kvalitet. Prisfastsettingen vil være det viktigste verktøyet for å lykkes med denne oppgaven. Engrosprisen skal settes slik at det både på kort sikt (først kommende prisperioder) og mellomlang sikt (2 – 3 år) gis grunnlag for en optimal markedsdekning, der både tilførsler fra innenlands produksjon og vedtatt tollfri import tas hensyn til. Innenfor de rammer som dette til enhver tid vil utgjøre for prisfastsettingen, skal prisen settes slik at markedsinntektene sammen med offentlige virkemidler og generelle rammevilkår bidrar til økonomisk bærekraft i hele varekjeden fram til engrosprispunktet. Nortura skal som markedsregulator forvalte denne oppgaven på en transparent og konkurransenøytral måte.

Innholdsfortegnelse

1	SAMMENDRAG	5
2	GRUNNLAGSDOKUMENTETS FUNKSJON	8
3	ØKONOMISK UTVIKLING, RAMMEVILKÅR OG FORBRUKERTRENDER	9
3.1	INDIKATORER FOR NASJONALØKONOMIEN	9
3.1.1	Utviklingen i norsk økonomi	9
3.1.2	Befolkningsveksten	10
3.1.3	Selvforsyningsgrad	11
3.2	IMPORT, INTERNASJONALE BETINGELSER OG GRENSEHANDEL	12
3.2.1	Import til full toll	13
	Vurdering av styrken av importvernet og betydning av valutakursen	13
3.2.2	Handelsavtaler	14
3.2.3	Generell tollnedsettelse	19
3.2.4	Grensehandel	19
3.3	PRODUKSJONS- OG MARKEDSUTVIKLING INTERNASJONALT	21
3.3.1	Verdensproduksjon og -handel	21
3.3.2	Pris	22
3.3.3	Produksjon, handel og pris, ulike dyreslag	23
3.3.4	Generelle fremtidsutsikter kjøtt – økning i fjørfe	25
3.4	ENDRINGER I SPISEVANENE	26
3.4.1	Forbruk og trender, kjøtt	26
3.4.2	Utvikling i norske matretter	36
4	OVERORDNET OM NORSK JORDBRUK OG NÆRINGSMIDDELINDUSTRI	44
4.1	MARKED OG PRIS – PROGNOSE	44
4.1.1	Kjøtt- og eggmarkedet i 2019	44
4.1.2	Prognose for produksjon og engrossalg for 2020	45
4.1.3	Følger av Koronapandemien	46
4.2	LANGTIDSUTSIKTER FOR MARKEDSBALANSE KJØTT OG EGG	47
4.2.1	Norske forhold som påvirker produksjon og markedsbalansen	47
4.2.2	Forutsetninger og faktorer som påvirker	48
4.2.3	Tre alternative scenarier for engrossalg i 2025	50
4.2.4	Sikkerhetsmarginer	52
4.3	PRISDANNELSEN FOR KJØTT OG EGG	53
4.3.1	Engrospris	53
4.3.2	Avregningspris	53
4.	.....	56
4.4	PRISENE I FORBRUKERMARKEDET	56
4.5	NORSK NÆRINGSMIDDELINDUSTRI	59
	.....	59
5	STORFE	60
5.1	MARKED OG PRISER	61
5.1.1	Markedssituasjonen i 2019	61
5.1.2	Prognosen for 2020	62
5.1.3	Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift	62
5.1.4	Import av storfe	63
5.1.5	Internasjonale priser for stykningsdeler	65
5.1.6	Verdens produksjon, handel og priser med storfekjøtt	66
5.2	PRISER OG PRISDANNELSE ETTER ENGROSPRISPUNKTET	68
5.2.1	Faktiske butikkpriser enkeltvarer	68
5.2.2	Utviklingen i forbrukerpriser kontra engrospris og produsentpris	69
5.3	PRODUKSJON, STRUKTUR OG PRODUKSJONSØKONOMI	70
5.3.1	Utviklingen i kutallet	70
5.3.2	Resultater for referansebruk nr. 8	72
5.3.3	Dekningsbidrag i ammekuproduksjonen	73
5.4	LANGTIDSUTSIKTER STORFE	74
5.4.1	Framtidsplaner for ammekuproduksjon	77

5.4.2	Oppsummert scenarier storfe	78
6	SAU OG LAM.....	79
6.1	MARKED OG PRISER.....	80
6.1.1	Markedssituasjonen i 2019.....	80
6.1.2	Prognosen for 2020.....	81
6.1.3	Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift	82
6.1.4	Prisutvikling på sau.....	82
6.1.5	Import av sau og lam.....	84
6.1.6	Verdensproduksjon og handel med saue- og lammekjøtt	84
6.2	PRISDANNELSE ETTER ENGROSPRISPUNKTET SAU OG LAM.....	86
6.2.1	Butikkpriser sau og lam.....	86
6.3	PRODUKSJON, STRUKTUR OG PRODUKSJONSØKONOMI.....	89
6.3.1	Utviklingen i sauetall og struktur	89
6.3.2	Referansebruk 3	91
6.3.3	Dekningsbidrag for sauebrukene.....	92
6.4	LANGTIDSUTSIKTER SAU OG LAM	93
7	EGG	95
7.1	MARKED OG PRIS.....	96
7.1.1	Markedssituasjonen 2019.....	96
7.1.2	Prognosen for 2020.....	97
7.1.3	Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift	97
7.1.4	Markedutviklingen for egg.....	98
7.1.5	Import av egg innenfor importkvotene	99
7.1.6	Verdensproduksjon og handel med egg.....	100
7.2	PRISER OG PRISDANNELSE FOR EGG.....	102
7.2.1	Forbrukerpriser og utvikling i engrospriser	106
7.3	PRODUKSJON, STRUKTUR OG PRODUKSJONSØKONOMI.....	107
7.3.1	Struktur og produksjon i ulike innredninger	108
7.3.2	Referansebruk 6 – korn og egg.....	108
7.3.3	Dekningsbidrags- og lønnsomhetskalkyler i eggproduksjonen	109
7.4	LANGTIDSUTSIKTER EGG	110
8	VEDLEGG	112

1 Sammendrag

Prisvurdering storfe

Prognosen per mai viser et underskudd av storfe på 6 600 tonn i 2020, etter forutsatt utnyttelse av alle importkvotene, inkludert økt EU kvote gjennom artikkel 19. Ved inngangen til 2020 var det 1 750 tonn storfe på reguleringslager.

Etterspørselen etter sorteringskjøtt av storfe er stor og salget av helslakt har hatt en mer positiv utvikling enn tidligere prognosert. Det er en underdekning av norsk storfe, men det er nyetableringer og utvidelser som er planlagt, eller allerede satt i gang. Dette innebærer at det er et svært begrenset rom for økning i storfeproduksjonen framover. En sunn markedsbalanse er forutsetningen for å kunne opprettholde prisen på norsk storfe.

Det er mange faktorer som påvirker markedsbalansen for storfe på lang sikt. Undersøkelser viser at det meste av behovet for økt kjøttproduksjon vil dekkes opp av melkeprodusenter som tilpasser sin produksjon som følge av bortfall av Jarlsbergeksport.

Analyser av tollvernet viser at vi nå har en midlertidig styrking av tollvernet med bakgrunn i svak norsk krone og moderat prisutvikling på verdensmarkedet.

Storfeprodusentene opplever som alle andre husdyrprodusenter betydelig kostnadsvekst som følge av utbruddet av Covid-19. Av størst betydning er økte kostnader til kraftfôr som bøndene har hatt siden mars/april 2020.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe økes med kroner 1,6 kr per kilo til kroner 62,8 per kilo for andre halvår 2020.

Prisvurdering sau og lam

Prognosen fra mai viser et overskudd av norsk sau og lam i 2020 på om lag 1600 tonn. Men unntak av en liten underdekning i 2019 har det som følge av overproduksjon i flere år bygget seg opp et betydelig reguleringslager. Ved inngangen til 2020 besto reguleringslageret av 2891 tonn lam og 26 tonn sau.

Det er beregnet om lag uendret bestand av sau og lam ved beiteslipp i 2020 sammenlignet med i 2019. Men langtidsutsiktene fram til 2025 viser at det ikke vil være rom for økning i produksjonen av saue- og lammekjøtt de nærmeste årene.

Det har vært nødvendig å bruke pris aktivt for å stimulere salget av sau og lam. Reguleringslageret av sau er nå tømt. Store partisalg, kombinert med Nortura sin kommersielle eksport av sau er hovedforklaringen på dette. I tillegg har økt fokus på produkter av sau høsten 2019 bidratt noe. Salget har ikke økt like mye som produksjonen de siste årene og reguleringslageret er nå svært høyt.

Tidligere års jordbruksoppgjør og prisøkninger for sau og lam, samt flere programmer for å øke produksjonen landet rundt, er mye av årsaken til at det har vært økt etableringsvilje i næringen og økt produksjon. Salget har ikke utviklet seg som følge av dette. Prisreduksjoner har hatt som mål å kjøle ned veksten i produksjonen, men sau og lam er også den kjøttproduksjonen hvor tilskudd utgjør størst andel av totalinntektene. Vi ser av sauetallet ved telling 1. mars 2020 at sauetallet øker.

Som for storfe opplever sauebøndene økte kostnader, men med bakgrunn i at vi har et marked med overskudd av lam økes ikke prisen på lam tilsvarende forventet kostnadsvekst.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for lam økes med kroner 0,30 per kilo til kroner 66,40 per kilo for andre halvår 2020.

Prisvurdering egg

Generelt har det flere år vært overkapasitet og store reguleringskostnader i eggproduksjonen. I 2019 ble det, etter førtidsslakting av om lag 737 tonn ikke-produserte egg, et overskudd på knapt 300 tonn. Importen var 678 tonn.

For 2020 viser prognosen per mai et overskudd på 600 tonn etter førtidsslakting av 370 tonn. Det prognoseres med en økning i tilførslene på 1 %, mens engrossalget forventes å øke med 2 % fra 2019. Prognosen forutsetter en import med nivå med fjoråret på ca. 700 tonn. Omsetningsrådet har vedtatt en ramme på 1000 tonn for førtidsslakting

Nortura opplever at markedet for egg fra miljønnredning blir stadig mindre. Alle de tre store dagligvarekjedene selger kun egg og eggprodukter fra frittgående høner. Egg fra høner i miljøbur omsettes kun i noen mindre enkeltbutikker og i storhusholdning. Per april 2020 produseres cirka 90 % av eggene fra frittgående høner, og i desember 2020 prognoseres det med at 94 % vil være det. Nortura vil anbefale samtlige eggprodusenter å legge om sin produksjon til frittgående for å være sikret avsetning av sine egg til akseptable priser.

Ved fastsettelse av planlagt gjennomsnittlig engrospris må det vises varsomhet med å øke prisene mot et nivå som stimulerer til nyetablering i næringa. Kraftfôr er en vesentlig kostnad i eggproduksjon, og økt kraftfôrpris gir stort utslag på lønnsomheten. Eggprodusentene har ingen andre muligheter enn å føre med kraftfôr, og som kjent øker kraftfôrkostnadene betydelig. Det er derfor nødvendig å øke planlagt gjennomsnittlig engrospris for å kompensere for dette. Det vil også være behov for en teknisk justering for å fase inn en større andel egg fra frittgående besetninger. Totalmarked vil presisere ovenfor bøndene at det ikke finnes rom for nyetableringer i eggsektoren og at økte tilførsler av egg vil medføre et lavere prisuttak enn planlagt.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg økes med kroner 0,80 per kilo til kroner 20,30 per kilo for andre halvår 2020. Prisen på egg fra høner i miljøbur holdes økes med kroner 0,4 per kilo og egg fra frittgående høner økes med kroner 0,70 per kilo, i tillegg utgjør 10 øre en teknisk justering for innfasing av mer egg fra frittgående

2 Grunnlagsdokumentets funksjon

I Grunnlagsdokumentet gjennomgås forhold som har betydning for fastsetting av *gjennomsnittlig planlagt engrospris*.

Den volumbaserte markedsordningen for storfekjøtt ble vedtatt i Stortinget den 19. juni 2009, som en del av Stortingets behandling av St.prp. nr. 75 (2008 -2009) Om Jordbruksoppgjøret 2009. I Jordbruksoppgjøret 2013 ble det avtalt at også sau/lam og egg legges over i volummodellen, jfr. Prop. 164S (2012-2013).

I den volumbaserte markedsordningen skal Nortura som markedsregulator fastsette *planlagt gjennomsnittlig engrospris på representantvaren for kommende prisperiode*. Datoen for fastsetting og kunngjøring av planlagt gjennomsnittlig engrospris skal være innen 25. mai og 25. oktober hvert år. Som et grunnlag for den interne og eksterne prosessen fram mot beslutning, blir det utarbeidet et *grunnlagsdokument*.

Grunnlagsdokumentets hovedfunksjon er å dokumentere og vurdere alle relevante forhold før Nortura fastsetter planlagt gjennomsnittlig engrospris. Dette grunnlagsdokumentet, andre halvår 2020, omtaler forhold som er relevante for fastsetting av engrosprisen på storfe, sau/lam og egg for prisperioden 1. juli – 31. desember 2020.

Dokumentet du leser nå er slik dokumentet foreligger etter styrebehandling.

I kapittel 3 ses det på makroforhold, forbrukertrender og rammevilkår ellers som påvirker mulighetsområdet, mens det i kapittel 4 ses nærmere på de forhold som er mer spesifikke for jordbruket og næringsmiddelindustrien. I kapittel 5, 6 og 7 gjennomgås de produksjonsspesifikke forholdene for henholdsvis storfe, sau/lam og egg.

3 Økonomisk utvikling, rammevilkår og forbrukertrender

Både tilbuds- og etterspørselssiden for kjøtt og egg påvirkes av den generelle økonomiske og sosiale utviklingen og de politiske rammevilkårene. I dette kapitlet peker vi på noen sentrale områder av nasjonaløkonomien generelt. Forhold som forbruks- og befolkningsutvikling, utviklingen i BNP, lønns- og kostnadsvekst og konsumprisutvikling vurderes. I tillegg omtales kort noen viktige trender i forbrukermarkedet og indikatorer på utviklingen hos våre viktigste handelspartnere.

3.1 Indikatorer for nasjonaløkonomien

Norsk økonomi har i flere år hatt en god vekst, men veksten avtok i fjor høst. Starten av 2020 preges av utbruddet av Koronavirus som har spredd seg over hele verden. I Norge har Regjeringen vedtatt flere økonomiske krisepakker for å hjelpe bedrifter gjennom krisen og Norges Bank har satt ned styringsrenten til 0 %. I tillegg påvirkes økonomien av lav oljepris og svekket valuta. Det er vanskelig å si noe om framtidsutsiktene, de avhenger av virusutbruddets varighet og konsekvenser.

3.1.1 Utviklingen i norsk økonomi

Etter flere år med god vekst, avtok veksten i fastlandsøkonomien gjennom fjorårets høst, og trolig nådde norsk økonomi toppen av konjunktursykkelen mot slutten av året i fjor. Starten av 2020 ble sterkt preget av utbruddet av Koronavirus (covid-19) som spredte seg som en pandemi i verden. 12. mars 2020 satte Regjeringen inn strenge tiltak for å hindre spredningen av Koronavirus i Norge. Dette innebar blant annet stenging av skoler og barnehager, ulike arrangementer og tjenestetilbud samt hjemmekontor for alle som har mulighet til det. Tiltakene, omfanget og varigheten av koronavirus-utbruddet påvirker norsk og internasjonal økonomi negativt. For å dempe de negative økonomiske konsekvensene av et nedstengt Norge, besluttet Norges Banks komité for pengepolitikk og finansiell stabilitet å sette ned styringsrenten med 0,50 prosentpoeng til 1,00 % 13. mars 2020, 20. mars ble den satt ned ytterligere 0,75 prosentpoeng til 0,25 % og sist den 6. mai til 0 %. Lav rente kan ikke forhindre at virusutbruddet får store konsekvenser for norsk økonomi, men det kan være

med på å dempe de negative virkningene og begrense risikoen for mer langvarige konsekvenser for produksjon og sysselsetting.¹

Olje- og gassprisene har også falt. Fall i oljeprisen skyldes en kombinasjon av lavere forbruk som følge av reiserestriksjoner verden over og en priskrig som følge av at Saudi-Arabia og Russland og de andre landene i OPEC først ikke kom til enighet om kutt i oljeproduksjonen. 12. april kom de likevel til enighet om kutt, men det er usikkert hvor mye dette har å si for oljeprisen fremover.² Kronekursen er også betydelig svekket som følge av lav oljepris og usikkerheten knyttet til virus-utbruddet. Staten har som følge av utbruddet av koronavirus, kommet med flere økonomiske tiltakspakker. Usikkerheten knyttet til oljeprisen og omfanget og varigheten av virusutbruddet, gjør det vanskelig å vurdere utviklingen av norsk økonomi fremover.

3.1.2 Befolkningsveksten

Fra 2019 til 2020 var befolkningsveksten 0,7 %, tilsvarende 39 368 personer, slik at folketallet i Norge 1. januar 2020 var på 5 367 580 personer. Fødselsoverskuddet i 2019 var på 13 811 personer og nettoinnvandring på 25 327 personer. I 2011 var antall innvandrere rekordhøyt, mens det har sunket raskt etter dette fram til år 2019 da nedgangen flatet ut. Stabile innvandringstall og lavere fødselstall gjør at befolkningsveksten avtar noe. Fødselsoverskuddet står for 35 % av befolkningsveksten, mens nettoinnvandringen står for 64 %.³ De siste ti årene har det vært høy befolkningsvekst i Norge på grunn av høy netto innvandring, relativt høy fruktbarhet og få personer i eldre det er vanlig å dø. Befolkningsveksten var på sitt høyeste i 2011 og 2012, men har sunket mye siden.

I 2018 foretok Statistisk Sentralbyrå (SSB) tre ulike befolkningsframskrivninger fram til år 2100. SSBs hovedalternativet (det mellomste alternativet) viser at befolkningsveksten flater ut de neste ti årene før den synker videre, men endrer opp i en positiv befolkningsvekst for

---

¹ Hentet fra "Pengepolitisk Rapport. Med vurderinger av finansiell stabilitet. 1/19 september". <https://www.norges-bank.no/Publisert/Publikasjoner/Pengepolitisk-rapport-med-vurdering-av-finansiell-stabilitet/2019/119/>

² Reuters, hentet fra: <https://www.reuters.com/article/us-global-oil-opec-deal/opec-agrees-largest-ever-oil-output-cut-of-9-7-million-bpd-sources-idUSKCN21U0QO?il=0>

³ SSB, befolkning 27. februar fra: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/aar-per-1-januar>

århundret totalt sett. Hovedalternativet viser at vi blir 6 millioner rett før år 2040, der veksten hovedsakelig vil skje i sentrale strøk, mens mange distriktskommuner vil få nedgang i folketallet. Etter 2030 vil det bli flere innvandrere som følge av økt folketall i verden generelt. Det blir også flere eldre i befolkningen, og for første gang vil det om 15 år sannsynligvis være flere eldre over 65 år enn barn og unge under 19 år. Hovedalternativet viser en økning på 4,2 % fra 1. januar 2019 til 1. januar 2025, en økning fra 5,33 millioner i 2019 til 5,55 millioner i 2025. Framskrivningene viser fortsatt befolkningsvekst i Norge, men på et lavere nivå enn siste tiår, der den viktigste årsaken er lavere nettoinnvandring, fulgt av noe lavere fruktbarhet, men en høyere levealder. Oppdatering av framskrivningene vil komme i juni 2020.⁴

3.1.3 Selvforsyningsgrad

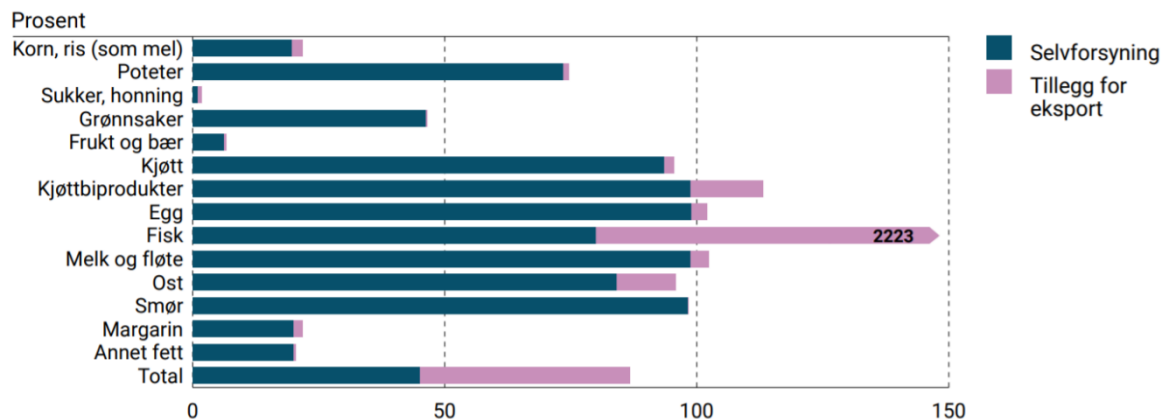
Selvforsyningsgraden er definert som hvor stor andel norskproduserte matvarer utgjør av matvareforbruket, regnet på energibasis. Selvforsyningsgraden påvirkes av flere forhold. Blant annet produksjonsforhold (klimatiske forhold), priser, kvalitetskrav, landbrukspolitiske virkemidler, internasjonale handelsavtaler med mer. Selvforsyningsgraden gir ikke et fullstendig bilde av mulighetene for å dekke matvarebehovet med innenlandsk produksjon (selvforsyningsevnen), siden den ikke tar hensyn til eksport. Den tar heller ikke hensyn til muligheten for å legge om produksjonen og forbruket mot produkter som kan gi større matvaredekning. En krisesituasjon vil ofte også medføre endringer i produksjonspotensialet på grunn av risikoen for redusert tilgang på innsatsmidler som maskiner og redskaper, reservedeler, drivstoff, gjødsel og andre driftsmidler. I 2018 var selvforsyningsgraden, inkludert konsum av fisk, 45 % (figur 3.1). Det er en nedgang på 5 % fra 2017. Normalt varierer selvforsyningsgraden som følge av variasjoner knyttet til mengde norskprodusert matkorn. Klimaet påvirker produksjonen av matkorn både gjennom vekstsesongen og innhøstingen, og påvirker både størrelse og kvaliteten på avlingene. I 2018 var det derimot en større variasjon enn normalt som følge av langvarig tørke gjennom sommeren. Det gav kornavlinger som var 43 % lavere enn normalårsavlingen, og følgelig lavere selvforsyningsgrad. Holdes konsumet av fisk utenfor, er andelen av matforbruket som er produsert i norsk jordbruk 44 %, og korrigeres det for importert fôr er selvforsyningsgraden

---

⁴ SSB «Befolkningsframskrivningene 2018», 26. juni 2018 fra: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/befolkningsframskrivningene-2018>

36 % i 2018. Dette er betydelig lavere enn årene før, og mot 43 % i 2017.⁵

Selvforsyningsgraden varierer for ulike matvarer, men er relativt stabil fra år til år. I figur 3.1 kan man se at selvforsyningsgraden for kjøtt ligger på rett over 90 %, 94 % i 2018. For kjøttbiprodukter og egg er selvforsyningsgraden 99 %, men tar man hensyn til eksporten av matvarene, altså dekningsgraden, er dekningsgraden for disse to produktene over 100 %.⁶ Inkludert eksport er dekningsgraden totalt i 2018 på 86,7 %.

Figur 3.1 Selvforsyningsgrad (blå søyler) og dekningsgrad (summen av blå og rosa søyler) i 2018⁷.

3.2 Import, internasjonale betingelser og grensehandel

Importvernet setter begrensninger på framtidig pris og volumvekst for mange produkter og varegrupper.

Importkvoter med lav eller ingen toll, påvirker norsk prisdannelse og volum allerede i dag. Særlig for storfe opplever vi til tider prispress ved at import er kommet inn til lavere pris enn norsk pris. Den nye Artikkel 19-avtalen påvirker handlingsrommet for produksjon av norsk storfe.

Import av egg og kjøtt til Norge kan grupperes i fire hovedgrupper, inkludert grensehandel:

1. Import til full toll
2. Handelsavtaler
3. Generell tollnedsettelse
4. Grensehandel

⁵ «Resultatkontroll for gjennomføring av landbrukspolitikken», Budsjettnemda for jordbruket (BFJ), april 2019.

⁶ «Utviklingen i norsk kosthold 2019», rapport IS-2880, Helsedirektoratet.

⁷ «Utviklingen i norsk kosthold 2019», kortversjon, rapport IS-2866, Helsedirektoratet.

3.2.1 Import til full toll

Vurdering av styrken av importvernet og betydning av valutakursen

Importvernet setter klare begrensninger for prisuttaket i Norge. Hvor god beskyttelse norske husdyrprodukter har varierer både mellom dyreslag, men også ned på enkelte stykningsdelene. Importvernet kan gi tilstrekkelig beskyttelse for hele slakt, mens stykningsdelene i realiteten kan være nesten uten tollbeskyttelse. For storfe er situasjon motsatt, der helt slakt ved en normalsituasjon har svært svak tollbeskyttelse, mens det er noe bedre for stykningsdelene. Dette påvirker mulighetene for å ta ut prisen på helt slakt i det norske markedet.

Valutakursen har stor betydning for tollbeskyttelsen. Når styrken av importvernet vurderes, er det derfor viktig å hensynta en normal kronekurs. I den siste perioden har den norske krona i midlertidig vært unormalt svak mot euro og andre valutakurser. I perioder med svak krone vil tollbeskyttelsen styrkes. På kort sikt kan dette gi økt handlingsrom innenfor importvernet, men ved en normal kronekurs er handlingsrommet begrenset. I tabell 3.1 ser man at det for våren 2020, en periode med svak krone, er god tollbeskyttelse for indrefilet av storfe, lam, fersk kyllingfilet og konsumegg. Fryst kyllingfilet og svin indrefilet har begrenset tollbeskyttelse.

Tabell 3.1 Styrken i importvernet med ordinær toll og kvantumspris, vår 2020⁸.

Produkt	Norsk pris kr. Pr kg.	Norsk pris = 100	EU-pris i % av norsk	EU-pris + anvendt toll i kr/kg	Importpris + toll i % av norsk pris. Tall > 100 gir prisvern
Storfe skrotter	60,40	100	EU 68 %	EU 73,59	Krone 122 %
Storfe indrefilet	298,00	100	EU 51 %	EU 518,97	Prosent 174 %
Svin, skrotter	32,70	100	EU 59 %	EU 43,89	Krone 134 %
Svin, indrefilet	102,70	100	EU 44 %	EU 109,70	Krone 107 %
Lam, skrotter	65,30	100	EU 99 %	EU 276,73	Prosent 424 %
Lammelår	101,70	100	EU 72 %	EU 158,10	Krone 155 %
Kyllingfilet fryst	84,50	100	EU 32 %	EU 93,78	Krone 111 %
Kyllingfilet fersk	84,50	100	EU 32 %	EU 128,68	Krone 152 %
Konsumegg	15,70	100	EU 93 %	EU 27,16	Krone 173 %

⁸ Utarbeidet av Nortura Totalmarked.

Ser man på våren 2019 var kronekursen mer normal sammenlignet med dagens situasjon. For storfe helt slakt kan man av tabell 3.2 se at importvernet er svakt, da storfe helt slakt kan importeres med full toll til bare fire prosent over norsk pris. For svin indrefilet var det våren 2019 i prinsippet ikke tollvern, da import med ordinær, full toll faktisk ligger under norsk pris. Indrefilet av storfe, skrotter av lam og fersk kyllingfilet har god tollbeskyttelse, mens det for de øvrige produktene også er begrenset handlingsrom for prisøkning.

Tabell 3.2 Styrken i importvernet med ordinær toll og kvantumspris, vår 2019⁸

Produkt	Norsk pris kr. Pr kg.	Norsk pris = 100	EU/VM-pris* i % av norsk	Anvendt toll i % el. Kr/kg EU el. GSP*	Importpris + toll i % av norsk pris. Tall > 100 gir prisvern
Storfe skrotter ¹⁾	60,40	100	EU 51 %	EU 63,08	Krone 104 %
Storfe indrefilet	304,90	100	EU 40 %	EU 539,52	Prosent 177 %
Svin, skrotter	31,70	100	EU 43 %	EU 38,24	Krone 121 %
Svin, indrefilet	104,70	100	EU 36 %	EU 103,09	Krone 98 %
Lam, skrotter	62,10	100	EU 68 %	EU 223,28	Prosent 360 %
Lammelår	97,80	100	EU 55 %	EU 139,15	Krone 142 %
Kyllingfilet fryst	83,30	100	EU 32 %	EU 93,08	Krone 112 %
Kyllingfilet fersk	83,30	100	EU 33 %	EU 128,83	Krone 155 %
Konsumegg	16,50	100	EU 66 %	EU 23,45	Krone 142 %

1) Storfeskrötter av Spansk Ku har lav pris og gir derfor ikke tilfredstillende vern, kun 93% av prisen dekkes opp.

* Er EU-pris.

3.2.2 Handelsavtaler

3.2.2.1 WTO-avtalen

WTO-avtalen er rammeverket for all internasjonal handel mellom de 164 medlemslandene i Verdens handelsorganisasjon (WTO). Dette innebærer at WTO-avtalen også setter rammen for importvernet i Norge. I tillegg har Norge ulike handelsavtaler, enten direkte eller som medlem av Det europeiske frihandelsforbundet (EFTA), der EØS-avtalen mellom Norge, Island, Liechtenstein og EU er den største og viktigste. Norge har også noen nasjonale ordninger, som GSP-ordningen (Generalized System of Preferences) for handel med utviklingsland.

WTO-avtalen innebærer at alle WTO-medlemmer skal få like gode handelsbetingelser og det er satt et øvre tak for tollsatser for de ulike jordbruksvarene (Norges bindingsliste til WTO). Norge har også bundet seg til ulike tollkvoter med redusert eller ingen toll fra medlemsland i

WTO. WTO-sikkerhetsmekanismen er likevel et unntak som gir mulighet for å håndtere uventede tilfeller i landbrukshandelen ved å fravike de øvre tollsatsene og innføre beskyttelsestiltak. Sikkerhetsmekanismen kan utløses i tilfeller der det skjer en plutselig økning i mengden importerte landbruksvarer.⁹

Norge er et lite land med en åpen økonomi og er derfor avhengig av forutsigbare multilaterale rammebetingelser, slik WTO-avtalen legger grunnlaget for. 2019 har vært nok et år preget av manglende fremdrift i WTO-forhandlingene grunnet problemstillinger rundt rettigheter og plikter i WTO-avtalen mellom fremvoksende økonomier og industriland. Fra og med desember 2019 var ankeorganet i WTOs tvisteløsningsorgan, appellinstansen, satt ut av spill fordi USA ikke er enig i praksisen og trenerer dermed utnevningen av nye dommere til appellinstansen. Dersom den økonomiske tyngdekraften seirer, vil muligheten små land har til å nå frem mot store land i handelskonflikter svekkes. I 2019 har det også vært et høyt handelspolitisk konfliktnivå mellom Kina og USA, noe som viser at økonomisk tyngdekraft og nasjonale interesser i stadig større grad gjør seg gjeldende. I desember klarte likevel USA og Kina å komme til enighet om en «fase én»-avtale om regulert handel med varer, tjenester og subsidier. Globalt foregår det en posisjonering for fremtiden gjennom oppstart av stadig flere forhandlinger mellom de store landene og handelsblokkene. Her har også EU en aktiv handelspolitisk agenda.¹⁰

Både i WTO og i frihandelsavtaler handler det om at avtalepartene gir hverandre gjensidig og eksklusive preferanser i handelen, som er bedre enn det bestevilkårsregelen i WTO sikrer, det vil si tollnedsettelsen som gis alle medlemsland. utfordringene i WTO fører til at mange land i større grad fokuserer på å inngå frihandelsavtaler. Handelsmessig er det en selvforsterkende prosess, der ingen land ønsker å bli stående igjen med dårligere markedsadgang.¹¹ Dette gjelder også Norge og EFTA, som lenge har hatt en aktiv agenda for å fremforhandle nye og reforhandle eksisterende handelsavtaler. Totalt sett har Norge sammen med de andre EFTA-statene i dag 29 handelsavtaler. Blant disse regnes også avtalene med Ecuador og Indonesia, som sammen med Guatemala forventes iverksatt i

---

⁹ Landbruksdirektoratet «Rammer for importvernet» <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/internasjonalt-handel/import-av-landbruksvarer/rammer-for-importvernet#importvernet-og-eoes-avtalen>

¹⁰ Landbruksdirektoratet «Omverdenen til norsk landbruk og matindustri». Rapport for 2019. Rapport nr. 2/2020.

¹¹ Landbruksdirektoratet «Omverdenen til norsk landbruk og matindustri». Rapport for 2018. Rapport nr. 2/2019.

løpet av 2020. Mercosur-avtalen er ferdig forhandlet, og forventes iverksatt i 2021. Norge, som en del av EFTA, forhandler i dag med blant annet Malaysia, Vietnam, India og bilateralt med Kina. Norges handel med Kina har økt sterkt de siste årene og er for jordbruksvarer Norges fjerde viktigste handelspartner etter EU, Brasil og Nord-Amerika. Den 16. forhandlingsrunden mellom Kina og Norge i september 2019 var preget av positiv fremgang og et felles ønske om å ferdigstille forhandlingene, men diskusjonene om markedsadgang er fremdeles utfordrende der Norge jobber for å få tollfrihet for industrivarer, inkludert sjømat, mens Kina er opptatt forbedret tilgang til det norske landbruksvaremarkedet.¹⁰

3.2.2.2 GSP

I tillegg til WTO, EØS og EFTA gis tollpreferanser etter den norske GSP-ordningen (General System og Preference). OECDs utviklingskomité har utviklet en liste som deler land som mottar offisiell bistand inn i grupper ut fra deres økonomiske situasjon. I utgangspunktet omfatter GSP-ordningen alle land på DAC-listen, men land tas ut hvis Norge alene eller gjennom EFTA inngår en handelsavtale med landet. Ut ifra de ulike gruppene i den såkalte DAC-listen og endringer i denne, gis det ulike ensidige tollpreferanser. MUL (minst utviklede land) er en av gruppene.¹⁰ GSP-ordningen innebærer at varer fra utviklingsland ilegges lavere toll, enten generelt eller via kvoter. De fattigste landene, samt noen lavinntektsland, har tollfrihet for alle varer til Norge, såkalte nulltoll-land.⁹

I tillegg har Norge via EFTA en frihandelsavtale med SACU (South African Customs Union) og består av landene Botswana, Namibia, Lesotho, Eswatini og Sør-Afrika.

3.2.2.3 EØS-avtalen

EØS-avtalen trådte i kraft 1. januar 1994. Gjennom EØS-avtalen er Norge en del av EUs frie marked av varer, tjenester, personer og kapital, forutsett en del felles regelverk og standarder. Dette innebærer imidlertid ikke at Norge, som et av EFTA-landene, er den del av EUs tollunion og har derfor ikke felles tollsatser eller felles handelspolitikk overfor tredjeland. EØS-avtalen omfatter heller ikke felles marked for landbruk eller fiskeri.¹² Fra 31. januar 2020 gikk Storbritannia ut av EU og EØS, men i en overgangsperiode videreføres dagens EØS-betingelser frem til 1. januar 2021. Storbritannia er en av Norges viktigste handelspartnere.¹⁰

---

¹² Store norske leksikon – EØS. Hentet fra <https://snl.no/E%C3%98S>

Protokoll 3 i EØS-avtalen

EØS-avtalen omfatter i utgangspunktet ikke landbruksvarer, men protokoll 3 i avtalen omfatter RÅK-varer (bearbeidede landbruksvarer med råvarepriskompensasjon) og har spesielle tollregler. Formålet med protokollen er å skape like konkurransevilkår og øke handelen, samtidig som primærproduksjonen beskyttes. Dette gjøres ved at bestemte råvarer i et bearbeidet landbruksprodukt (RÅK-produkt) tollbelegges ved import til Norge, mens råvarer i norskproduserte bearbeidede produkter får et RÅK-tilskudd, en råvarepriskompensasjon, for å utjevne prisforskjellene på råvarer mellom Norge og EU. Slik blir det økt konkurranse på industrileddet. Et høyt lønns- og kostnadsnivå i Norge, samt annen kvalitet og sortiment gjør likevel at importen av RÅK-varer til Norge stadig er økende.⁹

Artikkel 19 i EØS-avtalen

Gjennom handelsavtalen med EU (EØS-avtalen) er det avtalt tollkvoter med redusert eller null toll og gjensidig tollfritak eller reduserte tollsatser på ulike varenummer i tolltariffen. Artikkel 19 i denne avtalen regulerer handelen med basis landbruksvarer (ikke bearbeidede) mellom Norge og EU. Avtalen reforhandles ved behov, og det er gitt nye kvoter etter den siste avtalen trådte i kraft 1. oktober 2018. For kjøtt gjelder dette kvoten for storfekjøtt som med 1600 tonn til 2500 tonn, ribbekvote på 300 tonn i desember med tollsats 15 kroner per kilo og en begrenset kvoteøkning for kylling, skinke, pølser og andebryst.¹³ Samlet sett er importkvotene for kjøttprodukter økt med 2 550 tonn. Det er ikke gitt konsesjoner til EU for kjøtt av sau eller lam. For ost er det gitt en tollfri kvoteøkning på 1200 tonn til totalt 8400 tonn, der 700 tonn skal fordeles på auksjon og 500 tonn ut fra lisensiering. Det er også noen økte kvoter på salat og potteplanter. Den nye avtalen i artikkel 19 er fullt gjeldende fra 2019.¹⁴

3.2.2.4 Mercosur

23. august 2019 ble EFTA-landene enige med Mercosur-landene Argentina, Brasil, Uruguay og Paraguay enige om en frihandelsavtale. Avtalen gir forbedret markedsadgang og sikrer tollfri markedsadgang for 99,3 prosent av norske varer til Mercosur-landene innen 15 år.

---

¹³ Landbruksdirektoratet. Artikkel 19-avtalen med EU. Hentet fra <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/72576/artikkel-19-avtalen-med-eu>

¹⁴ Regjeringen Prop 115 S (2016-2017). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-115-s-20162017/id2549547/sec10#VED1-P22>

Norge har allerede WTO-kvoter for import av storfekjøtt, sau, svin og kylling. Mercosur har gjennom frihandelsavtalen fått en fordel overfor andre eksportørland ved at de har fått redusert sin tollsats innenfor disse kvotene, men WTO-kvotene er uendret. Norge har også fra før en GSP-kvotepå import av 500 tonn storfekjøtt som benyttes av Uruguay. Ved ikrafttredelse av den nye handelsavtalen blir denne kvoten forbeholdt Mercosur med uendret kvantum. For kylling er det gitt kvoter på 300 tonn hvorav 200 tonn er hel kylling og 100 tonn er bearbejdede kyllingprodukter. Det er ikke gitt nye kvoter for kjøttvarer eller meierivarer av storfe og sau. For RÅK-varer har Mercosur fått de samme tollreduksjoner som er gitt til EU. Det er gitt bilaterale kvoter og tollnedsettelse på andre varer vi allerede har import av og som ikke går på bekostning av norsk produksjon. Norge på sin side har fått tollfri markedsadgang for blant annet levende svin, storfesæd, 990 tonn ost, huder og skinn og enkelte sukker- og drikkevarer. Avtalen har også et eget dialogkapittel der EFTA og Mercosur forplikter seg til å drøfte spørsmål om dyrevelferd i den videre oppfølging av avtalen. Avtalen trer i kraft når den har vært gjennom en teknisk og juridisk gjennomgang, er signert og deretter godkjent i Stortinget. Dette skjer vanligvis i løpet av 3-6 måneder, men Covid-19-utbruddet har forsinket prosessen, slik at signering forventes å skje en gang i løpet av 2020 med ikrafttredelse i 2021.^{15,16}

Tabell 3.3 Oversikt importkvoter til Norge.

	WTO	EU	Island	SACU	GSP/ Mercosur	SUM
Storfekjøtt	1 084	2 500		4 921	665	9 170
Svin*	1 381	900				3 100
Sau/lam	206		600	530		1 336
Kylling	221	950			300	1 471
Egg	1 295	290				1 585

*) For svin i tillegg dagens «nødvendige» import av spekk på om lag 800 tonn

I tillegg til importkvotene vist i figuren finnes det noen mindre importkvoter på bearbejdede kjøttprodukter og import av halalkjøtt. Ikke alle kvotene blir fullt utnyttet hvert år. Dette

¹⁵ Regjeringen, «Fakta om frihandelsavtalen med Mercosur». Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/fakta-om-frihandelsavtalen-med-mercotur/id2666463/>

¹⁶ Regjeringen «EFTA og Mercosur er enige om en ny handelsavtale». Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/efta-og-mercotur-er-enige-om-en-ny-handelsavtale/id2666383/>

skyldes både markedssituasjonen i Norge og opprinnelsesland, samt forbrukernes preferanser.

Frihandelsavtaler generelt, og spesielt med offensive eksportland som MERCOSUR, forsterker presset på hjemmemarkedet til norsk landbruk og matindustri som allerede er under stort press fra EU. Standarden som utformes til alle produktene utformes til selve produktet, og ikke måten de produseres på. Det stilles for eksempel ikke krav til bruk av sprøytemidler, bærekraftig produksjon, dyrevelferd eller klimabelastning.¹⁷

3.2.3 Generell tollnedsettelse

I perioder der det er behov for supplering med utenlandske varer som følge av markedsforstyrrelser eller lignende, kan tollsatsen generelt settes ned for en avgrenset periode. Nortura Totalmarked og andre aktører kan anmode om tollnedsettelse og Landbruksdirektoratet avgjør om anmodningen tas til følge etter en vurdering av behovet i hvert enkelt tilfelle.

3.2.4 Grensehandel

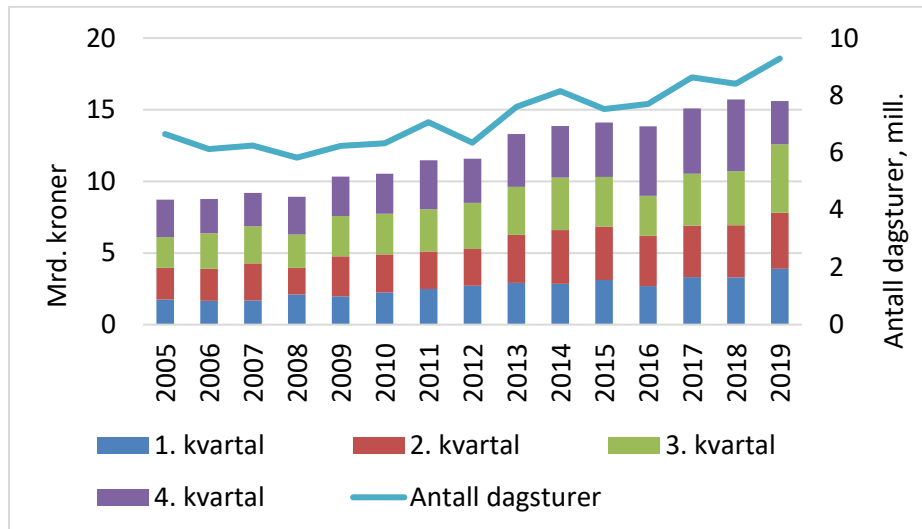
Grensehandelen, målt i antall kroner nordmenn bruker, har de siste 15 årene vært økende, med unntak av en liten nedgang i 2008 og 2016 (figur 3.2). Fra 2017 til 2018 økte grensehandelen med 4,1 % og nordmenn handlet i 2018 for 15,7 milliarder kroner. Grensehandelen for 2019 var omtrent den samme, dog med en liten nedgang på 0,6 %, til 15,6 milliarder norske kroner. Antall dagsturer har, med noe variasjon, også vært økende de siste 10-15 årene. Til tross for at nordmenn handlet litt mindre i 2019 enn året før, økte antall dagsturer. Det betyr at nordmenn brukte færre kroner per dagstur i 2019 enn i 2018. Nordmenn har, i gjennomsnitt de siste fem årene, brukt 1800 kroner per tur. I 2019 var nordmenn på 9,3 millioner dagsturer, de aller fleste til Sverige.¹⁸ For 2020 vil grensehandelen gå ned som følge av at grensene i mars ble stengt på grunn av Koronavirus. I prognosen er det lagt inn 2500 tonn høyere salg av svin og 1800 tonn høyere salg av storfe

---

¹⁷ Thuen, A.E. og Tuft, T. «Frihandelsavtaler og norsk landbruk. Stadig flere avtaler – MERCOSUR neste?». AgriAnalyse. Rapport 6 – 2018.

¹⁸ SSB, Tabell 08460 og artikkel «Økt grensehandel» fra <https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/artikler-og-publikasjoner/stabil-grensehandel>

som følge av at det er flere nordmenn som oppholder seg i Norge og lavere grensehandel på grunn av Covid-19.

Figur 3.2 Grensehandel: Handlebeløp og antall dagsturer, 2005 – 2019¹⁸.

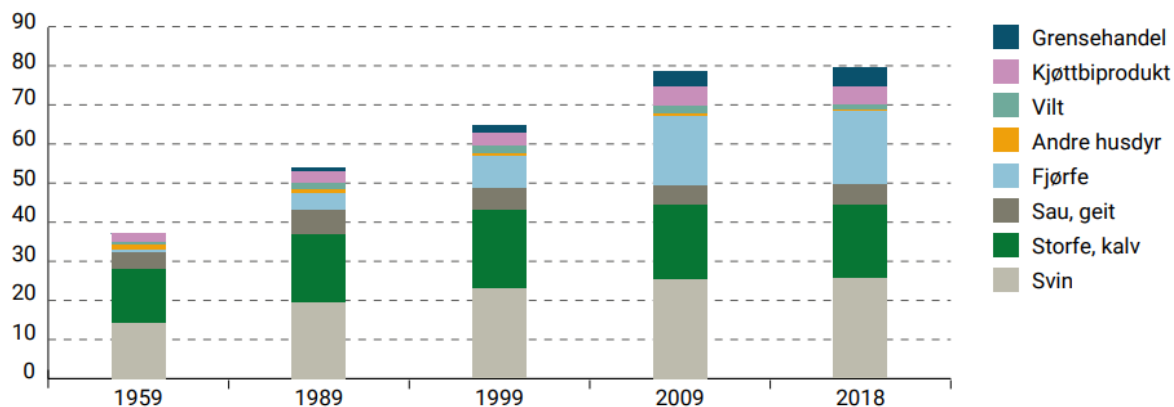
Handleturer til Sverige utgjør 92 % av grensehandelen, der 50 % legges igjen i Strømstad. Østlendingene bruker klart mest på grensehandel, og står for nesten 80 % av pengene som brukes på grensehandel. Østlendinger brukte 12 milliarder på grensehandel, mens øvrige nordmenn «kun» brukte 3,6 milliarder kroner i 2019.¹⁸

Helsedirektoratet har i rapporten «Utvikling av norsk kosthold 2019» et anslag på engrosforbruket av kjøtt (inkl. spiselige biprodukter) som kommer fra grensehandel. Anslaget er noe usikkert, men ligger på ca. 6 % av det totale engrosforbruket. Det tilsvarer årlig ca. 4,5 kilo kjøtt per person av totalt engrosforbruk, noe også figur 3.3 viser.¹⁹

¹⁹ Helsedirektoratet. «Utvikling av norsk kosthold 2019», fullversjon, Tabell 2.35

Figur 10. Kjøttforbruk etter dyreslag, samt grensehandel

Matforsyning, kilo per person per år

Figur 3.3 Kjøttforbruk per dyreslag, samt grensehandel²⁰

3.3 Produksjons- og markedsutvikling internasjonalt

3.3.1 Verdensproduksjon og -handel

Produksjonen av kjøtt på verdensbasis har økt jevnt de siste 20 årene. I 2019 anslår derimot FAO (Food and Agricultural Organization) at kjøttproduksjonen på verdensbasis vil gå ned med 1 % til 3,4 milliarder tonn. Mye av nedgangen skyldes redusert produksjon av svinekjøtt hovedsakelig i Kina, men også flere land i Asia, som følge av spredningen av Afrikansk svinepest. Kina har en nedgang av svineproduksjon på 20 %, men nedgangen oppveies en del av økt produksjon av andre kjøttslag, særlig i USA, Argentina, Brasil og EU. I 2019 er den totale kjøttproduksjonen i verden på 335 millioner tonn. På tross av lavere total produksjon i 2019 anslås verdenshandelen (eksport) å øke med 6,7 % i 2019 til totalt 36,0 millioner tonn. Mye av dette som følge av Kinas økende behov for import av kjøtt av alle slag med hele 35 %, tilsvarende 2 millioner tonn som følge av Afrikansk svinepest.²¹ Handelskrigen mellom USA og Kina skaper frykt for hvilke implikasjoner det kan få på det internasjonale kjøttmarkedet. Fortsatt økende tollsatser kan potensielt føre til mindre handel med kjøtt, mer proteksjonisme og en generell nedgang i verdensøkonomien.¹⁰ Utbruddet av Koronaviruset kan også tenkes å påvirke dette.

²⁰ Helsedirektoratet. «Utvikling av norsk kosthold 2019», kortversjon, figur 10.

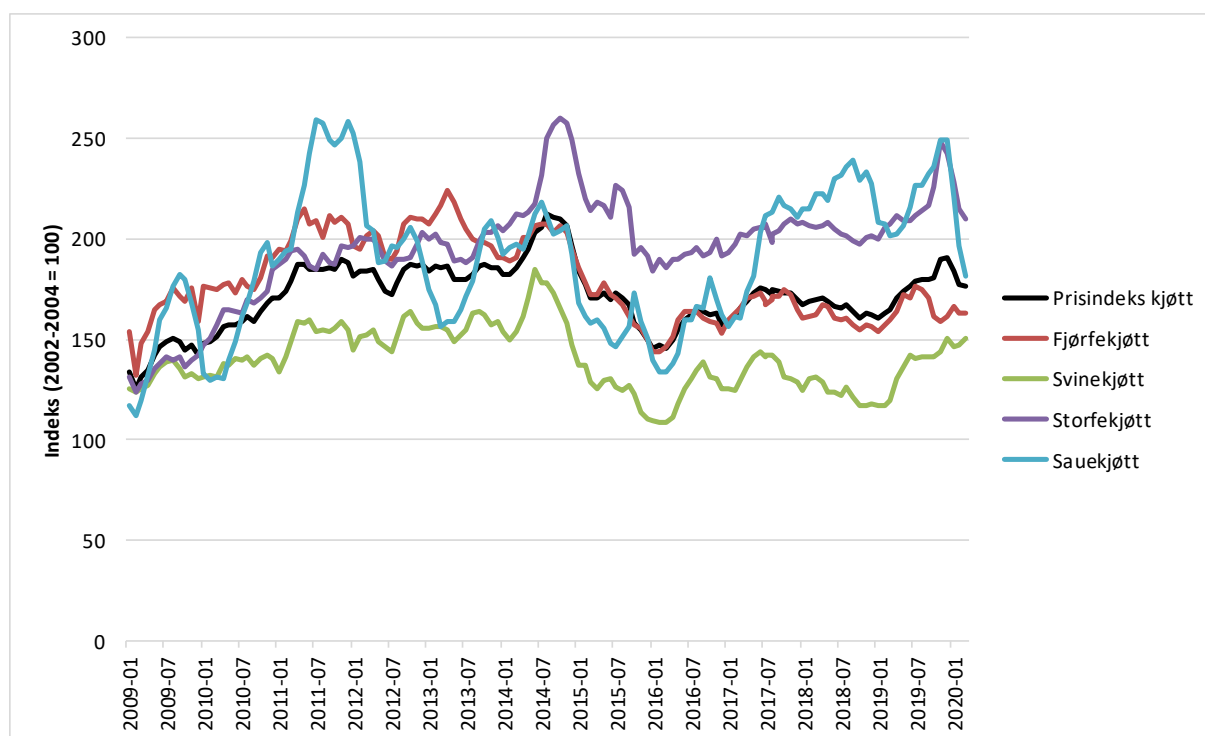
²¹ «Food outlook, november 2019». Hentet fra <http://www.fao.org/3/ca6911en/CA6911EN.pdf>

3.3.2 Pris

Økende etterspørsel fra Asia gjør at prisen på kjøtt på verdensbasis har vært stigende gjennom hele 2019, til forskjell fra en nedgang i 2018. Prisindeksen fra FAO viser en realprisøkning på 20 % fra januar til desember, men etter å ha sunket litt i begynnelsen av 2020 har prisindeksen økt med 7 % fra samme periode i fjor, mars 2019 til mars 2020. Svin har hatt den største prisøkningen med hele 26 % fra mars 2019 til mars 2020, som følge av økt etterspørsel fra Asia på grunn av utbruddet av Afrikansk svinepest. I september 2019 var prisene i EU de høyeste på seks år, og de internasjonale prisene for svinekjøtt har fortsatt å øke etter dette. ASP preger også markedet for fjørfekjøtt og importen fra Kina drev prisene opp i første halvår av 2019, men overproduksjon førte til at prisene gikk noe ned igjen høsten 2019 for så å ta seg opp igjen. Total har prisen for fjørfe økt med 2 prosent fra mars i fjor. Verdensmarkedsprisen for storfekjøtt økte relativt mye fram mot november 2019, men har etter det sunket igjen og ender på en økning på 1,3 % fra mars i fjor, etter en nedgang i 2018. Prisen på saue- og lammekjøtt er historisk ganske høye og etter en nedgang i 2018 økte prisene kraftig i hele 2019 som følge av økt etterspørsel fra Kina. I begynnelsen av året har prisene gått ned igjen og er i mars 2020 10 % lavere enn i mars 2019. Frem til 2028 estimerer OECD-FAO en prisnedgang for kjøtt totalt som følge av lavere forbruk og økt produksjon.^{10,22}

---

²² FAO Meat Price Indices. Tall hentet fra <http://www.fao.org/economic/est/est-commodities/meat/en/>

Figur 3.4 Månedlig kjøttprisindeks FAO i perioden januar 2009 til mars 2020²²

3.3.3 Produksjon, handel og pris, ulike dyreslag

I 2019 økte produksjonen av storfekjøtt i verden med 1,3 %, til 72,2 millioner tonn.

Produksjonsøkningen i 2019 bærer fremdeles preg av tørken i 2018 der grunnlaget er færre dyr ved starten av 2019. Det er fremdeles USA som produserer mest storfe, etterfulgt av Brasil, EU og Kina. I 2019 økte verdenshandelen med 6 %, til totalt 11,3 millioner tonn. En femtedel av alt storfekjøtt som eksporteres i verden kommer fra Brasil.

Afrikansk svinepest har det siste året preget produksjonen av svinekjøtt etter betydelige nedslaktninger særlig i Kina og Asia fra 2018. Allikevel var verdens svineproduksjon i 2018 på sitt høyeste noensinne med 120 millioner tonn. I 2019 forventes det en nedgang på rundt 8,5 %, særlig som følge av at svineproduksjonen i Kina er redusert med nesten 20 %. Likevel er Kina den største produsenten av svinekjøtt, nesten dobbelt så store som EU. Kina er verdens største importør av svinekjøtt og økte importen av svinekjøtt med nesten 50 % i fjor som følge av ASP. Det økte verdenshandelen med svinekjøtt med 12 % og på grunn av handelskrigen mellom USA og Kina importerer Kina mer fra andre områder, inkludert Europa som igjen har økt prisene i Europa. Russland har innført importrestriksjoner fra EU og økt sin egen produksjon. Markedet for svin vil preges av konsekvensene av afrikansk svinepest og en anslår lavere vekst i produksjonen de neste ti årene enn de foregående ti årene.

Produksjonen er forventet å øke i Kina, Brasil og USA, men gå noe ned i EU som følge av lavere forbruk og strengere dyrevelferd. Likevel fører nedgang i produksjonen i Kina til underskudd i markedet og dermed økt import. Den spente situasjonen mellom USA og Kina gjør at Kina importerer det meste fra Europa, Canada og Brasil. Utviklingen på verdensmarkedet vil avhenge av hvor fort svineproduksjonen i Asia vil at seg opp igjen. Kina legger opp til å være tilbake på 2018-produksjonsnivå rundt 2024. Selv om det er økende oppmerksomhet knyttet til matsikkerhet, særlig i Kina og nabolandene, vil det alltid være en fare for nye sykdomsutbrudd og tilbudssjokk i markedet. I EU forventes en lavere produksjon av svinekjøtt frem mot 2030 og etterspørselen vil gradvis vris mot fjørfekjøtt, noe som også påvirker svinekjøttproduksjonen.

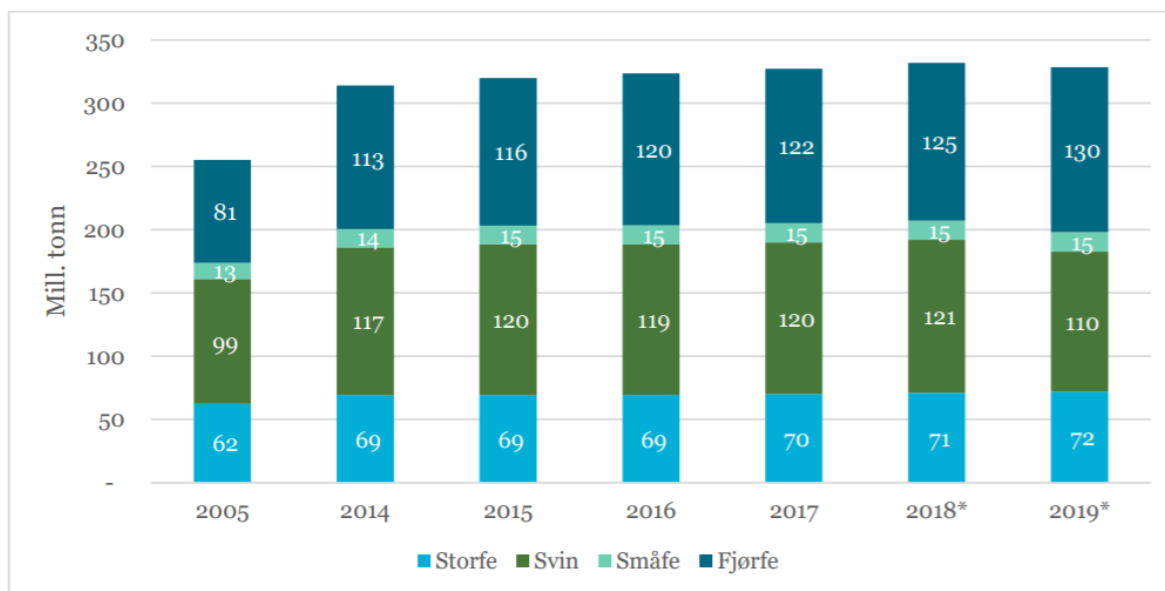
Småfe (sau, lam og geit) er en liten husdyrproduksjon i verdenssammenheng, kun 5 % av verdens totale kjøttproduksjon per 2019. Småfekjøttproduksjonen økte med 0,8 % i 2019 til 15,4 millioner tonn. Produksjonen øker i Asia, og særlig Kina, som nå har 60 % av produksjonen. Produksjonen øker også i EU, verdens nest største produsent, som følge av en god førsituasjon, men går ned i både Australia og New Zealand, på grunn av tørke. Verdens eksport er i overkant av 1 million tonn, en nedgang på 1,2 % fra 2018, som skyldes redusert produksjon i Australia og New Zealand som står for 85 % av eksporten.

Fra 1961 til 2010 har verdens produksjon av fjørfekjøtt økt med 50 % hvert tiår. Fra 2010 til 2019 økte produksjonen med 31 %. Fjørfekjøtt er det eneste kjøttslaget det forventes økt forbruk og produksjon av i EU fram mot 2030. I 2019 anslås det at produksjonen av fjørfekjøtt vil øke til 130 millioner tonn, en økning på 4,7 % fra 2018, som følge av økt etterspørsel og færre utbrudd av fugleinfluensa. Det er økt etterspørsel også i EU der filetene spises i EU, mens de billige delene eksporteres. Den internasjonale handelen med fjørfe har økt med 4,4 % i 2019, til totalt 14,1 millioner tonn, grunnet fjørfe som erstatning for svin etter ASP. Importen på verdensbasis økte med 1,9 % i 2019, særlig i Asia. Etterspørselen av fjørfekjøtt på verdensbasis økte med 7 % i 2019, som også økte verdenshandelen, og fjørfekjøtt vil være hoveddriveren for kjøttimport i årene fremover. I 2019 økte de internasjonale fjørfekjøttprisene med 9 %, særlig drevet av økt importbehov fra Kina. Flere faktorer øker tilbudet og etterspørselen av fjørfekjøtt. OECD-FAO anslår at rundt 50 % av økningen i kjøttproduksjonen de neste ti årene vil tilskrives fjørfekjøtt. Land

med overskudd av fôrkorn, som Brasil, vil ha en rask vekst i fjørfeproduksjonen, i tillegg til en produktivitetsøkning i andre produksjonsområder, særlig i de nye EU-landene og USA.

Utbruddet av afrikansk svinepest gjør også at økningen blir stor de neste årene for senere å avta noe.¹⁰

*Estimat fra november 2019. Inkluderer ikke alle kjøttslag.

Figur 3.5 Verdens produksjon av kjøtt fordelt på dyreslag. 2005 og siste seks år, mill. tonn.¹⁰

3.3.4 Generelle fremtidsutsikter kjøtt – økning i fjørfe

Det globale kjøttforbruket er forventet å øke til 374 millioner tonn i 2030, en økning på ca. 1 kg per person fra 2019, men dette er lavere enn veksten i forrige periode 2009-2019, da veksten var på 2 %. Det økte kjøttforbruket drives av befolkningsvekst, økonomisk vekst og økt inntektsgrunnlag i flere store utviklingsland. På den andre side bidrar lavere kjøttforbruk i høyinntektsland til at veksten bremses opp, som følge av økt fokus på dyrevelferd, kostholdets helseeffekter og klima. Dette fører samtidig til at forbruket av hvitt kjøtt øker på bekostning av rødt kjøtt, og i EU er fjørfekjøtt det eneste kjøttslaget man forventer økt forbruk og produksjon av fram mot 2030. På lengre sikt vil likevel produksjonen øke globalt, primært som følge av produktivitetsøkningen i utviklingsland. På kort sikt vil kjøttproduksjonen være preget av Afrikansk svinepest (ASP) i Kina og besetningsreduksjoner av sau og lam i Australia som følge av det tørre været.¹⁰ OECD og FAO estimerer at den globale veksten i etterspørselen av animalsk protein vil avta det neste tiåret. Lave priser har gjort at kylling for mange, særlig i utviklingsland, er det kjøttet som spises mest. Med økte

inntekter vil flere etter hvert velge mer eksklusive kjøttslag som storfe og sau, mens svin forventes å avta fram mot 2028 siden svin ikke er et like viktig kjøttslag i mange utviklingsland. Global kjøttproduksjon er ventet å bli 13 % høyere i perioden frem til 2028 sammenlignet med forrige 10-års periode, der utviklingslandene står for det meste av veksten og mer kraftfôrbasert fôr sørger for kortere fremføringstid. Globalt vil utbrudd av dyresykdommer, hygienerestriksjoner og handelspolitikk være hovedelementene som påvirker det globale kjøttmarkedet fremover. OECD og FAO trekker også fram at forbrukerperspektivet vil ha sitt å si for kjøttmarkedet fremover med holdninger som knytter kjøttforbruk opp mot helse, miljø og klima.²³

3.4 Endringer i spisevanene

Forbruket av rødt kjøtt ser ut til å gå noe ned, mens forbruket av hvitt kjøtt og egg øker per innbygger. Befolkningsveksten vil påvirke forbruket. I debattene om klima, bærekraft, helse og dyrevelferd har konsumet av kjøtt, og særlig rødt kjøtt, fått mye oppmerksomhet. Det er svært få som vil kutte ut kjøtt helt, men trendene og medieoppmerksomheten gjør at flere forbrukere trolig velger å redusere forbruket av rødt kjøtt. Det er dog usikkert hvor stort utslag dette gir.

3.4.1 Forbruk og trender, kjøtt

3.4.1.1 Begreper om kjøttforbruk

Når man skal se på forbruk av kjøtt, er det viktig å vite hva som ligger bak de ulike begrepene og tallene som presenteres. Engrosforbruk blir ofte gjengitt som forbrukstall, for eksempel av Helsedirektoratet. Engrostall viser antall tonn kjøtt som produseres i Norge, korrigert for lagerendringer, import og eksport. Engrosforbruk viser altså tilgjengelige slakteskrotter for salg inkludert bein, avskjær og spiselige biprodukter, og sier dermed lite om hva folk *faktisk* spiser. For å få mer presise tall på det faktiske forbruket, beregner Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) det reelle kjøttforbruket basert på engrostall. Beregnet reelt forbruk viser kjøttforbruk blant annet korrigert for lagerendringer, beininhold og svinn i produksjons- og omsetningsledd, samt hos forbruker. Tallet oppgis som vekt av rå vare. Likevel vil mengde spiseklar vare ligge lavere enn dette, da vekten av produktet i mange tilfeller reduseres som følge av fordamping ved varmebehandling. I tillegg vil man fjerne bein

---

²³ OECD-FAO Agricultural Outlook 2019-2028.

og fett ved bordet slik at det reelle konsumet av kjøtt vil bli enda lavere. I noen tilfeller presenteres også tall fra forbruksundersøkelser, for eksempel fra Statisk Sentralbyrå (SSB). Disse tallene måler innkjøpt vare, klar for tilberedning, men inkluderer ikke kjøtt kjøpt på restaurant e.l. Disse tallene er derfor ikke direkte sammenlignbare med verken engrosforbruk eller beregnet reelt konsum. Den mest presise kartleggingen av hva folk spiser er likevel de nasjonale kostholdsundersøkelsene som Folkehelseinstituttet og Mattilsynet har ansvaret for. Disse kostholdsundersøkelser utføres med ca. ti års intervall, den siste (Norkost 3) ble gjennomført i 2010/2011. Det er derfor et stort behov for en ny undersøkelse for å kartlegge hva folk faktisk spiser.²⁴

3.4.1.2 Kjøttforbruk på engrosnivå

Kjøttforbruket på engrosnivå har fra 1950-tallet økt jevnt, med nesten 10 kilo hvert tiår fra 1970, med unntak av 80-tallet og siste tiår. De siste årene har kjøttforbruket stabilisert seg, med en liten oppgang fra 2015 til 2016. De siste to årene har kjøttforbruket gått ned, og foreløpige tall viser en reduksjon på 1,6 kilo fra 2017 til 2018 (tabell 3.4). Ifølge Helsedirektoratet har forbruket av rødt kjøtt (svin, storfe, småfe) fra 2017 til 2018 gått ned med 2 % og forbruket av hvitt kjøtt (fjørfe) gått ned med 4 %.⁶ Forbruket av egg har holdt seg stabilt på 13 kilo de siste tre årene. Tallene for fisk i tabell 3.4 er målt i produktvekt, i den form de er anskaffet i privat- og storhusholdning. Selv om tallene er usikre, ser forbruket ut til å være relativt stabilt de siste årene på rundt 19 kilo. Dette etter en nedgang fra 2015 som kan ha sammenheng med at konsumprisindeksen har økt mye i samme periode (figur 4.6). Det ser dermed ikke ut som fisk har tatt over for kylling som proteinkilde. Inntaket av grønnsaker har hatt en stor økning de siste tiårene, med en økning på over 10 kilo fra 2009 til 2016, men stigningen har de siste tre årene avtatt. Inntaket av frukt og bær har vært noe mer varierende, men har gått litt ned de siste årene, nesten 2 kilo fra 2017 til 2018.²⁵

---

²⁴ Kjøttets tilstand 2019, Animalia

²⁵ «Utviklingen i norsk kosthold» 2018 og 2019, Helsedirektoratet. Tall fra tabell 2.44.

Tabell 3.4 Forbruk av utvalgte matvarer på engrosnivå, kilo per innbygger per år²⁵

	1953-1955	1970	1979	1989	1999	2009	2016	2017	2018*	2019**
Korn, som mel	97,2	69,1	75,1	76,4	82,9	81,3	78,9	77,4	76,9	76,7
Poteter ¹	107,1	95,6	82	83,6	70,8	60,3	66,5	53,7	56,7	57,7
Sukker/sukkervarer	40,1	42	44,7	40,5	43,8	31,9	26,8	25,6	23,9	25,1
Grønnsaker	35,4	40,2	46,4	53,2	60,6	68,5	79,6	79,6	77,9	78,2
Frukt og bær	41,2	66,8	76	78,6	68,7	89,6	88,7	88,7	86,6	86,5
Kjøtt ²	33,3	40,5	51,1	49,7	59,5	69,4	72,1	71,6	70	69,5
Kjøttbiprodukter	2,4	2,8	3,2	3,1	3,3	5	4,8	4,6	4,6	4,7
Egg	7,4	9,5	10,8	11,6	10,8	11,9	13,1	13,1	13	13,4
Fisk ³		47,4	35,8	..	22,6	22,9	33,1	19,2	19,3	19,4
Drikkemelk, i alt ⁴	204,5	186,2	186,4	175	127,2	101,9	87,4	82,5	79,4	78,9
Ost	8	9	12	13,2	14,5	16,8	18,5	18,1	18,3	18,1

* Foreløpige tall ** Anslag/prognose

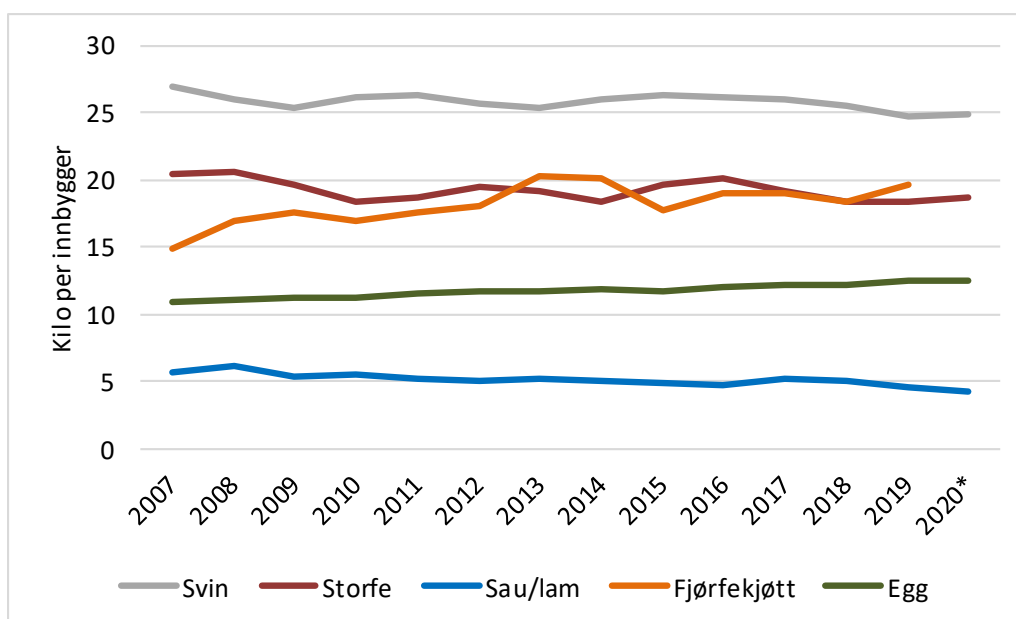
1. Sammensatt av friske poteter, potetprodukter og potetmel.

2. Ekskl. kjøttbiprodukter og grensehandel, inkl. hval og vilt.

3. Tall for fisk er angitt som produktvekt f.o.m. 1999, med unntak av 2016. Tallene er usikre. Tall før 1999 og 2016 er beregnet som rund vekt. Beregning av fisk er basert på en annen metode enn for øvrige matvarer.

4. Inkl. helmelk, lettmelk og skummet melk. Perioden før 1999 omfatter også yoghurt.

Kjøttforbruket per innbygger har vokst relativt kraftig gjennom nittitallet og fram til 2008, der veksten i stor grad har vært i form av hvitt kjøtt, kylling. Figur 3.6 viser en signifikant reduksjon av fjørfeforbruket i 2015 som følge av stor oppmerksomhet knyttet til Narasin. Etter et arbeid med utfasing av Narasin tok forbruket seg opp igjen i 2016. Fram til 2018 holdt forbruket seg relativt stabilt og har i 2019 steget noe.

Figur 3.6 Forbruk av kjøtt og egg i kilo per innbygger fra 2007 til 2020, basert på markedsprognosen for engrossalg per mars 2020 og folketall per 1/1 2020 fra SSB.

*Prognose

Det har vært en nedgang i innenlandsk engrossalg av rødt kjøtt på om lag 4 prosent per innbygger fra 2015 til 2018. Det gikk også ned i 2019 og er prognosert en liten nedgang for rødt kjøtt også i 2020. For kylling forventes det en forbruksvekst på 1-2 %, for egg 1 %. Det er økt fokus på klima og reduksjon av klimagasser, der flere velger å redusere kjøtt som et bidrag til dette. Samtidig er det fokus på selvforsyning og bruk av norske ressurser, og dette har økt gjennom utbruddet av Koronavirus. En fersk Nofima-undersøkelse viser at 69 % av de spurte forbrukerne mener det har blitt viktigere å støtte norsk landbruk og matproduksjon.

3.4.1.3 Kjøttforbruk per dyreslag

Av tabell 3.5 ser man at beregnet reelt kjøttforbruk totalt per innbygger i 2018 var på 51,9 kilo, 142 gram per dag. Det er andre året kjøttforbruket har gått ned, 1,6 % ned fra 2017. Av det totale kjøttforbruket utgjør svin 39,2 %, storfe 26,3 %, fjørfe 18,5 % og lam 7,3 %. Rødt kjøtt utgjør til sammen 40,1 kilo, tilsvarende 110 gram per dag. Ser man til Helsedirektoratets kostråd anbefaler de å begrense inntaket av bearbeidet og rødt kjøtt til 500 gram per person per uke, angitt som ferdig tilberedt kjøtt uten bein. Det tilsvarer 700-750 gram rå vare, ikke langt unna dagens gjennomsnittlige inntak av rødt kjøtt^{26,24}.

²⁶ Helsedirektoratet, kostrådene. Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/tema/kosthold-og-ernaering/kostradene>

Tabell 3.5 Beregnet reelt forbruk av kjøtt i tonn og kg per innbygger fra 2008 til 2018²⁴.

Tabell 6.1.2. Beregnet reelt forbruk av kjøtt										
Beregnet forbruk (kg pr. innbygger)	2008	2010	2011	2012	2014	2015	2016	2017	2018**	Endring siste år (%)
Storfe	14,9	13,7	13,9	14,1	13,4	14,6	14,7	14,1	13,7	-2,9
Småfe	4,0	3,7	3,4	3,4	3,5	3,4	3,3	3,5	3,4	-1,0
Svin	20,9	20,7	21,2	20,6	20,8	21,2	21,0	20,5	20,4	-0,8
Fjørfe	8,4	8,4	8,8	9,4	9,9	9,2	9,8	9,9	9,6	-3,5
Viltkjøtt	1,3	1,4	1,3	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	0,1
Annet*	3,3	3,3	3,4	3,4	3,6	3,6	3,5	3,6	3,8	3,6
Totalt	52,8	51,1	52,1	52,1	52,2	53,2	53,4	52,8	51,9	-1,6
- herav husdyrprodukter	48,2	46,5	47,3	47,5	47,5	48,5	48,7	48,0	47,1	-2,0
- herav rødt kjøtt	42,1	40,4	41,0	40,6	40,2	41,8	41,5	40,7	40,1	-1,3
Beregnet forbruk (tonn)	2008	2010	2011	2012	2014	2015	2016	2017	2018	Endring siste år (%)
Storfe	70 985	66 959	69 042	70 991	68 831	75 841	76 810	74 404	72 696	-2,3
Småfe	19 221	18 035	16 927	17 318	17 852	17 723	17 121	18 291	18 236	-0,3
Svin	99 448	101 037	104 903	103 236	106 628	110 149	109 961	108 377	108 223	-0,1
Fjørfe	40 274	41 207	43 614	47 076	50 613	47 987	51 196	52 273	50 782	-2,9
Viltkjøtt	6 327	6 617	6 426	6 151	5 989	5 807	5 955	5 908	5 951	0,7
Annet*	15 675	15 904	17 075	16 941	18 447	18 477	18 377	19 125	19 944	4,3
Totalt	251 930	249 759	257 987	261 714	268 360	275 983	279 420	278 378	275 831	-0,9
- herav husdyrprodukter	229 928	227 239	234 486	238 622	243 924	251 699	255 087	253 345	249 937	-1,3
- herav rødt kjøtt	200 962	197 456	203 201	203 604	206 262	217 057	217 040	214 555	213 256	-0,6

Småfe er sau, lam, geit og kje. Storfe er inkludert kalv.

* Annet omfatter i all hovedsak privat import/"grensehandel", der trolig det meste er kjøtt fra storfe, svin, lam og fjørfe. I tillegg omfatter kategorien "annet" kjøtt fra øvrige dyreslag som hest, hval, reptiler, frosk og muldyr. Det er usikkert hvor mye av grensehandelen som er rent kjøtt og hvor mye som er bein, beinprosent er derfor ikke tatt bort på denne.

**Foreløpige tall.

Kilde: NIBIO, Totalkalkylen for jordbruket.

3.4.1.4 Volumutvikling på varegruppenivå

Tabell 3.6 viser omsetningsutviklingen i dagligvare for noen sentrale produktgrupper til og med uke 12 2020. Tall fra Nielsen på varegruppenivå for området kjøtt og egg viser at totalmarkedet, målt i verdi, har hatt en økning på over 7 %, sammenlignet med samme periode i fjor. Verdiøkningen hittil i år, sammenlignet med samme periode i fjor, har vært prosentvis størst for ferskt bacon/flesk med 15,1 % etterfulgt av formet bearbeidet kjøtt på 13,3 %, ferskt fjærkre på 12,9 %, deiger/farser på 12,4 % og fryst bearbeidet kjøtt på 11,8 %. Det har vært en liten nedgang på fersk postei på -1,2 % og for egg på -0,3 %.

Tabell 3.6 Verdiutvikling hittil i år (til og med uke 12, 2020), med endringer fra samme periode i fjor²⁷

Totalmarkedet hittil i år				
Varegruppe	Verdi i 1000kr	Endring i %	Volum i 1000 kg	Endring i %
RENT KJØTT	816 428	3,8 %	6 800	-0,8 %
DEIGER/FARSER	884 961	12,4 %	7 993	1,8 %
FERSK FJÆRKRE KATEGORI	854 761	12,9 %	ikke tilgj.	ikke tilgj.
KJOETTPAALEGG FERSK	566 206	2,5 %	3 014	-0,2 %
FERSKE PØLSER	534 962	3,9 %	7 841	5,5 %
FORMET BEARBEIDET KJØTT	355 349	13,3 %	3 704	14,8 %
EGG	517 990	-0,3 %	11 167	5,6 %
SPEKEPOELSE	428 620	4,6 %	1 663	7,6 %
SPEKEMAT	179 921	4,8 %	535	4,9 %
FERSK BACON/FLESK	265 343	15,1 %	1 463	10,0 %
FERSK POSTEI	106 684	-1,2 %	855	-3,6 %
DYPPFRYST BEARB. KJØTT	113 620	11,8 %	887	12,4 %
NORTURA KATEGORIER	5 624 844	7,1 %	ikke tilgj.	ikke tilgj.

3.4.1.5 Utvikling og trender for kjøttforbruk

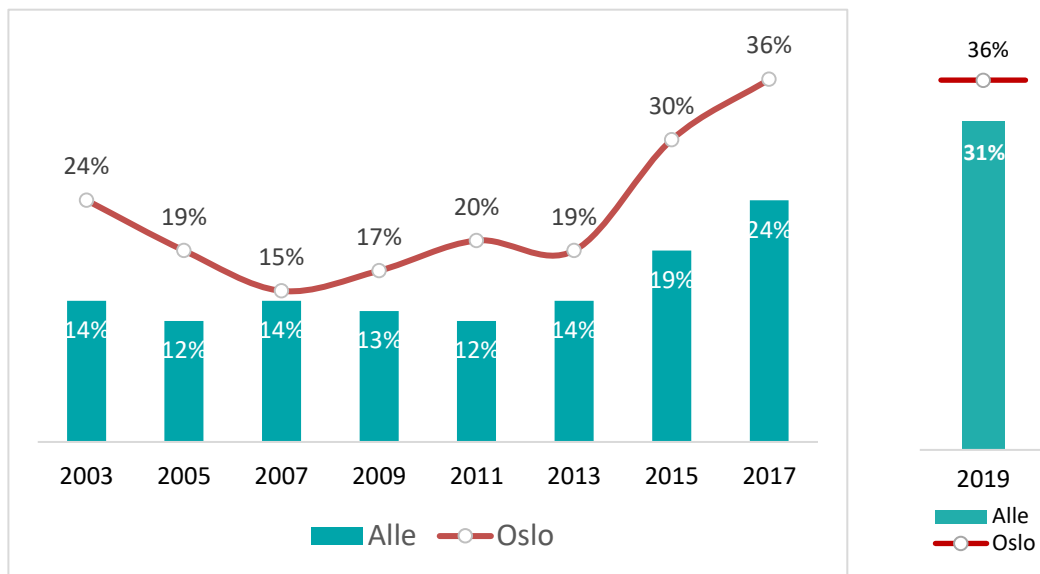
Norske spisefakta fra 2018 fant at det var en stadig økende andel av den norske befolkningen som ønsker å redusere kjøttforbruket (figur 3.7). I 2017 var det 24 % av befolkningen som ønsket å redusere kjøttforbruket, mens i Oslo var det 36 %²⁸. Tall fra undersøkelser MatPrat gjennomførte i 2019 viser at 31 % av befolkningen fra 16 år og eldre ønsker å redusere inntaket av rødt kjøtt²⁹. Opinions bærekrafts undersøkelse fra 2020 viser den samme tendensen. Det er en høyere andel blant kvinner og yngre som ønsker å redusere. Andelen er også høyere i Oslo. I tillegg har Cicero utført en undersøkelse der 29 % over 59 år og 60 % av befolkningen under 30 år oppgir at de er positive til å spise mindre kjøtt³⁰.

²⁷ Markedsrapport Nielsen (2020)

²⁸ Ipsos MMI. «Norske Spisefakta 2018».

²⁹ Respons analyse på oppdrag for Matprat, sommer 2019.

³⁰ Cicero, 2019. «Folk og klima: Nordmenns holdninger til klimaendringer, klimapolitikk og eget ansvar».

Figur 3.7 Andel som ønsker å redusere sitt kjøttforbruk, 2003-2017²⁸ og 2019²⁹.

På oppdrag fra Matprat utførte YouGov i 2019 en undersøkelse der de stilte spørsmålet «Hvorfor vil du redusere forbruket av rødt kjøtt?». Ifølge undersøkelsen oppgir flest klima (67 %) som årsak til hvorfor de ønsker å redusere kjøttforbruket. Der etter følger helse (52 %), dyrevelferd (30 % av alle spurte og 44 % av de unge mellom 18 – 29 år) og drøvtyggere som spiser korn som kunne gått til menneskemat (25 %). Trenden der flere reduserer kjøtt som følge av klima og egen helse er også godt dokumentert av blant annet IPSOS og SIFO.

Det er stor oppmerksomhet rundt klima, og mange ønsker å bidra til å redusere utslippet. Der klimautslipp er en komplisert sak, blir det å redusere inntak av kjøtt et enkelt grep mange opplever de kan gjøre for å bidra. Det gir moralsk status å være miljøbevisst, og selv om klima er hoveddriveren for redusert kjøttforbruk, følger andre temaer tett på. Kjøtt har blitt en symbolsak i klimadebatten hvor særlig de unge bruker reduksjon av kjøtt som et symbol på økt bevissthet, engasjement og ansvar gjennom å kutte ut kjøtt i en julemiddag eller et skolemåltid. I tillegg har effektivitet i produksjonen gjort kjøtt billig og tilgjengelig for alle, med følgene at mange tar kjøtt som en selvfølge, går etter det som er billigst og tenker ikke over arbeidet som er nedlagt i produksjonen av det innkjøpte kjøttstykket. Med det forsvinner eksklusiviteten og kanskje omdømmet av kjøtt. Det gjør at enkelte velger en annen retning. I tillegg bidrar mediene med de nyeste mattrendene og fyrer samtidig opp

under kjøttdebatten ved å bidra til polarisering mellom de som spiser kjøtt og de som ikke gjør det. De færreste ønsker likevel å kutte kjøtt helt. Mange ønsker å redusere, men antallet vegetarianere og veganere holder seg stabilt, rundt 3 %. Flere anser seg som fleksitarianere og interessen øker også blant menn. Det er sosialt akseptert å ha et vegansk eller vegetarisk kosthold og en ny undersøkelse viser at slike kosthold oppfattes som etisk gode og bra for klima og helse³¹. Matkjedene og industrien satser i større grad enn tidligere på vegetariske alternativer til kjøtt og animalske produkter.

3.4.1.6 Hvordan ser forbrukere på kjøtt

Det er mange faktorer som påvirker hva vi velger av de ulike kjøttslagene. Tabell 3.7 gir en oversikt over forbrukers holdninger til ulike attributter knyttet til de forskjellige kjøttslagene. Rød farge indikerer lavt eierskap til dimensjonene som kan være en svakhet og mulig barriere for kjøttsalget. Grønt indikerer høyt eierskap til dimensjonen og kan være en styrke. Gult indikerer moderat eierskap.

Tabell 3.7 Overordnet bilde over forbrukers holdninger til ulike kjøttslag³².

Figur 6.6.a. Attributter og holdningsdimensjoner - overordnet bilde									
	Svin	Kylling	Storfe	Torsk, sei og lyr	Rød fisk	Steinbit, kveite og annen hvit fisk	Lam	Kalkun	Reinsdyr
Smak og kvalitet									
Sunnhet og ernæring									
Familehverdag									
Rent og trygt									
Lettvint/enkelt									
Lokalprodusert									
Eksklusiv status									
Magert									
Etisk									
Rimelig alternativ									
Særegent									

Kilde: MatPrat på grunnlag av Holdningsundersøkelse Kantar TNS, 2017.

Norske spisefakta har i en undersøkelse i 2018 også kommet fram til tilsvarende drivere for de ulike kjøttslagene i tillegg til en butikkundersøkelse fra YouGov³³. Under presenteres en

³¹ Studie fra Universitet i Bath, Storbritannia, av Chris Bryant, desember 2019.

³² Kjøttets tilstand 2017, Animalia. Opprinnelig kilde: MatPrat på grunnlag av Holdningsundersøkelse Kantar TNS, 2017.

³³ Butikkundersøkelse fra YouGov 2017.

kombinert oversikt av Matprats undersøkelse om forbrukernes holdninger til ulike kjøttslag, Norske spisefakta fra 2018 og et spørsmål fra YouGov-undersøkelsen.

Svin: Har positive drivere ved at det er billig og enkelt, men fremstår som lite eksklusivt og særegent og viser en nedgang på attributene "rent og naturlig" og "ingen tilsetningsstoffer". Det kan tyde på at det råder noen myter og/eller misforståelser hos forbruker for svinekjøtt. I tillegg er det flest (29%) som svarer at de ville valgt bort svin hvis de måtte velge bort et kjøttslag.

Storfe: Har også lavt eierskap til mange av holdningsdimensjonene. Få mener det er sunt, og miljø og bærekraft er andre heftelser for valg av storfekjøtt. Til gjengjeld assosieres storfekjøtt med god smak, kvalitet og eksklusivitet. 14 % svarte at de ville valgt bort storfe hvis de måtte velge bort et kjøttslag.

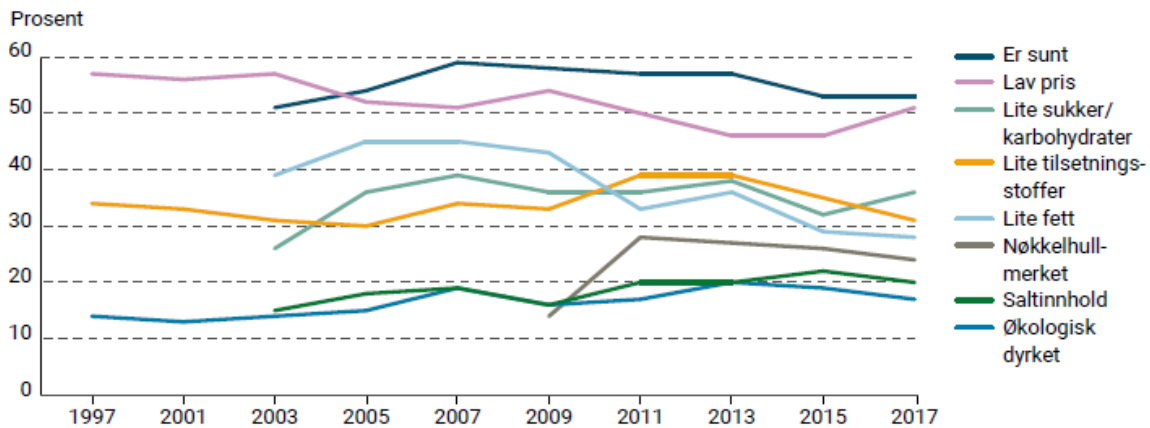
Lam: Blir i mye større grad oppfattet som etisk, lokalprodusert og eksklusivt med en særegen smak og kvalitet, men oppfattes ikke som lettvinnt eller rimelig, og det er sterkt knyttet til sesong og høytid. Pris har også en negativ påvirkning for valg av lam og ikke alle setter pris på smaken. Lam var kjøttslag nummer to som 21 % ville valgt bort hvis de måtte velge bort et kjøttslag fra norsk produksjon.

Kylling: Blir sett på som lettvinnt, enkelt, magert, billig og familievennlig, mens de mest kritiske forbrukerutfordringene er «etisk» og «rent og trygt». Sistnevnte har vist en positiv utvikling etter utfasing av Narasin.

Figur 3.8 fra Helsedirektoratet er en annen figur som viser hvilke faktorer folk legger mest vekt på når de kjøper mat. Det viktigste for folk har lenge vært at maten er sunn og billig, og fra 2005 har sunnhet vært det viktigste. Fra 2015 til 2017 økte andelen som vektlegger pris og i 2017 var pris nesten like viktig som sunnhet. Viktigheten av lite fett har gått nedover, mens viktigheten av lite sukker har økt.³⁴ Disse faktorene bekreftes også i en undersøkelse fra Opinion 2018 om bevisste forbrukere. Undersøkelsen viser at 88 % er opptatt av produktkvalitet, 80% er opptatt av pris og tilbud, mens 74 % er bevisste på sunnhet og helse. Norske Spisefakta 2018 viser også til at forbrukere ikke ønsker å spise for mye av sukker som topper listen, etterfulgt av 70 % svarer fett, 51 % pølser og 24 % svarer kjøtt.

---

³⁴ «Utviklingen i norsk kosthold 2019», kortversjon, rapport IS-2759, Helsedirektoratet.

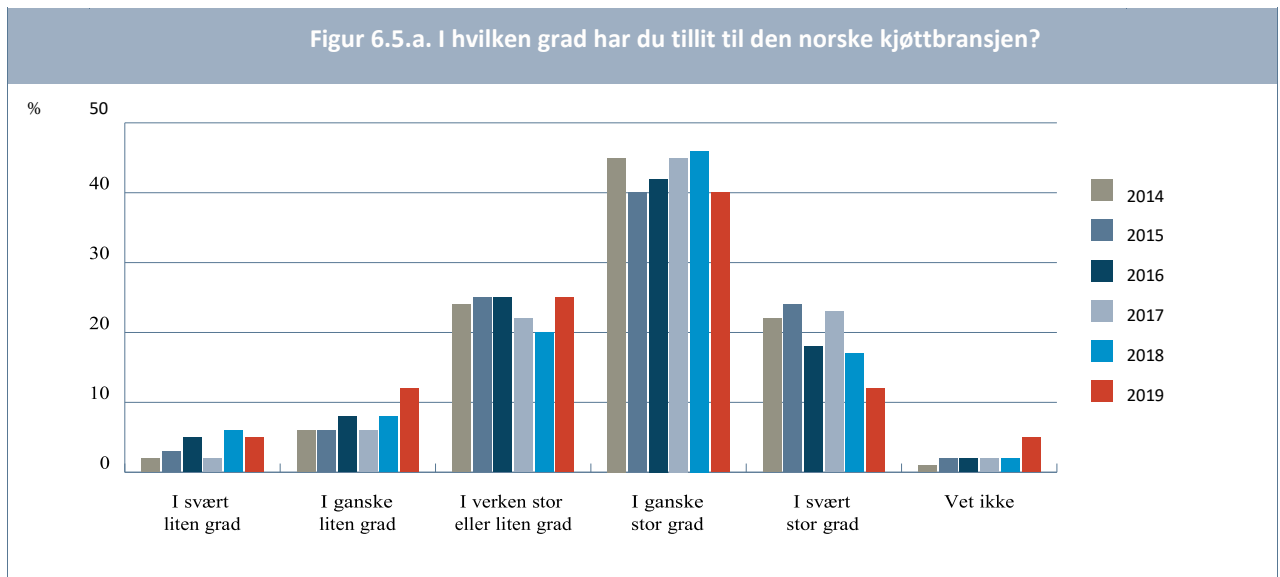
Figur 3.8 «Når du kjøper mat, hva legger du mest vekt på?» Utviklingen av ulike forbrukerpreferanser fra 1997- 2017³⁴.

3.4.1.7 Hovedtrekk – tillit til norsk kjøtt- og eggbransje

Animalia har siden 2006 undersøkt generell forbrukertillit til norsk kjøtt- og eggbransje og deres produkter, presentert i figur 3.9. Tilliten har vært stabil over mange år, men det ses noe variasjon i tendenser, delvis sitert under: Den generelle tilliten til norsk kjøttbransje og norske kjøttprodukter, fortsatt er relativt høy. Men sammenlignet med 2018-resultatene har andelen av de som har svært høy tillit gått signifikant ned og det registreres også en liten, men signifikant økning blant de som i ganske liten grad har tillit. Den nøytrale andelen øker. Tendensen er stabilt positiv for fjørfekjøttbransjen. Tilliten til norske egg ligger på samme nivå som i 2018, fortsatt høy, men lavere enn tidligere år. Andelen som mener at norske produkter er tryggere enn importerte ligger mellom 58 og 69 %, men med en noe nedadgående tendens og nedgang på 3-4 prosentpoeng i 2019. Andelen som mener det motsatte er svært lav og har ikke økt. Derimot er andelen som svarer at norsk og utenlandsk er like trygt relativt høy. Tilliten til bærekraft og dyrevelferd er tilnærmet uendret fra 2018 til 2019, og over 70 % uttrykker enten stor grad av tillit eller stiller seg nøytrale til disse spørsmålene. Alder og geografi er de faktorene som skiller mest når det gjelder tillit, selv om menn generelt uttrykker noe høyere tillit enn kvinner. Yngre har generelt litt lavere tillit enn eldre, og mener i mindre grad at norsk er tryggere enn utenlandske produkter. Yngre scorer også høyere på svaralternativet «vet ikke». Folk på landsbygda har generelt høyere tillit enn de som bor i byen, selv om det også er relativt store forskjeller fra region til region³⁵.

³⁵ «Kjøttets tilstand» 2018 og 2019, Animalia.

Figur 3.9 Grad av tillit til den norske kjøttbransjen, 2014-2019²⁴.

Kilde: Sentio Research Norge på oppdrag for Animalia.

Kjøttbransjen og -produkter

I 2019 oppgir 49 % at de i stor grad har tillit til den norske kjøttbransjen, mot 63,5 % i 2018. 54 % har i stor grad tillit til norske kjøttprodukter, mot 65,9 % i 2018. 10 % opplever økt tillit og 27 % har redusert tillit sammenlignet med året før.

Fjørfe og egg

68 % svarer at tilliten til fjørfebransjen og til kylling- og kalkunprodukter er uendret. 49 % har i stor grad tillit til fjørfebransjen mot 52 % i 2018. 10 % har økt tillit, men 12 % oppgir at de har redusert tillit. Trenden for tillit til fjørfebransjen er positiv basert på endringsmålingene. Tilliten til norske egg ligger på samme nivå som i 2018, lavere enn tidligere år, men fortsatt høy. 69 % har i stor grad tillit til norske egg, mot 71 % i 2018²⁴.

3.4.2 Utvikling i norske mattrender

3.4.2.1 Generelle større trender/drivere

Vårt forhold til mat er i stadig endring, og avhengig av vinklingen kan man trekke ut fem hovedtrender for mat med glidende overganger (figur 3.10). I tillegg er det også andre drivere som påvirker dagens forbruker. Trendene er noe sprikende ved at forbruker både er opptatt av opprinnelse og bærekraft, men samtidig ønsker at maten skal være billig og lettvin. I stor grad er vi blitt mer bevisste på at maten i større grad skal reflektere våre

verdier og holdninger, i tillegg til tradisjonelle statussymboler som valg av bosted, interiør og klær. Medieoppmerksomhet og ulike dokumenterer om mat og kjøttforbruk påvirker også. Det er også verdt å merke seg en større politisk vilje til å få ned kjøttforbruket, både i Norge gjennom offentlige innkjøpsordninger, men også i Europa.

3.4.2.2 Fem hovedtrender

1. Klima og bærekraft

En av de største trendene er «bærekraftstrenden», der forbrukere i stadig større grad er opptatt av hvordan maten produseres, med bakgrunn i klimaavtrykk og miljøpåvirkning, og ikke minst dyrevelferd for husdyrproduktene. Over tid utvikles det nå en kollektiv kriseforståelse som bevisstgjør og motiverer folk til endring. Det gjør at flere også velger å kutte ned på kjøttforbruket av hensyn til faktorene nevnt ovenfor. En utfordring er at større avstand mellom forbruker og landbruket fører til skepsis og misforståelser. Flere forbrukere tror for eksempel at CO₂-utslippet fra landbruket har økt, og at det brukes mye antibiotika og sprøytemidler i husdyrproduksjonen. For selv om landbruket har inngått en klimaavtale, er ikke avtalen og de tiltakene landbruket har foreslått, det folk ser og forstår. Nostalgisk markedsføring fra landbruket understøtter følelsen av trygg mat, men må kanskje endres når en større andel av befolkningen heller er opptatt av egen helse og mat for prestasjon.

2. Helse og sunnhet

Flere er opptatt av å ha et helse riktig kosthold, og valg av sunn mat og interesse for vegetarprodukter øker. Ønske om helse og sunnhet medvirker også til redusert kjøttkonsum. Ønske om å nå nye måter å bli en bedre versjon av seg selv på. Mat vil få en større rolle som medisin, skjønnhetsmat og optimalisering av dietter. Man er i større grad opptatt av at utseende kommer innenfra, der mat er en faktor i dette og for å øke prestasjon.

3. Motstridende følelser - samvittighet og lettvinthet

Mat handler i stor grad om følelser. Alle søker å oppnå god samvittighet og flere ønsker å spise i tråd med sine verdier, men det blir ofte et gap mellom holdninger og hva man gjør i praksis. Psykologisk forskning fra SIFO har vist at vi «spiser» med øynene og ofte blir påvirket av følelser når vi skal ta beslutninger. Derfor overstyrer ønsket om nytelse det å være en bevisst forbruker og spare penger eller ta hensyn til miljø og klima. Dette fører til moralsk

forvirring som folk forsøker å rette opp. Dermed velger noen en mellomløsning der det usunne friskes opp. For eksempel at ønsket om å kjøpe pølser kan gi bedre samvittighet hvis man velger pølser med grønnsaker i. På den andre siden ønsker vi det som er lettvinnt, slik at vi kan bruke minst mulig tid og krefter. Vi ønsker lettvinnt mat, enten det er ferdigmat, mat fra netthandel eller take-away, som gjerne også gir den gode følelsen av å være hjemmelaget.

4. Opprinnelse

Forbrukere stiller stadig strengere krav til de som produserer og leverer maten. Det skal være full transparens, dokumentasjon og sporing av produktet. Åpenhet gir tillitt og man ser en økende trend i at flere aktører merker produktene med opprinnelse, gjerne med en egen historie om produktet. Samtidig ønsker flere å kjøpe norsk mat fra norske bønder, også direkte fra bonden, for blant annet å opprettholde levende lokalsamfunn.

5. Nøkternhet og økonomi

Selv om man i større grad er opptatt av hvor maten kommer fra og hvordan maten er produsert, er pris fremdeles en viktig faktor. Ønske eller behov for lav pris gir seg utslag i økt grensehandel, økt satsing på egne merkevarer (EMV) fra dagligvarekjedene samt kampanjer og konkurranser om lavpris mellom kjedene. Det er også et nytt tema i Skandinavia at en del ikke har kunnskap eller ressurser til å velge sunn og fersk mat. Flere overvektige og feilernærte danner sosiale og geografiske mønstre og er et økende problem.³⁶

Figur 3.10 Oversikt over fem hovedtrender som påvirker forbruker, før Koronakrisen³⁷.

³⁶ Sammenstilling av innsikt fra Matprat, Ipsos MMI: Norske Spisefakta, Mintel: internasjonale trender innen kjøtt og egg, Nielsen: trender innen norsk dagligvarehandel med mer.

³⁷ Figur utarbeidet av Nortura på bakgrunn av Ipsos MMI: Norske Spisefakta, Mintel: internasjonale trender innen kjøtt og egg, Nielsen: trender innen norsk dagligvarehandel med mer.

Flere drivere:

- Bevissthet:** Stadig flere er bevisste når de kjøper mat, men alle er ikke opptatt av de samme tingene. Det råder en slags positiv egoisme der vi tar vare på oss selv, uten at det går på bekostning av fellesskapet. Vi velger selv hva som er bra for oss og går bort fra det typiske A4-mennesket. Individualisme er mer fremtredende og mangfold får større aksept.
- Urbanisering:** En trend som har pågått i flere år og som fremdeles vil være gjeldende er urbanisering. Flere bor i by med den følgen at avstanden til dyr og matproduksjon øker. Det er skapt et marked for å fortelle historier som domineres av empati og forenklinger, der også media bidrar.
- Mediedekning:** I 2019 har det vært mange dokumentarer om mat og matproduksjon som alle er med på å påvirke folks oppmerksomhet og bevissthet, særlig knyttet til kjøtt og kjøttforbruk, og ikke nødvendigvis i positiv retning for landbruket. Eksempler er «Line fikser maten», «Matsjokket», «Griseindustriens hemmeligheter» og «The Game changer». Et temasøk Infomedia har gjort for MatPrat viser også at ord som «matsvinn», «kjøttfri», «dyrevelferd», «vegetar» og «vegan» har hatt en markant økning i media i 2019 sammenlignet med 2017. Dyrevelferd er det ordet som er blitt nevnt flest ganger. I 2019 kom Miljødirektoratet med rapporten «Klimakur» som også fikk stor oppmerksomhet og kan tenkes å påvirke forbrukere.
- Matsvinn:** Folk har også blitt mer opptatt av matsvinn, og i en undersøkelse gjort av MatPrat oppgir 61% at de får dårlig samvittighet av å kaste, av de unge er det 70 %.
- Mindre kjøtt:** Opp mot 31 % på landsbasis og 36% i Oslo ønsker å kutte ned på kjøtt, men folk oppgir ulike grunner til kjøttreduksjonen (se eget avsnitt). Noen unge reduserer kjøtt som en symbolsk handling
- Teknologi:** Teknologien utvikler seg stadig og benyttes til nye bruksområder. Folk er ikke like skeptiske og er i større grad åpne for løsninger som kan bidra til bærekraftig matproduksjon, som laboratoriefremstilt kjøtt og genredigering.
- Politisk, både i Norge og internasjonalt, er det også større vilje for å redusere kjøttforbruk fra noen partier enn tidligere. Noen tiltak har direkte virkning som offentlige innkjøpsordninger

og kjøttfri skolemat, der Oslo er mest offensiv. Oslo kommunes samarbeid med EAT er et eksempel.³⁶

3.4.2.3 Internasjonalt

Disse trendene og driverne skjer også internasjonalt. I EUs agricultural outlook for 2018-2030 forventes det at forbrukere fremover vil spise mindre kjøtt, sukker og brød, og mer plantebasert protein. Forbrukere i EU vil kreve mer av maten de spiser og legge større vekt på at den skal være lokalprodusert, økologisk eller sertifisert på annen måte og spise andre type produkter enn tidligere. Etterspørsel av storfe- og svinekjøtt vil i EU gå noe ned, mens forbruk av fjørfe forventes å øke noe. Likevel forventer Kommisjonen at bekymringen knyttet til produksjon og forbruk av kjøtt ikke vil føre til dramatiske endringer de neste 12 årene. Kina er et av de få landene som vil øke sitt kjøttforbruk fremover som følge av økt kjøpekraft. Dette berører Europa da man forventer økt eksport til kinesiske markedet.³⁸

3.4.2.4 Dyrevelferd

I flere undersøkelser kommer det fram at dyrevelferd er den tredje største årsaken til at forbrukere i større grad velger bort kjøtt. Generelt økt bevissthet om matproduksjon i samfunnet gjør at bevisstheten for dyrevelferd også har økt de siste årene. 2019 har ikke vært noe unntak og den økte bevisstheten for dyrevelferd har flere bakenforliggende faktorer. God økonomi og levestandard gjør at mange har overskudd til å engasjere seg i hvordan maten blir produsert i stedet for å bare «skaffe» den. Urbanisering fører til større avstand mellom de som holder produksjonsdyr og den øvrige befolkningen. Det kan være mangel på kunnskap hos forbrukere i forhold til hva som faktisk er tilfelle under moderne matproduksjon. I tillegg har mange forbrukere ingen relasjon til produksjonsdyr, slik at de tar utgangspunkt i sine kjæledyr for å forstå og forsvare dyrs behov. Medieoppmerksomhet påvirker også, i tillegg har dyrevernorganisasjoner og dyrevernere fått mer oppmerksomhet og støtte i samfunnet. Det har etter hvert utviklet seg en uenighet om premisser og verdigrunnlag for hold av dyr. Tidligere var det i stor grad produsentene og personer med arbeid knyttet til husdyrproduksjonen som best visste og kunne uttale seg om stell og hold av produksjonsdyrene. De siste årene har flere aktører kommet på banen for å si sitt, og en sterkere og mer profesjonell aktivisme vokser frem, godt hjulpet av teknologi, sosiale medier og internasjonale nettverk. Fremover vil det bli et spørsmål om hvem som skal ha

---

³⁸ European Commission; «EU Agricultural Outlook for markets and income, 2018-2030»

definisjonsmakta og kommunisere om dyrevelferd. Uansett stilles det større krav om dokumentasjon på god dyrevelferd, og det holder ikke lenger å peke på at vi har verdens strengeste lovverk.

Generelt mener 85 % at det norske landbruket sørger for at dyrene lever under gode forhold og 79 % at kjøttproduksjonen er i tråd med sine etiske og moralske prinsipper. Likevel mener 77 % at det bør være strengere regler for hvordan dyrene skal ha det og 94 % mener det bør være strengere sanksjoner for bønder som ikke overholder kravene til god dyrevelferd²⁹. I en undersøkelse Matprat har gjort, med spørsmål om hva som er god dyrevelferd, er det viktigste for forbruker (80 %) at dyrene får gå mest mulig ute eller på beite. Like mange svarer at det viktigste er at dyrene har et liv som best mulig ivaretar deres naturlige behov. Hele 79 % svarer at det viktigst at bonden har dokumentert kompetanse på husdyrholdet og for 65 % er det viktigst at det gjennomføres dyrevelferdstiltak utover lover og regler.

Trenden der forbrukere mener de største utfordringene knyttet til dyrehold er at dyrene ikke får utløp for naturlige behov, har for trange bur/båser, høy dyretetthet og bruk av medisiner, er økende. I en undersøkelse om husdyrproduksjon fra 2018 uttrykte flest forbrukere at de var skeptiske til kyllingproduksjon. Dette står i kontrast til at forbruket av kylling er økende. En annen kontrast er at sau og lam kommer høyest opp av husdyrproduksjonene folk er minst skeptiske til, men likevel spiser minst av. I 2019 utførte Matprat en undersøkelse om synet på dyrevelferd for de ulike dyreartene før og etter filmen «Griseindustriens hemmeligheter». Det var en økning i andel som hadde et dårlig inntrykk av dyrevelferden etter sending for alle dyrearter, men for grisen var forskjellen enorm. Undersøkelsen viste at andelen som hadde et dårlig inntrykk av dyrevelferden for gris hadde økt med 150 % uka etter at filmen ble sendt.

Som følge av økt fokus på dyrevelferd blir det også en større konkurranse i å kommersielt kommunisere og selge produkter med god dyrevelferd. Dyrevernalliansen, med støtte fra Rema 1000, lanserte i 2018 en merkeordning der flere kriterier for dyrevelferd må være oppfylt for å kunne bruke merket, figur 3.11. Det er foreløpig kun sju produsenter som har dyrevelferdsmerket på en eller flere av sine produkter. I september samme år lanserte Nortura produktserien «Gilde Edelgris» som er et resultat av prosjektet «griseløftet», figur 3.11. I prosjektet er det innført dyrevelferdstiltak som inkluderer 15 % mer plass, tildeling av

aktivitets- og rotmateriale to ganger daglig og at det til enhver tid skal være så mye strø på liggeplassen at alle grisene kan ligge tørt og lunt. På tross av dette oppga likevel 71 % 2019 at det var umulig å vite noe om hvordan velferden til dyrene har vært for det produktet man har kjøpt i butikken²⁹. Folk mener det er for lite informasjon og behov for mer dokumentasjon.

Figur 3.11 Dyrevelferdsmerking fra Dyrevernulliansen og Nortura.

De siste årene er det av kjøttbransjen utviklet dyrevelferdsprogram for svin, slaktekylling, kalkun og verpehøns, og i løpet av 2021 skal dyrevelferdsprogram for storfe prøves ut. Målet på sikt er at alle produksjonene skal få sitt eget dyrevelferdsprogram. Tanken er at ved å heve dyrevelferden generisk for *alle* dyra, oppnås bedre dyrevelferd totalt sett for flest mulig dyr, sammenlignet med et dyrevelferdsmerke som kun hever dyrevelferd for dyrene som er omfattet av den enkelte ordning. En kombinasjon av dyrevelfersprogram og dyrevelferdsmerker vil trolig være det mest gunstige for både dyre og forbruker. Der dyrevelferdsprogrammer hever velferden for alle dyr uansett produkt, samtidig som forbrukere som er opptatt av ekstra god dyrevelferd kan velge produkter der dette er oppfylt.

3.4.2.5 Trender og forbruk påvirket av Koronasituasjonen

Utbruddet av Koronaviruset og tiden etter vil påvirke forbrukertrendene noe, i hvert fall for en periode, men trendene vi har sett de siste årene vil fortsatt ligge i bunn. Selve tiltakene som er satt inn i kampen mot viruset påvirker også forbruker både direkte og indirekte. Grensene er stengt slik at grensehandelen nærmest har opphørt. Pandemien gjør at flere folk velger det enkle og trygge, og har blitt mer bevisst på viktigheten av å ha matproduksjon i Norge. En uke etter innførte tiltak mot Koronavirus i Norge, utførte Opinion for Q-meieriene en forbruksundersøkelse. Der oppgir nesten to av tre (64 %) at de vurderer det

som viktigere nå enn før Korona at maten har norsk opprinnelse³⁹. Flere etterspør også lokalprodusert mat. Samtidig er arbeidsledigheten høy som fører til at kjøpekraften i mange husholdninger faller, kanskje spesielt hos de unge voksne. Mange ting som var viktig for to måneder siden er ikke like viktig lenger. En handling som derimot har fått større oppmerksomhet er matkasting. I undersøkelsen til Q-meieriene kommer det fram at 42 % kaster mindre mat nå enn før Koronavirusets inntog og 52 % har økt sin bevissthet knyttet til kasting av mat. Færre turer på butikken og bedre tid til å lage restemat oppgis også som årsaker til mindre matkasting³⁹. Flere forbrukere må i større grad spare inn på pengebruken når det kommer til mat, slik at pris for noen blir enda viktigere enn før. På en annen side er folk mer hjemme med mer tid til å kose seg, bake og lage egen mat med lang tilberedningstid og god smak, uten at stykningsdelene folk tilbereder nødvendigvis er noe større. Samtidig har det vært en konsumvekst av produkter som helt eller delvis kan erstatte kjøtt. Færre restaurantbesøk, feiringer og kantinemåltider endrer spisevanene slik at folk konsumerer mer mat av det de selv kan tilberede hjemme. På tross av en pågående bærekraftsdiskusjon vil antakelig etterspørselen etter storfe likevel holde seg stabil, der noen blir enda mer bevisste på å kjøpe spesielle produkter eller lokalprodusert for å bedre samvittigheten. Miljødebatten og kjøttdebatten havner litt i bakgrunnen fordi vi har andre ting å bekymre oss over. Samtidig kan det være at folk har mindre dårlig samvittighet som følge av lavere forbruk og mindre reising. Nye og smalere debatter om metan, zoonoser og antibiotikaresistens sammenheng med kjøttproduksjon dukker opp, men er foreløpig debatter få forbrukere involverer seg i.

---

³⁹ Opinion for Q-meieriene, april 2020. Hentet fra <https://www.q-meieriene.no/Nyheter/ny-undersokelse-vi-kaster-mindre-mat-naa-enn-foer-korona>

4 Overordnet om norsk jordbruk og næringsmiddelindustri

4.1 Marked og pris – prognoser

Etter utkjøp av smågrisprodusenter er det nå etter mange år med overdekning en bedring i markedet og målprisene kan tas ut for svinekjøtt. Prognosen for høsten 2020 viser overskudd av lam, i tillegg til et betydelig reguleringslager fra fjorårets produksjon. Det forventes fortsatt et underskudd av storfe, men det nærmer seg markedsdekning også for dette dyreslaget. Det er ventet et overskudd av egg før tiltak på rundt 1 000 tonn i 2020. Nesten 400 tonn av dette er allerede tatt ut gjennom førtidsslakting.

Prognosene utarbeides av Totalmarked kjøtt og egg. Prognosene som legges til grunn ble lagt fram 6. mai 2020.

4.1.1 Kjøtt- og eggmarkedet i 2019

Tabell 4.1 viser produksjon og salg av kjøtt og egg for 2019. Totalmarkedet for kjøtt og egg var også i 2019 preget av noe overskudd av gris og ubalanse for sau/lam. Tilførslene av gris gikk ned med nærmere 4 prosent fra året før og overskuddet var minkende i løpet av året. For storfe var det fortsatt underskudd av norskprodusert storfekjøtt i 1. halvår. Tilførslene gikk noe ned fra tørkeåret 2018, men med et reguleringslager ved inngangen til året på 2 750 tonn var det bare i korte perioder behov for import til nedsatt toll. Det var overdekning på høsten og reguleringslageret endte på 1 750 tonn ved utgangen av året. Godt salg og uttak av 737 tonn som følge av utslakting av verpehøner før tiden ga bare et lite overskudd av egg i 2019. Et overskudd på 400 tonn ble på nyåret omdisponert til miljøfôr som følge av en avbestilling på 400 tonn av bindende bestilling over forsyningsplikten og 100 tonn lavere bestilling enn langtidsprognosen.

Tabell 4.1 Produksjon og salg 2019

	Salgsproduksjon		Importkvoter	Engrossalg		Balanse	Adm. og annen import	Markedsdekning inkl. all import
	Tonn	19/18		Tonn	19/18			
Storfe/kalv	86 700	97	8 900 ¹⁾	99 700	101	-4 100	3 100	-1 000
Lam	19 300	93	493 ²⁾	18 300	86	1 500		-
Sau	4 450	80		6 050	111	-1 600		
Gris	131 950	96	1 734 ³⁾	132 200	98	1 450		-
Egg	65 800	104	678 ⁴⁾	66 200	103	300		-
Kylling	97 800	110	764 ⁵⁾	97 500	108			-
Kalkun	7 600	100		7 600	98			-

1) Omfatter bl.a. SACU-import på 4.622 tonn storfekjøtt omregnet m/ben samt WTO-, EU- og GSP-kvoter.

2) Fra Island: 272 tonn. 221 tonn av WTO-kvoter og annen import.

3) Spekk utgjør 747 tonn og 987 tonn av WTO/EU-kvoter.

4) Import på 678 tonn. (WTO-kvoter på 1.295 tonn og EU-kvoter på 290 tonn skallegg).

5) Benyttet 764 tonn av EU-kvoter.

4.1.2 Prognose for produksjon og engrossalg for 2020

Vurderingene av markedsutsiktene bygger på prognoser for kjøttproduksjon og engrossalg, justert for import. Tabell 4.2 viser prognosen per mai 2020.

Tabell 4.2 Prognose for salgsproduksjon og engrossalg 2020

	Salgsproduksjon		Importkvoter	Engrossalg		Balanse	Reg.lager
	tonn	20/19		tonn	20/19		
Storfe/kalv	84 800	98	9 000 ¹⁾	100 400	101	-6 600	1 751
Lam	19 300	100	806 ²⁾	18 500	101	1 600	2 891
Sau	4 700	106		4 300	72	400	26
Gris	129 500	98	2 400 ³⁾	133 400	101	-1 500	2 162
Egg	66 800	102	650 ⁴⁾	66 900	101	600	520

1) For storfe er det inkludert en antatt SACU-import av 4.756 tonn storfekjøtt m/ben. Videre er WTO- kvoten på 1084 tonn, EU-kvoter på 2.500 tonn og GSP/Mercosur-kvoter på 665 tonn biffer og fileter (omregnet til storfekjøtt m/ben) tatt med.

2) Importen inkluderer WTO-kvoter på 206 tonn og import av 600 tonn fra Island.

3) Inkludert spekk på 800 tonn og 700 tonn av WTO-kvoter på 1.381 tonn. Inkluderer også EU-kvoter på 900 tonn.

4) Forutsetter i prognosen import på 650 tonn egg.

Det forventes noe større underdekning av storfe i 2020 på grunn av lavere kuskakting og økt salg som følge av covid-19. Det lå 1 750 tonn på reguleringslager ved inngangen til året som har dekket opp noe av underskuddet hittil i år. Prognosen for lam viser et overskudd på 1 600 tonn i 2020, etter at hele importkvoten fra Island og WTO-kvoten er forutsatt tatt inn. Den prognoserte overdekningen kommer i tillegg til et reguleringslager ved inngangen til året på 2 900 tonn. Lagrene er redusert, men mye tyder på at vi går inn i ny sesong til høsten med lam på reguleringslager.

Full effekt av utkjøpsordningen og nedgang i purketallet reduserer tilførslene ytterligere med om lag 2 % i 2020. Med noe økt salg også for gris gir dette en prognosert underdekning på om lag 1 500 tonn. Reguleringslageret viste en beholdning på 800 tonn hel slaktegris ved inngangen til året.

Flere verpehøner på grunn av nyetableringer gir et forventet overskudd før tiltak på rundt 1 000 tonn i 2020. Nesten 400 tonn av dette er allerede tatt ut gjennom førtidsslakting. Det prognoserte resterende overskuddet kan håndteres med ytterligere førtidsslakting.

Se kap. 5, 6 og 7 for nærmere beskrivelse og analyse av den enkelte varegruppe.

4.1.3 Følger av Koronapandemien

Salgstallene fra dagligvarehandelen fram til uke 16 viser at det har vært en salgsøkning på 7,6 % sammenlignet med samme periode i fjor. Økningen er størst på deiger, farsler og formet bearbeidet kjøtt som virker å være produkter forbrukere setter høyt også i krisetider. Ferskt bacon/flesk har også hatt en betydelig økning, der fravær av mulighet for grensehandel kan tenkes å innvirke noe. Internasjonalt har det som følge av Koronakrisen i USA og EU oppstått store overskudd av mat, inkludert for meieri- og kjøttprodukter. Pandemien ført til markedssvikt, særlig fordi opp mot femti prosent av maten som produseres for markeder som har kollapset, som restauranter og skoler. Dette har resultert i kraftige prisfall. Særlig for meierisektoren, men også for kjøtt. Samtidig sulter flere innbyggere som følge av økt arbeidsledighet, og mange må få gratis mat fra matstasjoner. På tross av et fritt marked og fri konkurranse i EU, ser EU seg nødt til å forsøke å demme opp for noen av virkningene. Europakommisjonen har foreslått å gi støtte til lagring av meieriprodukter og kjøtt for å bidra til å få markedene i balanse. Melke-, blomster-, og

potetproduksjon får lov til å gjennomføre felles tiltak for markedsregulering, som eksempelvis produksjonsplanlegging.^{40,41}

4.1.3.1 Økte kostnader som følge av koronapandemien – betydning for kraftfôr

Næringsmiddelindustrien har som flere andre næringer i Norge opplevd kostnadsvekst som følge av endringer i verdensmarkedet, valuta og nødvendig tilpassing av produksjonen innenlands grunnet koronasituasjonen. Bonden har siden mars/april fått betydelig kostnadsvekst særlig knyttet til importerte råvarer i kraftfôr som følge av svekkelsen av norsk krone og tidvis dyrere råvarer internasjonalt. Felleskjøpet har varslet en mulig kostnadsvekst opp mot 30 øre/kg kraftfôr. Kraftfôr er en nødvendig innsatsfaktor i samtlige husdyrproduksjoner. Både av hensyn til god vekst og helse, men også som et nødvendig supplement igjennom innefôrings sesongen.

Det har så langt ikke kommet noen krisepakke fra staten som dekker den kostnadsveksten bøndene har hatt som følge av svak krone, økte kostnader og andre forhold på verdensmarkedet. Norske husdyrprodusenter har ingen mulighet til å ta denne kostnaden selv, og det er derfor nødvendig at denne videreføres igjennom verdikjeden. Prisøkninger for 2. halvår 2020 er derfor i stor grad knyttet opp mot kostnadsvekst som følge av utbrudd av Covid-19.

4.2 Langtidsutsikter for markedsbalanse kjøtt og egg

4.2.1 Norske forhold som påvirker produksjon og markedsbalansen

Husdyrproduksjon i Norge har fordeler som kaldt klima, rent vann, god dyrehelse og god dyrevelferd, og Norge er godt over selvforsynt på kjøtt og egg, med unntak av en mindre underdekning på storfekjøtt. Til sammen har Norge en selvforsyning for kjøtt og egg på 90 % (figur 3.1). Begrensede eksportmuligheter som følge av høyt kostnadsnivå gjør at innenlands salg, fratrukket faste importkvoter, utgjør en maksimumsgrense for norsk produksjon. Innenlands produksjon med stor prisdifferanse til resten av verden, bortfall av eksportstøtte i 2020 og

---

⁴⁰ The Guardian «A disastrous situation: mountains of food wasted as coronavirus scrambles supply chain». Fra <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/09/us-coronavirus-outbreak-agriculture-food-supply-waste>

⁴¹ European Commission. Supporting the agriculture and food sectors amid Coronavirus. Hentet fra https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/coronavirus-response_en

lav priselastisitet på husdyrprodukter slik at prisreduksjon for omsetning av større kvanta blir dyrt, gjør regulering av det norske markedet svært viktig.

4.2.2 Forutsetninger og faktorer som påvirker

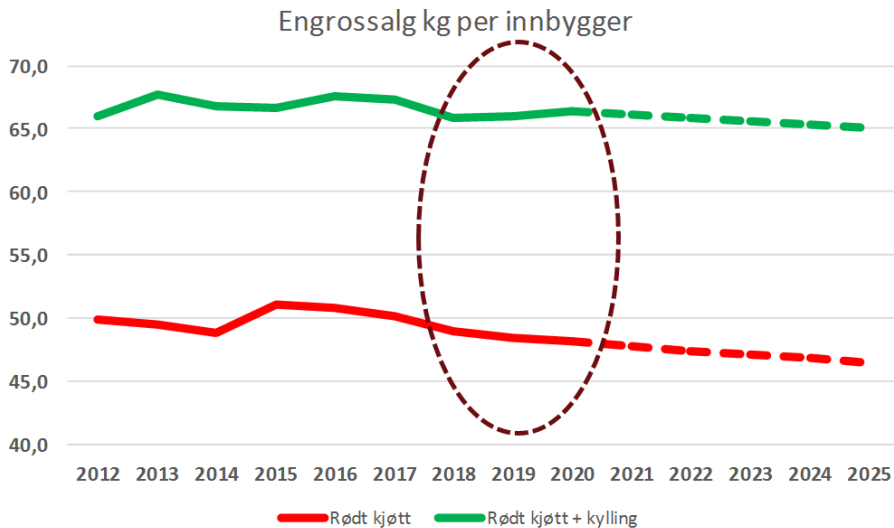
Under beskrives tre ulike scenarier for engrossalget av de ulike kjøttslagene og egg i 2025, samt en vurdering av faktorer som spiller inn. År 2025 er valgt som horisont og tallene bygger på prognose for 2020, utarbeidet september 2019. Scenariene er ikke hensyntatt Koronasituasjonen da konsekvensene av innførte tiltak og varighet av pandemien er usikre, og det er vanskelig å si om det vil påvirke langtidsutsiktene. Langtidsprognose og detaljene i markedssituasjonen for det enkelte dyreslag er beskrevet under kapitlene til de respektive dyreslagene senere i dokumentet.

Det er mange faktorer som påvirker salg og produksjon av kjøtt og egg i Norge. En del av disse lar seg ikke så lett kvantifisere. I mulighetsrommet for norsk produksjon er det forutsatt at importvernet er tilstrekkelig (se tabell 3.1 og 3.2), at det ligger en lønnsomhet i bunn for produksjonen og at tilgang på kapital, arbeidskraft og areal ikke er en begrensning for produksjonen. Selv om lønnsomhet ligger i bunn, vil endret lønnsomhet kunne påvirke produksjonen. I tillegg vil også andre faktorer påvirke mer eller mindre. For eksempel kan kjedemakt, kampanjer og pris ut i butikk ha litt å si for forbruket, men det er andre faktorer som påvirker mer når man skal forsøke å anslå engrossalget i 2025.

4.2.2.1 Forbrukstrender for kjøtt og egg

Det er mange faktorer som påvirker hva vi spiser. Tradisjon, smak og pris virker inn, men også tillitt til produksjonen. En pågående trend viser at flere forbrukere blir mer bevisste ved valg av mat der flere velger å redusere inntaket av kjøtt av ulike årsaker som klima, dyrevelferd og egen helse. Disse faktorene er utdypet i kapittel 3.4. Det er svært usikre estimater for kvantifisering av forbrukstrender som redusert kjøttforbruk, men forbruket av rødt kjøtt vil trolig ikke holde tritt med befolkningsveksten. For tredje år på rad går forbruket av kjøtt tilbake, men blir helt eller delvis erstattet av kjøtt fra kylling (figur 4.1) og det ser ikke ut til at denne trenden vil snu med det første. I langtidsprognosen legger Totalmarked dermed til grunn at forbruket av rødt kjøtt vil gå tilbake med 0,7% per år frem til 2025, som i praksis si at dagens totale forbruk av rødt kjøtt holdes på samme nivå fram til 2025.

Figur 4.1 Utviklingen i forbruk av kjøtt per capita frem til 2025. Reduksjonen i forbruk av rødt kjøtt blir i stor grad erstattet av kylling.

For egg har det vært en økning i forbruk per innbygger de siste årene. Frem mot 2025 vurderer Totalmarked at denne utviklingen vil fortsette, og at totalforbruket vil kunne øke med opp til 1 % per år. Med en befolkningsvekst på 0,7 % tilsier det 0,3 % i økt forbruk per capita.

4.2.2.2 Import og grensehandel

Import, påvirket av kvoter, tollvern og kronekurs, vil i tillegg til grensehandel påvirke mulighetene for norsk produksjon. Import er beskrevet i kapittel 3.2 og videre under kapitelene for de ulike dyreslag. I tabell 4.3 vises en oversikt over importkvotene. Påvirkning av grensehandelen er beskrevet i kapitel 3.2.

4.2.2.3 Melkeproduksjon

Melkeproduksjonen har stor betydning for produksjonen av storfekjøtt. Ved høyere ytelse per ku er det behov for færre kyr til produksjon av melk, og dermed går også antallet slakt av melkekyr ned. Dette påvirker den totale kjøttproduksjonen og må ses i sammenheng med produksjon av ammekyr for estimering av produksjonen for storfekjøtt totalt. Valgte forutsetninger for estimering av storfekjøtt er beskrevet nærmere i kapitel 5.4 om langtidsutsikter for storfekjøtt.

4.2.2.4 Befolkningsvekst

I 2018 foretok Statistisk sentralbyrå tre ulike befolkningsframskrivinger fram til år 2100, se kapittel 3.1.2. I Totalmarkeds scenarier er SSBs hovedalternativ for befolkningsvekst brukt. Alternativet viser en økning på 4,2 % fra 1. januar 2019 til 1. januar 2025. Trenden i utviklingen i folketallet er likevel marginalt lavere enn mellomalternativet til SSB.

4.2.3 Tre alternative scenarier for engrossalg i 2025

Figur 4.2 viser en oversikt over de tre scenarioene for kjøttforbruk i 2025. I Totalmarked sitt hovedalternativ er prognosene for 2020 lagt til grunn for salget av rødt kjøtt hvert år frem til år 2025. Dette på grunn av stor usikkerhet i kvantifisering av faktorer som påvirker forbruket. Det vil altså si et volumfast salg som vil gi en nedgang i forbruk av rødt kjøtt per innbygger like stor som befolkningsveksten. På bakgrunn av salgstillene Totalmarked har hentet inn er det i hovedalternativet for kylling lagt til grunn en årlig forbruksvekst på 1-2 %, og for egg 1 % årlig økning.

I figur 4.2 kommer det fram i hovedalternativet at engrossalget i 2025 er beregnet til 100 200 tonn for storfe, 132 700 tonn for svin, 25 800 tonn for sau/lam, 103 700 tonn for kylling og 69 100 tonn for egg.

Det mest optimistiske scenarioet for rødt kjøtt (figur 4.2) bygger på en framskriving av forbruket per innbygger lik gjeldende prognose for 2020. For storfe 103 600 tonn.

I det tredje scenarioet er det beregnet 1 % årlig nedgang i salget av rødt kjøtt der kylling tar en enda større andel av det totale kjøttforbruket.

Langtidsutsikter år 2025			
	Forbruk per innbygger som prognose 2020	Volumfast som prognosene for 2020	1 % årlig reduksjon rødt kjøtt
Storfe/kalv	103 600	100 200	95 300
Svin	137 300	132 700	126 200
Sau/lam	26 700	25 800	24 600
Kylling	101 100	103 700	106 800
Egg	68 000	69 100	69 100
Endring rødt kjøtt per capita fra 2018	-2 %	-5 %	-10 %
Inkludert kylling per capita fra 2018	1 %	-1 %	-4 %

1 % årlig vekst for egg og 1 - 2 % årlig vekst for kylling

Figur 4.2 Alternative scenarioer for engrossalg av helt slakt kjøtt og egg, tonn (avrundet).

Det beregnede engrossalget i figur 4.2 viser det totale engrossalget i 2025, inkludert både norsk produksjon og import. I tabell 4.3 er en oversikt over gjeldende importkvoter. Ikke alle kvotene blir fullt utnyttet hvert år, grunnet både markedssituasjonen i Norge og opprinnelsesland samt forbrukernes preferanser, men import må hensyntas for å finne behovet for norsk produksjon.

Tabell 4.3 Antatte importkvoter og -tak for kjøtt (omregnet til helt slakt) og egg i tonn.

	WTO	EU	Island	SACU	GSP/Mercosur	SUM
Storfekjøtt	1 084	2 500		4 921	665	9 170
Svin*	1 381	900				3 100
Sau/lam	206		600	530		1 336
Kylling	221	950			300	1 471
Egg	1 295	290				1 585

*) For svin i tillegg dagens «nødvendige» import av spekk på om lag 800 tonn

4.2.4 Sikkerhetsmarginer

I scenarioene er det *i tillegg til fratrekk for import* lagt inn ulike sikkerhetsmarginer for å ta høyde for import og eventuelle endringer. Det vil si at det legges opp til en norsk produksjon som er noe lavere enn det beregnede totale årsforbruket for at overproduksjon skal unngås. Nedenfor er en oversikt over sikkerhetsmarginene for de ulike kjøttslagene. I tabell 4.4 vises scenarioene med oversikt over det disponible engrossalget for norskprodusert vare.

- Storfe: 1 000 tonn i sikkerhetsmargin

Sikkerhetsmarginen er beregnet med bakgrunn i dagens fordeling av storfekjøttproduksjon og salg gjennom året. Det er vanskelig å styre produksjonen etter svingninger i behovet og det er lavere preferanse i markedet for frossent helt slakt fra reguleringslager, med størst tilførsler på høsten.

- Svin: 1 000 tonn + 1 381 tonn i WTO-kvot

Ribbetiltak med mulighet for eksport faller bort når eksportstøtten forsvinner.

- Sau/lam: 530 tonn importtak fra SACU

- Kylling: 800 tonn (deler av EU-kvot) og 300 tonn tollfri kvot fra Mercosur.

- Egg: 500 tonn (EU-kvot og deler av WTO-kvot)

Tabell 4.4 Disponibelt engrossalg norskprodusert vare, sikkerhetsmarginer trukket fra.

	År 2025		
	Forbruk per innbygger som prognose 2020	Volumfast som prognosene for 2020	1 % årlig reduksjon rødt kjøtt
Storfe/kalv	93 400	90 000	85 100
Svin	133 200	128 600	122 100
Sau/lam	25 400	24 500	23 300
Kylling	100 300	102 900	106 000
Egg	67 500	68 600	68 600

4.3 Prisdannelsen for kjøtt og egg

Storfe har hatt en underdekning, og en positiv utvikling i engros- og avregningspriser. Det har så langt ikke medført at produksjonen har økt så mye at det dekker markedet, men prognosen for 2020 viser at det nærmer seg markedsdekning også for dette dyreslaget, selv om produksjonen sank litt i forhold til i fjor.

For produksjoner preget av overskudd må man i prissettingen ta hensyn til produsentenes behov for å dekke kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital, men samtidig må prissettingen gjennomføres slik at det ikke stimuleres til økt produksjon.

4.3.1 Engrospris

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) er prisen som settes for representantvarer av storfe, lam, sau og egg, og representerer prisuttaket det er mulig å oppnå på bakgrunn av ulike markedsmessige vurderinger. PGE settes av konsernstyret i Nortura hvert halvår, der dette Grunnlagsdokumentet også legges fram som en del av beslutningsprosessen. For å oppnå målpris på gris og den planlagte gjennomsnittlige engrosprisen for storfe, lam, sau og egg, settes det av markedsregulator en løpende engrospris for helt slakt og egg, slik at man i gjennomsnitt for prisperioden oppnår fastsatt PGE og målpris. Engrosprisen kan betraktes som balansepunktet i verdikjeden for egg og kjøtt, der engrosprisen danner utgangspunktet for prisen både forover og bakover i verdikjeden. Engrosprisen spiller i tillegg en avgjørende rolle i forvaltningen av importvernet.

4.3.2 Avregningspris

Avregningsprisen til bonde (Norturas produsenter) avledes av engrosprisen via "Nettonoteringen". Nettonoteringen er en selvkostkalkyle som tar utgangspunkt i engrosprisen for helt slakt og egg. Verdi av andre produkter fra slaktet som for eksempel hud, skinn og innmat legges til engrosprisen, mens kostnader ved slaktning/eggsortering, inntransport og offentlige avgifter trekkes fra. Når enkeltelementer i denne kalkylen endres, endres dermed også avregningsprisen.

Nettonoteringen har følgende prinsipielle oppbygging med disse faktorene for:

1. Kjøtt:

Engrospris

- Kjøttkontrollavgift

- Forskningsavgift

= Engrospris justert for offentlige avgifter*

+ Verdi av hud/skinn og biprodukter (ikke ull)

- Slaktekostnader

- Inntransportkostnader

- Spesielle trekk (avtaletrekk, nødslakt etc.)

- Omsetningsavgift

= Veiledende avregningspris for slaktedyr fra Nortura

+ Norturatillegg

+ Kvantumstillegg

+ Eventuell etterbetaling

= Utbetalingspris til produsent

*Det er denne prisen som rapporteres som oppnådd engrospris og vurderes mot målpris eller planlagt gjennomsnittlig engrospris

I tillegg kommer grunntilskudd (sau/lam og geit/kje), kvalitetstilskudd for storfe og sonedifferensiert distriktstilskudd.

2. Egg

Engrospris

- Forskningsavgift

= Engrospris justert for offentlige avgifter*

- Sorteringskostnader

- Inntransportkostnader

- Spesielle trekk

- Omsetningsavgift

= Veiledende avregningspris egg fra Nortura

+ Norturatillegg

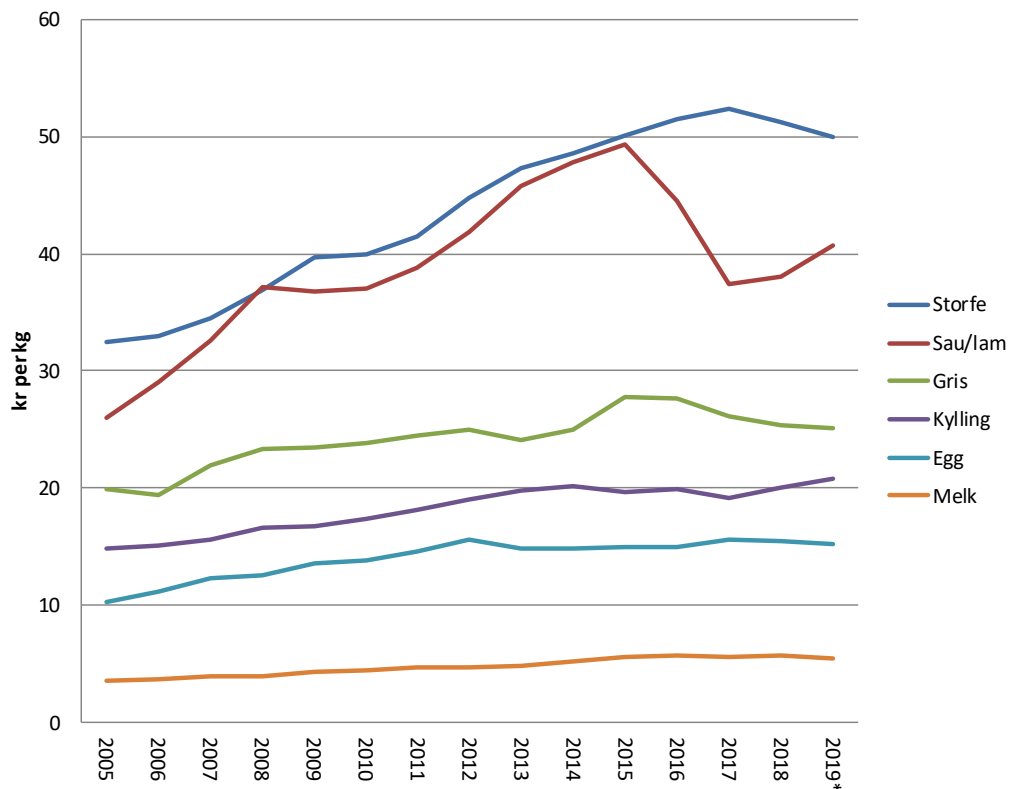
+ Kvantumstillegg

+ Eventuell etterbetaling

= Utbetalingspris til produsent

*Det er denne prisen som rapporteres som oppnådd engrospris og vurderes mot planlagt gjennomsnittlig engrospris

I figur 4.3 kan man se at utbetalingspris (avregningspris til bonde) for storfe og lam har vært mye sterkere enn for de øvrige husdyrproduktene, men på grunn av overproduksjon har lam hatt en prisnedgang fra 2016. Fra 2017 tok prisen for lam seg litt opp igjen. Storfe hadde i 2018 en nedgang på 1 krone. I 2019 er prisen redusert med ytterligere 1 krone til 50,0 kroner, basert på foreløpig regnskap. Gris hadde en økning i 2014 og 2015, da markedssituasjonen bedret seg etter flere år med produksjonsoverskudd. I 2017 og 2018 sank prisen igjen, og foreløpig regnskap for 2019 viser at prisen for 2019 er omtrent som i 2018, ca. 25 kroner. Prisen på kylling har siden 2017 steget med 2 kroner, mens prisen på egg og melk holder seg stabil.

Figur 4.3 Utviklingen i utbetalingspris fra 2001 til 2019.⁴²

*Foreløpig regnskap.

⁴² Budsjettmemnda for jordbruket, Totalkalkylen. Vedleggstabeller. Flere årstall.

4.4 Prisene i forbrukermarkedet

Prisutviklingen i forbrukermarkedet gjenspeiler ofte ikke utviklingen i engrospris. Noen ganger veltes prisøkninger på engrosnivå ufullstendig videre i verdikjeden, mens i andre sammenhenger kan man se økninger i forbrukerpriser som ikke henger sammen med prisøkninger tidligere i verdikjeden. På sikt er det likevel prisuttaket i forbrukermarkedet som skal dekke kostnader og fortjeneste gjennom hele verdikjeden. Samlet sett har det i 2019 vært en prisøkning for alle kjøttslag unntatt svin. Forbrukerprisen for egg har sunket.

Konsumprisindeksen (KPI) er et mål på den generelle prisutviklingen på de varer og tjenester som utgjør det meste av husholdningsbudsjettet. Samlet sett har KPI økt med 0,9 % det siste året, målt fra februar 2019 til februar 2020. Forbrukerprisene på *matvarer og alkoholfrie drikkevarer* har steget med 2 % i samme tidsrom. Hovedgruppen *meierivarer* steg med 5,2 %, *fisk* med 4,8 %, *frukt og grønt* med 3,6 % og *kjøtt* med 0,5 %. Varegruppen *annet*, som omfatter bakevarer, drikkevarer, med mer, steg med 1,2 %. Egg er den eneste hovedgruppen av varer hvor forbrukerprisene har sunket, med henholdsvis 5,4 %.⁴³

Det er prisuttaket i forbrukermarkedet (dagligvare, storkjøkken eller kiosk og bensinstasjoner) som i sum skal dekke kostnader og fortjeneste i verdikjeden. Likevel står sisteledet i verdikjeden, dagligvarehandelen, fritt til å sette forbrukerprisen. Dette er grunnen til at butikker i perioder tilbyr enkeltvarer som ligger betydelig under produksjonskostnaden. Dette gjelder spesielt sesongvarer av lam, slik som fåriskjøtt, men også svineribbe som ofte er gjenstand for «priskrig» mellom matbutikker i tiden før jul. Langvarige kampanjer og priskriger på populære varer kan medføre at forbrukerne venner seg til et kunstig lavt prisnivå. Det er derfor en risiko for at dette kan forplante seg og påvirke prisuttaket bakover i verdikjeden. I tillegg vil en slik prising kunne medføre ubalanse mellom de ulike delene av dyret, der lav pris på for eksempel ribbe gir for sterk etterspørsel av denne delen i forhold til andre deler som skinke og bog.

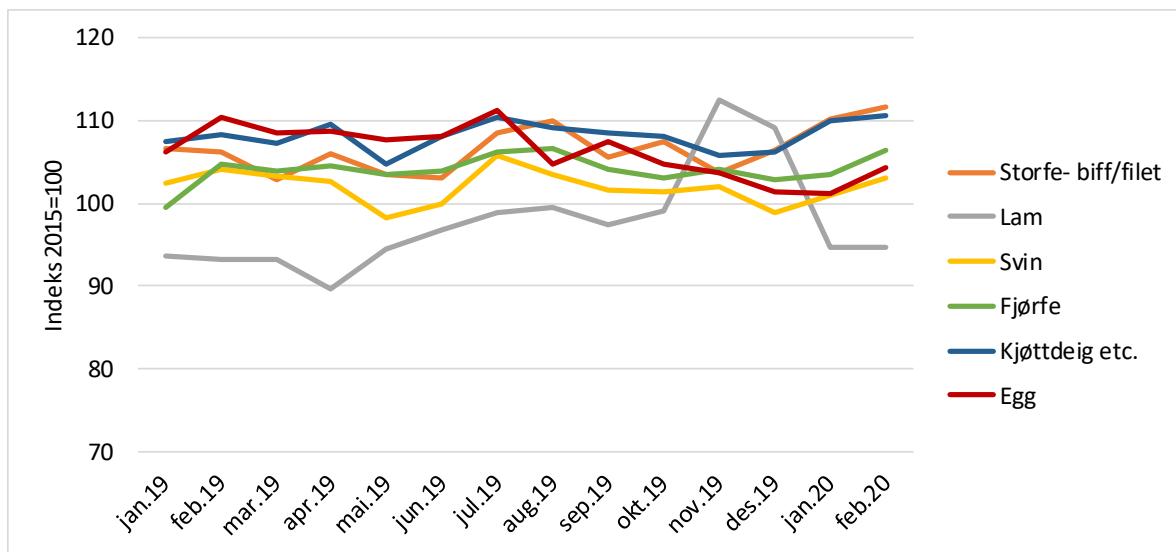
Forbrukerprisindeksen i 2019 startet med en liten økning for alle kjøttslagene samt egg, med unntak av lam (figur 4.4). Ut over høsten sank indeksen, i likhet med KPI, for alle unntatt lam,

---

⁴³ Nibio Matpriser «Norske prisindekser 2020».

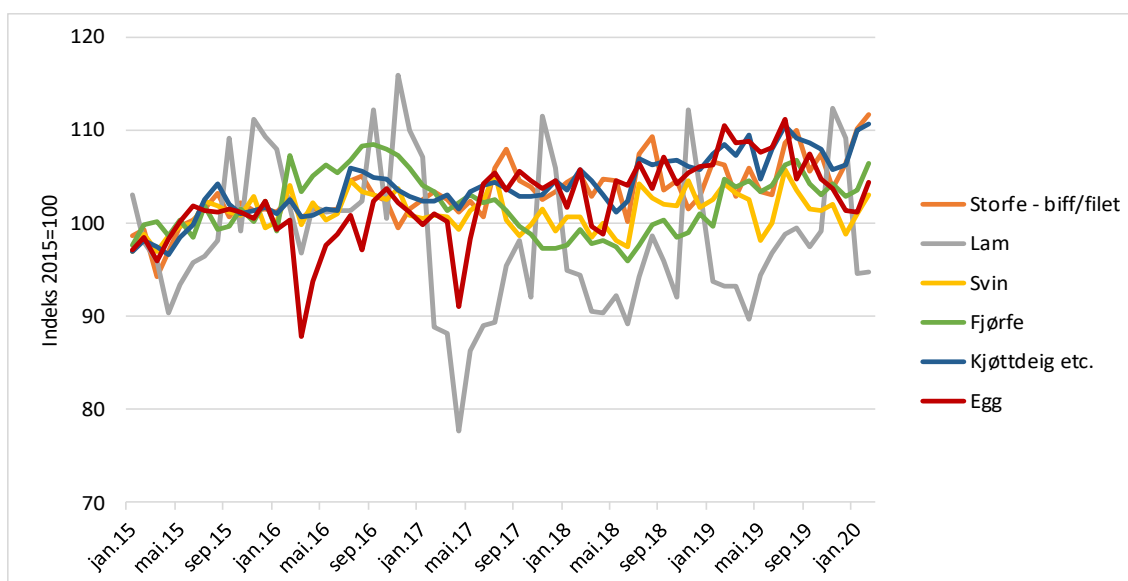

mens den i starten av 2020 har tatt seg litt opp igjen mens lam har gått ned. I likhet med 2018 hadde lam en stor prisøkning fra oktober til november, før den sank en del igjen mot januar. Prissvingningene skyldes i hovedsak at lam er en sesongbasert vare. Indeksene for storfe, lam, svin og fjørfe representerer produkter av rent kjøtt som biffer og fileter, mens indeksen for «kjøttdeig etc.» dekker bearbeidede kjøttprodukter som kjøttkake mv. Indeksen består av kjøttvarer fra flere dyreslag, men der storfe veier klart tyngst. 1. juli trer målprisendringene som er fremforhandlet i jordbruksoppjøret i kraft. I grafen ses dermed en liten, men brå økning på dette tidspunktet.

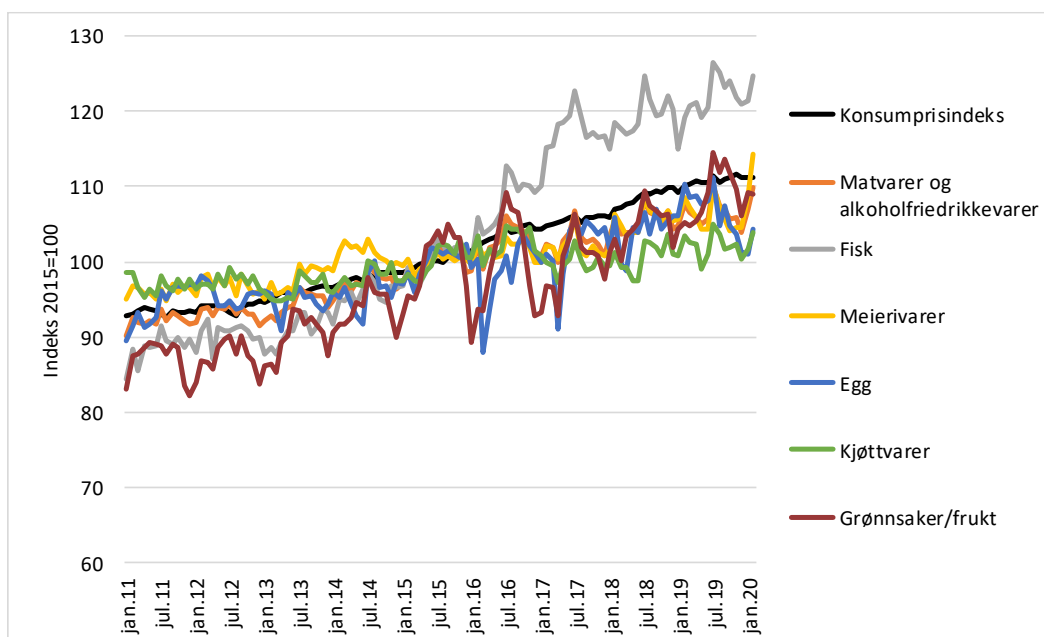
Figur 4.4 Månedlig forbrukerprisutvikling for ulike kjøttslag og egg siste året, målt fra februar 2019 til februar 2020. Indeks 2015 =100⁴³

Forbrukerprisindeksen for ulike kjøttslag og egg svinger fra år til år og gjennom sesonger (figur 4.5). Lam har tydelige prissvingninger med høyeste pris i november og desember, og lavest pris under sommerhalvåret. Totalt har det i 2019 vært en oppgang for alle kjøttslagene, unntatt svin som har gått ned ca. 1 %. Forbrukerprisindeksen for egg har også falt det siste året, med nesten 6 %. For kjøtt er det biffer og fileter av storfe som har hatt størst prisvekst med nesten 5 %, etterfulgt av kjøttdeig/bearbeidet kjøtt med en økning på 2 %. Fjørfe og lam har hatt en økning på 1,6 % fra februar 2018 til februar 2019.

Figur 4.5 Månedlig prisutvikling for ulike kjøttslag og egg siste fem år, januar 2015 – februar 2020. Indeks 2015 =100⁴³

I figur 4.6 kan man se at alle varegrupper i løpet av de ti siste årene har hatt en prisøkning som mer eller mindre følger KPI. De siste årene har derimot de fleste varegrupper av mat, unntatt fisk, ligget litt under. Dette gjelder særlig varegruppen kjøtt, der kjøtt fra siste halvår 2016 begynte å sakke akterut prismessig. 2019 føyer seg inn i rekken av år der prisindeksen for kjøtt har økt mindre enn indeksen for de øvrige matvaregruppene. Igjen har prisindeksen for fisk økt i 2019 og ligger med det langt over andre matvaregrupper.

Figur 4.6 Prisutvikling varer og tjenester siste ti år, til og med februar 2020. Indeks 2015 =100⁴³

Se kapitel 5, 6 og 7 for en nærmere beskrivelse av priser og prisfastsettelse for storfe, sau og lam samt egg.

4.5 Norsk næringsmiddelindustri

Nøkkeltall for matindustrien om sysselsetning og verdiskaping utgis hvert år av NIBIO i rapporten «Mat og industri». Rapporten for 2019 med 2018-tall er ennå ikke utgitt når dette grunnlagsdokumentet ble utarbeidet. Tilgjengelig tall er fra 2017 og derfor utelatt, men kan ses i fjorårets grunnlagsdokument «andre halvår 2019».

5 Storfe

Prognosen per mai viser et underskudd av storfe på 6 600 tonn i 2020, etter forutsatt utnyttelse av alle importkvotene, inkludert økt EU kvote gjennom artikkel 19. Ved inngangen til 2020 var det 1 750 tonn storfe på reguleringslager.

Etterspørselen etter sorteringskjøtt av storfe er stor og salget av helslakt har hatt en mer positiv utvikling enn tidligere prognosert. Det er en underdekning av norsk storfe, men det er nyetableringer og utvidelser som er planlagt, eller allerede satt i gang. Dette innebærer at det er et svært begrenset rom for økning i storfeproduksjonen framover. En sunn markedsbalanse er forutsetningen for å kunne opprettholde prisen på norsk storfe.

Det er mange faktorer som påvirker markedsbalansen for storfe på lang sikt. Undersøkelser viser at det meste av behovet for økt kjøttproduksjon vil dekkes opp av melkeprodusenter som tilpasser sin produksjon som følge av bortfall av Jarlsbergeksport.

Analyser av tollvernet viser at vi nå har en midlertidig styrking av tollvernet med bakgrunn i svak norsk krone og moderat prisutvikling på verdensmarkedet.

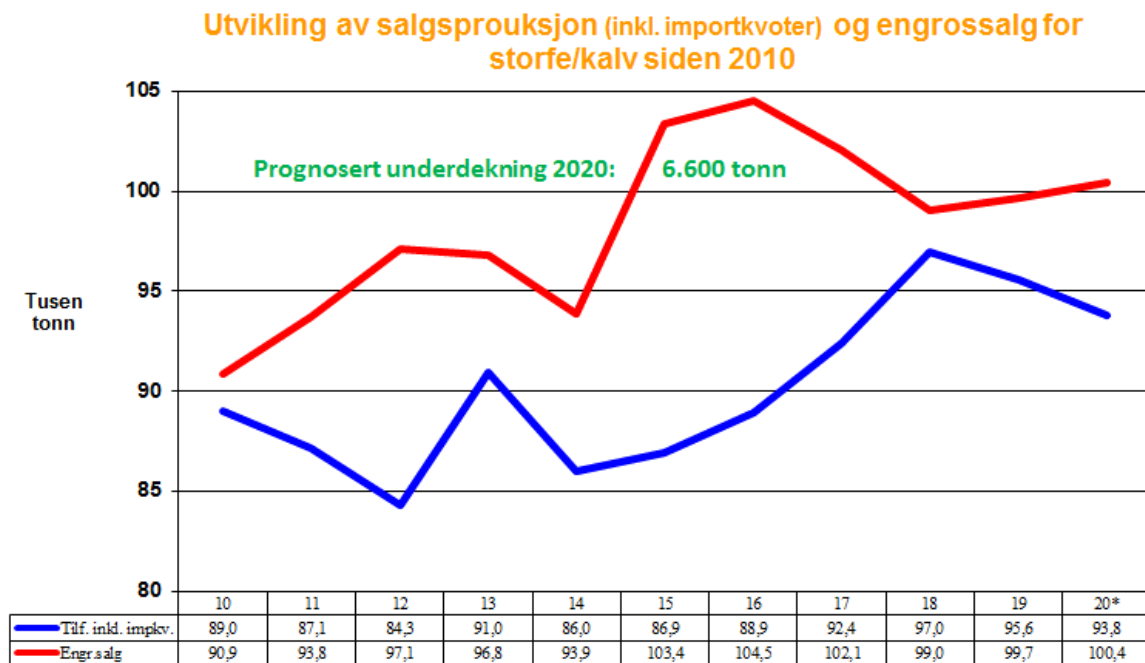
Storfeprodusentene opplever som alle andre husdyrprodusenter betydelig kostnadsvekst som følge av utbruddet av Covid-19. Av størst betydning er økte kostnader til kraftfôr som bøndene har hatt siden mars/april 2020.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe økes med kroner 1,6 per kilo til kroner 62,8 per kilo for andre halvår 2020.

5.1 Marked og priser

Det har de siste 10 årene vært en sammenhengende periode med underdekning av norsk storfe. I 2019 var underdekningen på 4 100 tonn, men noe ble dekket opp av et inngående reguleringslager på 2 758 tonn etter stor slakting i tørkeåret 2018. For 2020 viser prognosen per mai en underdekning på 6 600 tonn etter inntak av importkvotene. Det lå 1 750 tonn på reguleringslager ved starten på året som har dekket opp noe av underskuddet.

Figur 5.1 viser utviklingen i produksjon inkl. importkvoter og engrossalg av storfe og kalv fra 2010. Som det fremgår av figuren har det de siste 10 årene vært en sammenhengende periode med underdekning av norsk storfe. Underdekningen var størst i 2015.

Figur 5.1 Utviklingen i produksjon inkl. kvoteimport og engrossalg av storfe/kalv siden 2010.
*prognose

5.1.1 Markedssituasjonen i 2019

Tilførslene ble om lag som forventet i 2019. Lavere okseslaktingen enn i tørkeåret 2018 bidro alene til en nedgang i tilførslene på 2 350 tonn. Slaktevektene på kvige og okse økte med om lag 5 kg fra året før. Sammen med importkvotene ga dette en underdekning av norskprodusert storfe på 4 100 tonn. Underskuddet ble dekket opp av ytterligere import til nedsatt toll og reguleringslager fra foregående år. Totalt ble det importert 10 400 tonn i 2019.

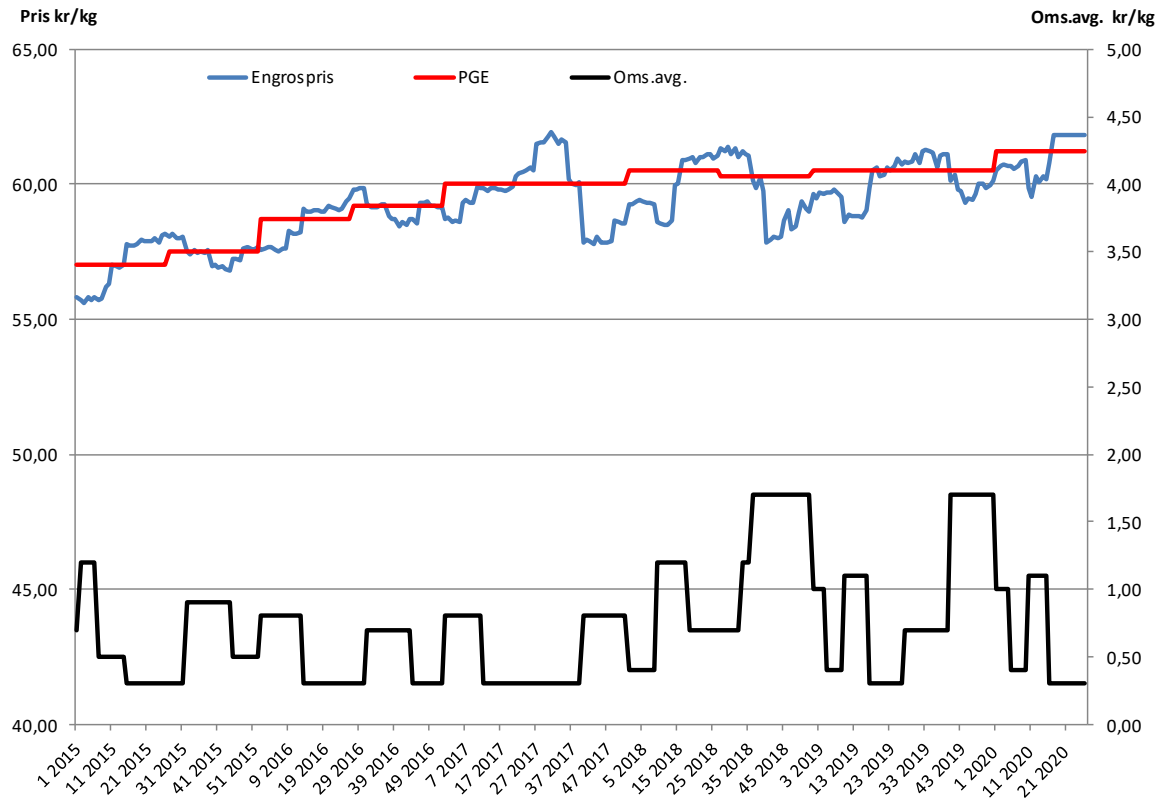
5.1.2 Prognosen for 2020

Prognosen viser en underdekning på om lag 6 600 tonn i 2020. Per 1. januar var det 1 751 tonn storfe på reguleringslager. Tall fra søknader om produksjonstillegg per. 1. mars viser stabilt mordyrtall og en liten økning i storfebestanden i alt. Det ventes en reduksjon i produksjonen sammenlignet med 2019 på om lag 1 900 tonn. Dette skyldes mindre kuskalking etter en stor reduksjon i melkekuttallet i 2019 og økte melkekvoter i 2020. Det er forventet en moderat økning i slaktevektene i 2020. Engrossalget av storfe er prognosert å øke med 1 % som følge av tiltak for å redusere spredning av covid-19.

I prognosen ligger det inne en økning i mordyrtallet i løpet av 2020. Dette skyldes en forventning om ytterligere økning i antall ammekyr. Behovet for å øke antall ammekyr ytterligere fremover avhenger mye av hvordan melkeprodusentene tilpasser seg et fortsatt lavere melkevolum etter 2020. Det er usikkerhet knyttet til salget fremover etter hvert som samfunnet vender tilbake til det normale etter covid-19.

5.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

Det har vært en betydelig økning i engrosprisen for storfe, særlig fram til første halvår 2017 (figur 5.2). Avviket mellom planlagt gjennomsnittlig engrospris og beregnet prisuttak varierte lite fram til det. I 2017 ble telledatoen forandret til 1. oktober og 1. mars. Dette gjør at prisen må brukes mer aktivt for å få inn slakt utenom disse datoene. Prisen justeres derfor noe ned rundt telledato. For å stimulere til mer slaktning på våren, hvor etterspørselen er størst, settes prisen opp. Planlagt gjennomsnittlig engrospris har ligget på rundt 60,50 kroner fra 2018, men ble økt til 61,20 første halvår 2020.

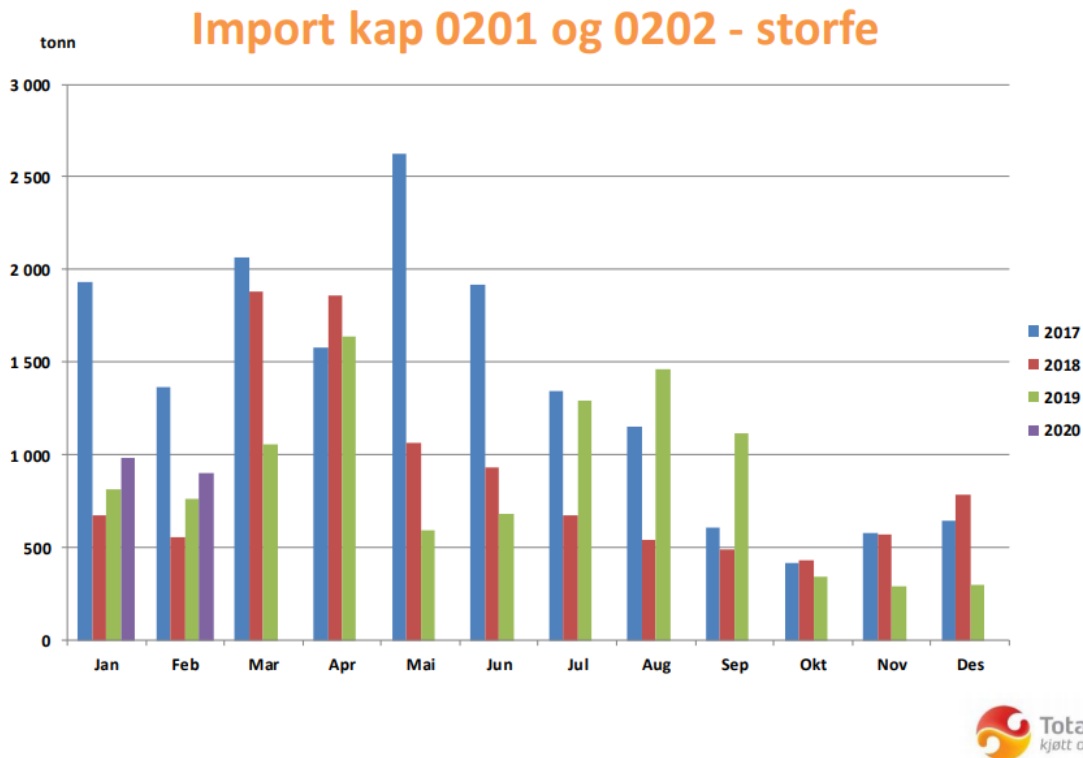

Figur 5.2 Utviklingen i oppnådd engrospris, planlagt gjennomsnittlig engrospris og omsetningsavgift for storfe fra uke 1 2015 til uke 26 i 2020. Prisprognose fra uke 17 2020.

5.1.4 Import av storfe

Importvernet og internasjonale priser gir begrenset rom for prisøkning på storfe. Import er nødvendig for å dekke markedet når året ses under ett, men det er sesongvariasjoner i både tilførsel og etterspørsel som må tas hensyn til, både når man ber om tolladministrering og i selve prisfastsettingen. Enkelte stykningsdeler tåler begrenset med prisøkning selv med prosenttoll og billig helt slakt av storfe fra EU er til tider rimeligere enn norsk storfe.

I figur 5.3 vises månedlig offisiell import av storfekjøtt. Totalimporten i 2019 var 10 337 tonn, på nivå som i fjor, men 5 900 tonn mindre enn i 2017. I 2020 er det hittil (til og med februar) importert 1880 tonn, det meste ferskt slakt.

Figur 5.3 Import av ferskt og fryst storfekjøtt i tonn (tollposisjon 0201 og 0202) fra januar 2017 til og med februar 2020.⁴⁴

Tyskland er EUs nest største storfekjøttprodusent og i tabell 5.1 ser man at Tyskland er det landet Norge importerer mest fra, totalt 4800 tonn i 2019 og 1100 tonn til og med februar i år. Det er hovedsakelig import av ferske, kvarte skrotter (forpart og bakpart) som importeres fra Tyskland. Det ble i tillegg importert ca. 760 tonn ferske, kvarte skrotter fra Litauen. I 2019 ble det også importert ca. 1600 tonn hver fra Botswana og Namibia, hovedsakelig ferske biffer og fileter, samt 280 tonn (fryst/ferskt) fra Swaziland, alt innenfor tollfrie kvoter. 900 tonn er importert fra Uruguay.

⁴⁴ Totalmarked, importstatistikk 2020, hentet fra <http://totalmarked.nortura.no/import-eksport/category13588.html>

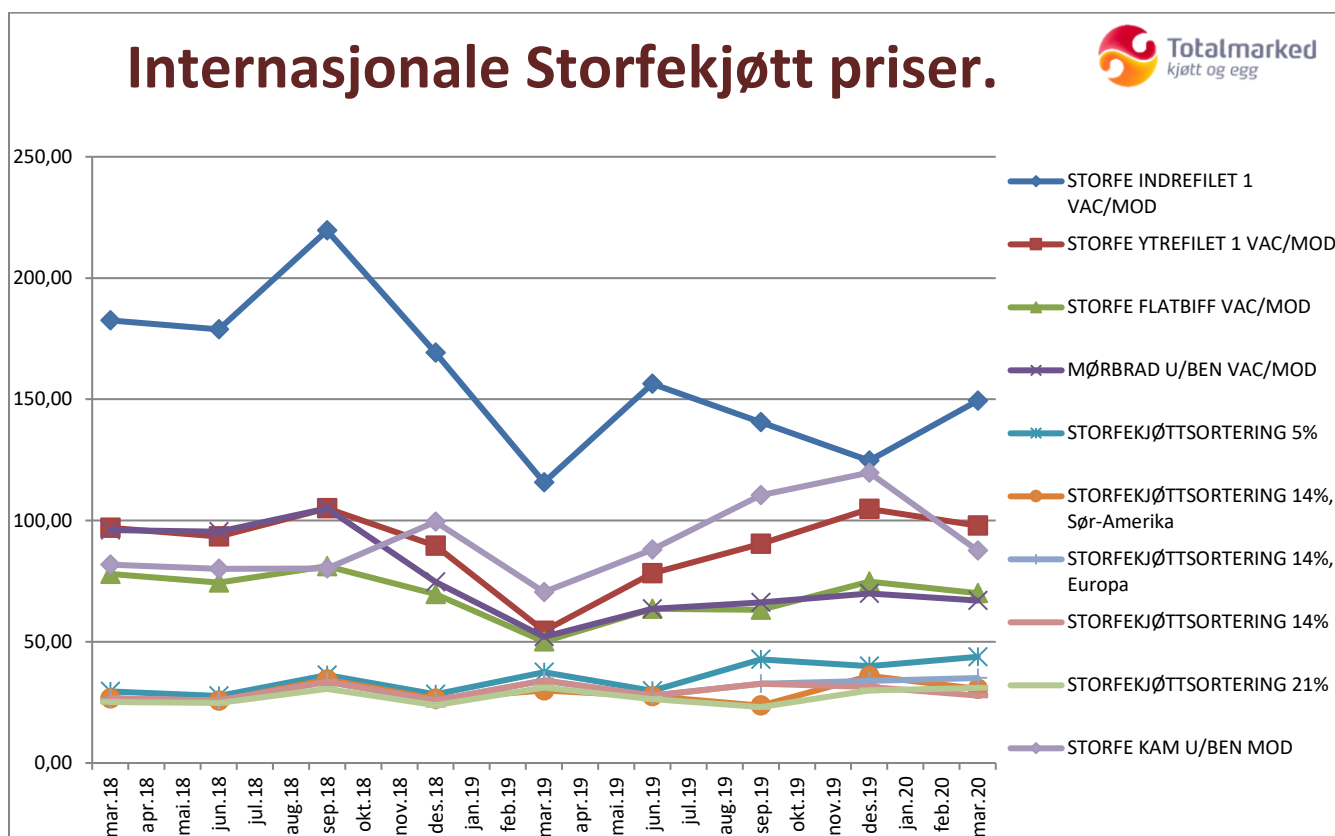
Tabell 5.1 Import av storfe per tollposisjon og land, hele 2019 og til og med mars 2020.⁴⁴

Import av storfe - pr posisjon og land

Radetiketter	FR	AR	AT	AU	BE	BR	BW	DE	DK	ES	FI	GB	IE	IT	JP	LT	MC	NA	NL	NZ	PL	SE	SZ	US	UY	Totalsum	
2019																											
201 - Storfe, ferskt																											
1000 - hele el halve skrotter	-	-	-	-	-	-	-	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35
2001 - kvarter skrotter (forpart og bakpart)	-	-	-	-	-	-	-	4 717	-	-	94	-	-	-	-	761	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5 571
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	-	78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	78
2008 - andre kjøttstykker m bein	0,4	-	1	-	-	-	-	-	12	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
3001 - biffer og fileter	-	-	-	-	-	-	606	-	0,02	0,05	-	-	0	-	-	-	-	1 318	-	-	-	0,5	71	-	298	2 295	
3009 - annet uten bein	0,0	-	-	-	-	-	104	-	0,01	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	-	-	-	-	-	-	110	
201 - Storfe, ferskt Totalt	0,5	-	1	-	-	-	709	4 830	12	1	94	-	2	-	-	761	-	1 321	4	-	-	0,5	71	-	298	8 105	
202 - Storfe, fryst																											
2008 - andre kjøttstykker m bein	2	-	-	0,0	0,2	-	-	-	1	1	-	-	6	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	-	15	
3001 - biffer og fileter	0,1	2	-	3	4	29	109	5	0,1	7	-	0,04	4	0,01	2	2	4	73	50	55	6	4	22	15	605	996	
3009 - annet uten bein	0,4	-	-	-	2	-	771	2	0,5	-	-	-	-	-	0,35	0,1	-	212	2	-	29	1	188	11	2	1 221	
202 - Storfe, fryst Totalt	2	2	-	3	6	29	880	6	2	8	-	0,04	11	0,01	3	2	-	285	53	55	36	5	209	29	607	2 232	
2019 Totalt	3	2	1	3	6	29	1 589	4 836	14	9	94	0,04	13	0,01	3	762	-	1 606	57	55	36	5	280	29	906	10 337	
2020																											
201 - Storfe, ferskt																											
2001 - kvarter skrotter (forpart og bakpart)	-	-	-	-	-	-	-	1 718	-	-	-	-	-	-	-	265	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 982
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	-	329	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	329
2008 - andre kjøttstykker m bein	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,5	-	-	-	0,02	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
3001 - biffer og fileter	-	-	-	-	-	-	76	-	0,0	-	-	-	0,02	-	-	-	-	315	-	-	-	-	-	6	-	95	492
201 - Storfe, ferskt Totalt	-	-	-	-	-	-	76	2 047	1	0,5	-	-	0,02	0,02	-	265	-	315	-	-	-	-	6	-	95	2 805	
202 - Storfe, fryst																											
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
2008 - andre kjøttstykker m bein	1	-	-	0,2	-	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	3	-	6	
3001 - biffer og fileter	-	2	-	0,4	3	10	-	2	-	0,1	-	0,01	1	-	1	0,1	-	48	14	1	2	-	-	4	101	190	
3009 - annet uten bein	0,1	-	-	0,2	-	-	131	-	0,02	0,1	-	-	0,01	0,05	0,1	-	1	7	-	14	-	-	21	8	-	182	
202 - Storfe, fryst Totalt	1	2	-	1	3	10	131	3	0,02	0,3	-	0,01	1	0,05	1	0,1	1	55	16	1	16	-	21	15	101	378	
2020 Totalt	1	2	-	1	3	10	207	2 050	1	1	-	0,01	1	0,07	1	265	1	370	16	1	16	-	27	15	195	3 184	

5.1.5 Internasjonale priser for stykningsdeler

Indrefilet er stykningsdelen som ligger høyest i pris og prisen har økt de siste årene, figur 5.4. Prisen for indrefilet hadde derimot et voldsomt fall fra 220 kroner per kilo i september 2018 til 115 kroner i mars 2019. Prisen har etter det tatt seg noe opp igjen, men svinger fremdeles. Ytrefilet hadde også et prisfall fra september 2018 til mars 2019 på 50 kroner, men tok seg etter det like mye opp igjen til 105 kroner per kilo i desember 2019. Etter det har prisen falt litt igjen. Prisen på «storfe kam uten bein» lå fram til november 2018 under prisen på ytrefilet, men har gjennom hele 2019 ligget over ytrefilet i pris. I begynnelsen av 2020 har prisen sunket litt og er nå under prisen for ytrefilet igjen. Flatbiff og mørbrad har det siste året fulgt hverandre i pris. Det samme gjør kjøttssorteringene 21 %, 14 % og 5 %, men prisen på kjøttssortering 5 % dro litt i fra juni 2019 og ligger nå over de andre sorteringene i pris. Prisedgangene fra september 2018 skyldes høy produksjon og økt eksport etter tørkesommeren 2018. Prisene som er brukt er på et gitt tidspunkt, og for en spesifikk opprinnelse. Samtidig kan prisene variere mye gjennom året, også mellom lik vare med ulik opprinnelse. Det er derfor svært vanskelig å etablere eller stadfeste en verdensmarkedspris.

Figur 5.4 Utvikling internasjonale priser for et utvalg av stykningsdeler storfe, mars 2018 – mars 2020. ⁴⁵

5.1.6 Verdens produksjon, handel og priser med storfekjøtt

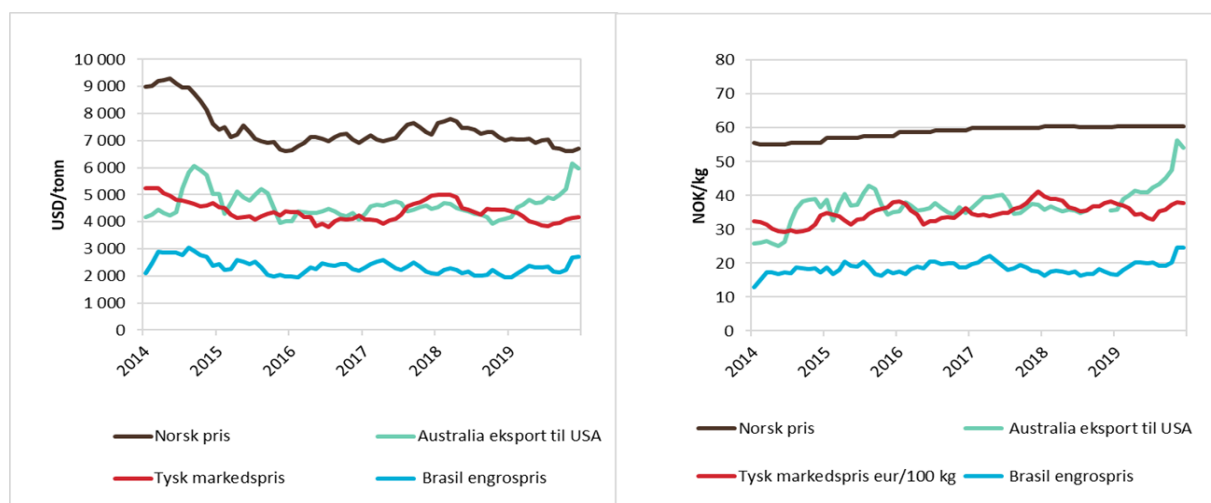
I 2019 økte produksjonen av storfekjøtt 1,3 %, til 72,2 millioner tonn. 2018 medførte høyere slakt som følge av tørken og produksjonen økte med 1,7 % fra 2017. Mye slaktning i 2018 gjør at det er færre dyr ved inngangen til 2019 som trekker ned produksjonsgrunnlaget fra året før. EU hadde også mye slaktning i 2018 som følge av tørken. Dette påvirket tilførslene i 2019. Selv om nedgang i antall slakt delvis ble kompensert av høyere slaktevekter, anslås det en nedgang av EUs produksjon av storfekjøtt i 2019 på mellom 0,5-0,9 % til totalt 7,9 millioner tonn. Fremdeles er det USA som produserer mest storfe med 12,3 millioner tonn, etterfulgt av Brasil, EU og Kina. Både USA og Brasil forventer i 2020 en produksjonsøkning på 3 %. I USA som følge av både høyere slaktevekter og økt antall slakt, i Brasil som følge av bedre økonomiske utsikter, gode kornavlinger og stor etterspørsel internasjonalt. Det gjenstår likevel å se hvordan konsekvensene av Koronaviruset gir seg utslag i storfeproduksjonen.

⁴⁵ Prisene er hentet inn fra NoriDane Foods København og Vestern Foods på forespørsel fra Nortura Totalmarked.

I 2019 økte verdenshandelen med 6 % fra i fjor, til totalt 11,3 millioner tonn. En femtedel av alt storfekjøtt som eksporteres i verden kommer fra Brasil, den største eksportøren av storfekjøtt.¹⁰ Dette til tross for at landet de siste årene har hatt noen utfordringer med kjøttmarkedet etter at en korrupsjons- og matsikkerhetsskandale ble avdekket i 2017¹¹. Eksporten fra Brasil økte med 10 % i 2019, hovedsakelig som følge av økt handel med Kina. EU økte også sin eksport i 2019 av samme årsak, etter en nedgang i eksporten i 2018. Norge importerer mest storfe fra Tyskland, EUs nest største storfekjøttprodusent. I verden er det Brasil (2,2 millioner tonn), Australia, India og USA som eksporteres mest storfe. Kina er det landet som importerer mest, med 2,6 millioner tonn, etterfulgt av USA som importerer nesten like mye storfekjøtt som de eksporterer, 1,3 millioner tonn.

Det er ventet at storfeproduksjonen vil øke på verdensbasis frem mot 2028 og at over 70 % av økningen vil skje i utviklingsland som Argentina, Brasil, Kina m.fl. I EU ventes det derimot at produksjonen går ned som følge av lavere melkeproduksjon, økende konkurranse på verdensmarkedet og lavere etterspørsel.¹⁰

I figur 5.5 kan man se at 2018 var preget av en jevn, men nedadgående prisutvikling, mens i 2019 økte prisene på verdensmarkedet, med 7 %. De neste årene vil høye tilførsler fra store produsentland som Argentina, Brasil og USA trekke prisen ned de neste årene. På lengre sikt vil trolig produksjonsveksten avta, samtidig som besetningene vil minke. Dette gjør at prisene sakte vil øke igjen.

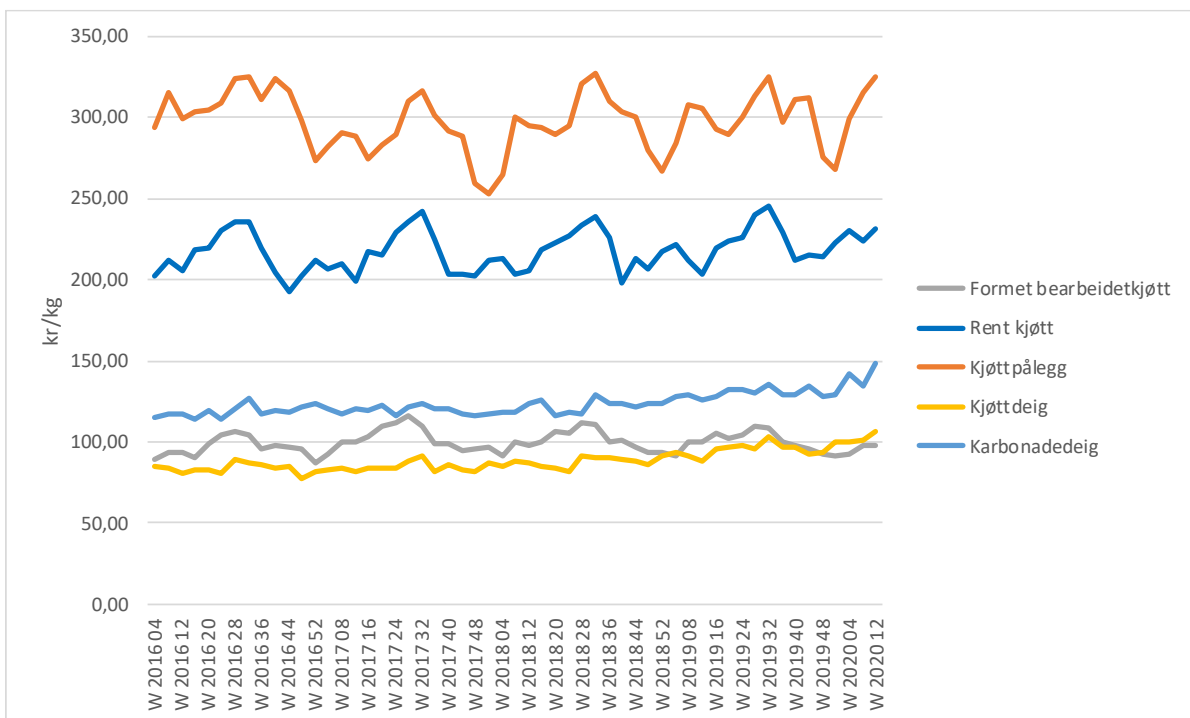
Figur 5.5 Utviklingen i internasjonale priser på storfekjøtt fra 2014 til 2019.¹⁰

5.2 Priser og prisdannelse etter engrosprispunktet

I dagligvarehandelen er det ulik prisutvikling for ulike deler av dyret. Mulighetene til å ta ut økt pris på ulike stykningsdeler må tillegges vekt i prisfastsettingen. Økt etterspørsel etter sorteringer gir et mer balansert salg enn tidligere.

5.2.1 Faktiske butikkpriser enkeltvarer

Konsumprisindeksen (KPI) for kjøtt og egg er beskrevet i avsnitt 4.4. I figur 5.6 ser man at prisen på ferskt kjøttpålegg og rent kjøtt varierer mest gjennom året, og har totalt hatt en prisvekst på henholdsvis 1 og 2 % fra 2018 til 2019. Prisen på kjøttdeig og karbonadedeig av storfe holder seg noenlunde stabil, men har økt med 9 og 7 % siste året. Ferskt bearbeidet kjøtt av storfe er basert på karbonader, kjøttkaker, kjøttboller og hamburgere av både storfe og svin, siden det som oftest er en blanding av dyreslagene i disse produktene (produkter av lam, fjærkre, vilt og rene svineprodukter, som medisterkaker, er ekskludert). Kategorien fersk bearbeidet kjøtt er noe sesongbasert, og viser en nedgang på høsten. Dette kan ses i sammenheng med matkjedenes satsninger på hamburgervarianter i grillsesongen som også blir en trend fremover. Fra 2018 til 2019 har denne kategorien hatt en prisnedgang på 1 %.

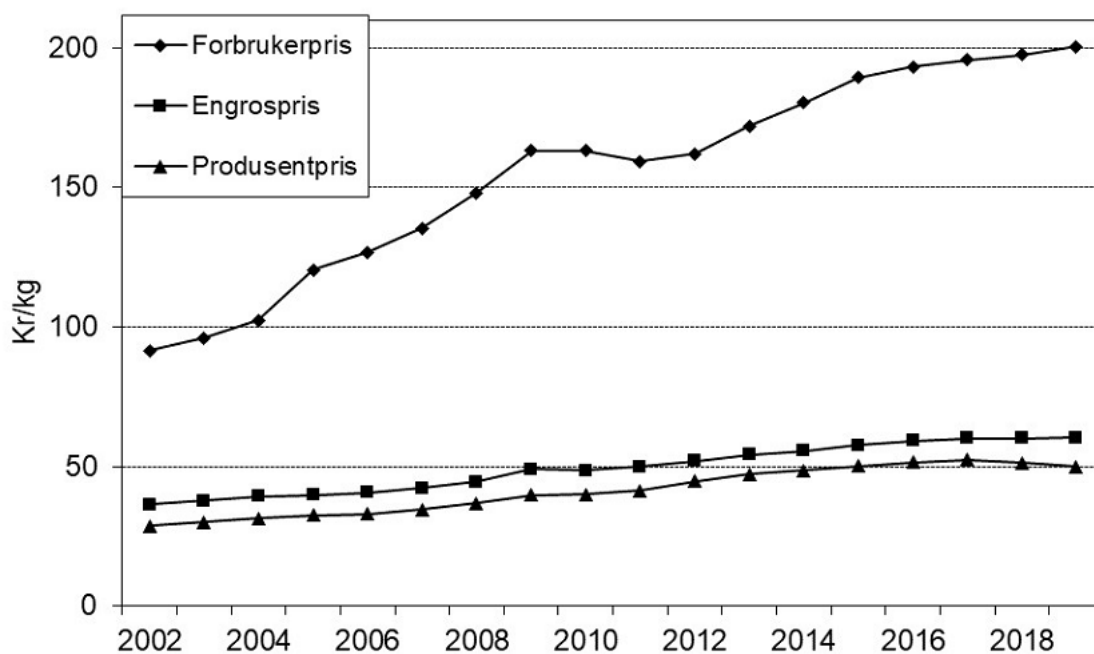

Figur 5.6 Forbrukerprisutvikling for utvalgte storfeprodukter fra uke 4 2016 til uke 12 2020.⁴⁶

⁴⁶ Alle data som ligger bak figurene er hentet fra Nielsen.

5.2.2 Utviklingen i forbrukerpriser kontra engrospris og produsentpris

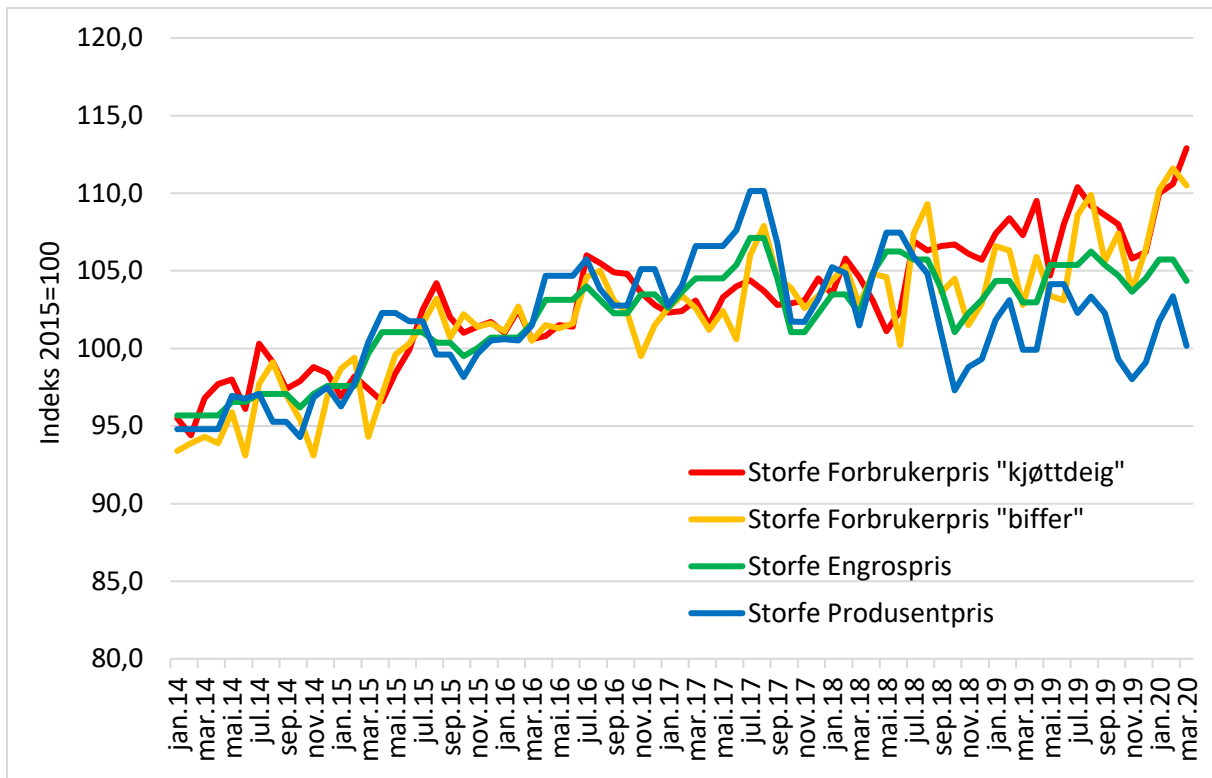
Figur 5.7 viser en sammenstilling av prisutvikling på ulike ledd i verdikjeden. Tall fra Resultatkontrollen viser at forbrukerprisene for storfe økte med 1,4 % fra 2018 til 2019. Engrosprisen økte med 0,5 %, mens produsentprisen falt i 2019 også, med 2,4 %. For varegruppen kjøtt- og karbonadekaker fortsetter forbrukerprisene å øke, fra 2018 til 2019 med 2,8 % etter en økning fra 2017 til 2018 med 1,6 %. Produsentprisene baseres på målprisene i jordbruksavtalen og ligger på engrosnivå. Målprisene er eksklusive merverdiavgift, forbrukerprisene er inkludert moms. Det er beregnet gjennomsnittlig målpris/avtalepris for kalenderåret for at målprisene skal kunne sammenlignes med engrosprisene.

Figur 5.7 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for storfe.⁴⁷

Alle prisene har siden 2013 økt jevnt, men vært mer stabile siden august 2016 (figur 5.8). Det siste halvåret i 2018 og fram til mars 2019 har forbrukerpris og engrospris vært relativt stabil, mens produsentprisen hadde en noe større nedgang. Det siste året har forbrukerprisene på både kjøttdeig og biffer økt, engrosprisen har holdt seg relativt stabil, mens produsentprisen har gått ned siste halvår og så litt opp igjen på nyåret. Grafene for engros- og produsentpris følger hverandre i større grad enn forbrukerprisene.

⁴⁷ Budsjettnemda for jordbruket, «Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken». Utredning nr.3. 17.04.2020, avgitt april 2020.

Figur 5.8 Utviklingen i produsent-, engros- og forbrukerpriser for storfe fra januar 2014 til mars 2020. 2015 =100.⁴³

5.3 Produksjon, struktur og produksjonsøkonomi

Det har vært, og er fortsatt interesse for å utvide og etablere ny ammekuproduksjon. Tidligere tiltak har stimulert til en økende interesse for produksjon av storfekjøtt, men det nærmer seg nå markedsdekning. Endringer i melkeproduksjonen vil påvirke kutallet.

5.3.1 Utviklingen i kutallet

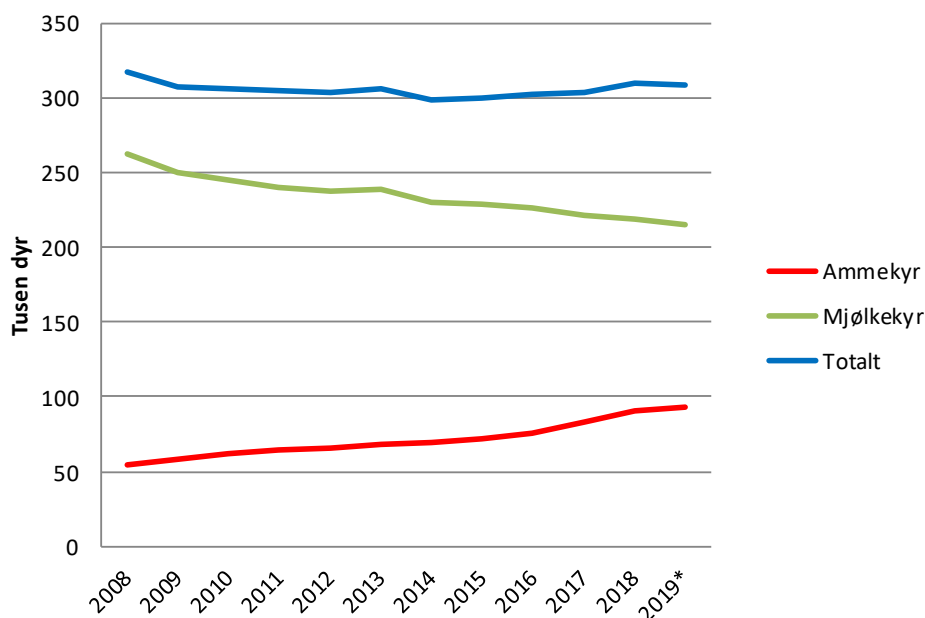
Året 2019 fortsetter trenden med nedgang i antall melkekyr og økning i antall ammekyr, slik det har vært de siste tiårene. Figur 5.9 viser at fra 2017 til 2018 økte antall ammekyr med 10 %, men som følge av tørken i 2018 er økningen i 2019 kun 2 %. Antall melkekyr har i 2019 gått ned med 2 %. På ti år har antall melkekyr gått ned med 14 % mens antall ammekyr har økt med 60 %. Totalt sett har antall kyr økt fra 307 259 i 2009 til 307 785 i 2019, en økning på kun 526 dyr. Antall melkekyr sank med ca. 34 400 mens antall ammekyr økte med ca. 34 900.⁴⁸

⁴⁸ SSB Tabell 03802 Antall Jordbruksbedrifter med ammekyr og tabell 03789 Antall Jordbruksbedrifter med melkekyr

Tall fra søknad om produksjonstillegg per 1. mars 2020 viser en liten nedgang i mordyr tallet på ca. 500 kyr fra samme tid i fjor, men en oppgang i den totale bestanden på 4400 dyr (tabell 5.1). Prognosen for 2020 viser en reduksjon i antall melkekyr og en økning i antall ammekyr som gir en total økning i antall storfe for 2020.

Tabell 5.1 Utvikling i kutall per 1. mars 2018 – 2020 med endringer i antall og prosent fra 2019-2020. Tall fra Landbruksdirektoratet; søknad om produksjonstilskudd.⁴⁹

Ant. dyr	2018	2019	2020	Endring	Endring %
Melkekyr	218 550	215050	208200	-6850	-0,03
Ammekyr	91 150	92400	98800	6400	0,07

Figur 5.9 Utviklingen i antall ammekyr, melkekyr og totalt fra 2008 til 2019⁴⁸.

*Foreløpige tall

Besetningsstørrelsen har økt de siste ti årene for både ammekyr og melkekyr. I 2009 var det over 12 266 jordbruksbedrifter med melkekyr, mot 7 598 i 2019. Samtidig har den gjennomsnittlige besetningsstørrelsen økt fra 20,3 kyr til 28,3 kyr. I samme tidsrom har også antall jordbruksbedrifter med ammeku økt fra 4 920 til 5 499, mens den gjennomsnittlige besetningsstørrelsen har økt fra 11,7 til 16,9 ammekyr.⁴⁸

⁴⁹ Landbruksdirektoratet «Produksjonstilskudd i landbruket». Hentet fra <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/statistikk/produksjonstilskudd>

Kuttallet varierer en del gjennom året, og særlig ammekuttallet er høyere på sommeren enn på vinteren. Det er naturlig at særlig ammekuproduksjonen i stor grad nyttiggjør seg av beitesesongen. Det registreres fortsatt interesse for å etablere ammekuproduksjon, og utvidelse av driften hos eksisterende produsenter. Endringer i melkeproduksjonen som følge av avviklingen av Jarlsbergeksport ventes å gi økt antall ammekyr på melkebruk og økt kjøttproduksjon fra melkebesetningene.

5.3.2 Resultater for referansebruk nr. 8⁵⁰

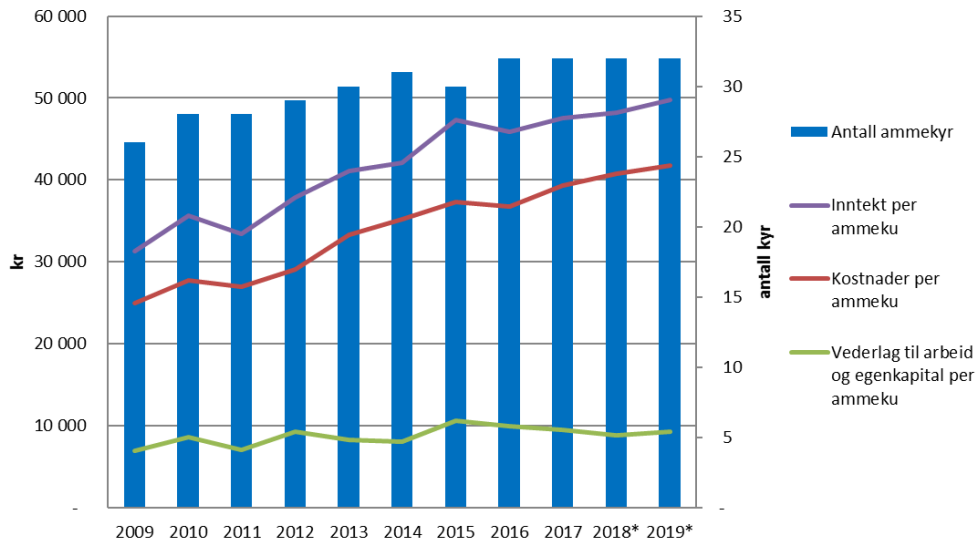
På grunn av uvanlig stor usikkerhet knyttet til makroøkonomiske tall som renter, lønn og prisutvikling er det ikke beregnet budsjettanslag og referansebruksberegninger for 2020. Det er heller ikke kommet oppdaterte tall for 2019. I årets Grunnlagsdokument vises det derfor til tall for fjorårets referansebruksberegninger.

Tallene for referansebruk 8 viser at vederlaget per ku har vært stabilt de siste tre årene, figur 5.20. I 2015 økte vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk med 32 % fra året før, mens i 2016 og 2017 har vederlaget til arbeid og egenkapital holdt seg på om lag samme nivå som i 2015. Fra 2017 til 2018 var det en nedgang på 1 %. I 2019 er det estimert en økning på 1 % før jordbruksavtalen. Figur 5.10 viser utviklingen i sentrale nøkkeltall for ammekuproduksjon basert på referansebruk 8.

---

⁵⁰ Referansebruk 8 består i 2019 av bruk med 32 ammekyr.

Figur 5.10 Utviklingen i sentrale nøkkeltall for ammekuproduksjon basert på referansebruk 8. * 2018 = Framregnede tall, 2019 = Budsjetterte tall

5.3.3 Dekningsbidrag i ammekuproduksjonen

Tabell 5.2 viser dekningsbidragskalkyler fra Nortura for bruk med 25 ammekyr. Dataene er for produksjon i sone 1⁵¹, og oppgitt i kroner per ku. Som det framgår er det noe bedre dekningsbidrag for tung rase som følge av høyere produksjonsinntekter. Kvalitetstilskuddet er beregnet inn i produksjonsinntekten.

Tabell 5.2 Dekningsbidrag for ammekuproduksjon, hhv. tung og lett rase.

	Tung rase 25 kyr ⁵²	Lett rase 25 kyr ⁵³
Produksjonsinntekter	20 167	16 911
Variable kostnader	14 632	11 484
Dekningsbidrag 1	5 535	5 427
Tilskudd	12 863	12 713
Dekningsbidrag 2	18 398	18 140

Produksjonsinntektene for tung rase har gått ned 208 kroner siden våren 2019, mens for lett rase har derimot produksjonsinntektene økt med 508 kroner.

De siste årene har høyere kostnader i stor grad innhentet prisøkninger på storfe. Blant annet har økte kostnader i verdikjeden og redusert verdi for huder og skinn har bidratt til dette.

⁵¹ Verdien av kjøttet er satt til forventet noteringspris i avtaleåret, inklusive diverse tillegg. Det er ingen distriktstilskudd.

⁵² Slaktevekter og -kvalitet: Ku – klasse O+/R-, 355 kg. Okse – klasse R+, 355 kg. Kviige – klasse R, 245 kg.

⁵³ Slaktevekter og -kvalitet: Ku – klasse O, 300 kg. Okse – klasse O+/R-, 330 kg. Kviige – klasse O/O+, 200 kg.

Koronapandemien har forsterket dette ytterligere med et ytterligere stort verdifall på huder og skinn og prisøkning på kraftfôr.

5.4 Langtidsutsikter storfe

Det er mange faktorer som påvirker markedsbalansen for storfe, og dermed behovet for antall kyr fram mot 2025. Kjøttforbruk, import og befolkningsvekst, beskrevet i kapitel 3, spiller inn. I tillegg påvirker også antall melkekyr, herunder melkeproduksjon inkludert avvikling av Jarlsbergeksport, langtidsprognosen for storfekjøtt.

Økt melkeytelse har redusert behovet for antall melkekyr som fører til færre slakt av melkekyr. Produksjon av ammeku har ikke kompensert for nedgangen av melkekyr, og det har i en årrekke frem til 2017, vært en stor underdekning av norskprodusert storfekjøtt. Flere tiltak har blitt satt i gang for å stimulere til flere mordyr og økte slaktevekter.

I langtidsprognosen har Totalmarked lagt til grunn et totalt kjøttforbruk som dagens forbruk, men som i praksis innebærer en reduksjon per capita på 0,7 % per år som følge av befolkningsvekst. For befolkningsvekst er mellomalternativet til SSB lagt til grunn. Ut ifra disse forutsetningene, beskrevet mer utfyllende i kapitel 4.2, har Totalmarked i sitt hovedalternativ beregnet et totalt engrossalg for storfekjøtt i 2025 på 100 200 tonn (figur 5.3a). For å finne mulighetsrommet for norsk produksjon må importkvoter trekkes i fra (figur 5.3b). I tillegg er det trukket fra en sikkerhetsmargin på 1000 tonn storfekjøtt med bakgrunn i produksjonsfordeling og salg gjennom året, og fordi det er vanskelig å styre produksjonen etter svingninger i behovet.

Langtidsutsikter år 2025			
	Forbruk per innbygger som prognose 2020	Volumfast som prognosene for 2020	1 % årlig reduksjon rødt kjøtt
Storfe/kalv	103 600	100 200	95 300

Antatte importkvoter (omregnet til helt slakt) i tonn

	WTO	EU	SACU	GSP	SUM
Storfekjøtt	1 084	2 500	4 921	665	9 170

Tabell 5.3 a,b Tre ulike scenarier for totalt engrossalg av storfekjøtt i 2025 og antatte importkvoter.

Etter at importkvoter og sikkerhetsmargin er trukket fra viser langtidsprognosen et disponibelt engrossalg for norskprodusert storfe på 90 000 tonn, figur 5.11.

Langtidsutsikter år 2025			
	Forbruk per innbygger som prognose 2020	Volumfast som prognosene for 2020	1 % årlig reduksjon rødt kjøtt
Storfe/kalv	93 400	90 000	85 100

Figur 5.11 Disponibelt engrossalg for norsk produksjon av storfekjøtt i 2025.

For å kunne regne ut behovet for antall kyr frem mot 2025 basert på dette er det flere faktorer som er lagt inn. Utgangspunktet for scenarioene er dagens operative prognosemodell som brukes i det løpende prognose-arbeidet for totalmarkedet. I modellen ligger det noen generelle faktorer som alder ved førstegangs kalving, kalvingsintervall, andel bedekte som ikke kalver, dødfødte, svinn etc. Mordyrtall, slakt og slaktevekt av ulike raser er også hensyntatt i tillegg til en effektivitetsøkning i produksjonen fram til 2025.

Etterspørselen av melk og dermed melkeproduksjonen påvirker, særlig som følge av endret ytelse hos melkekyr. TINE har utarbeidet ulike scenarier for melkebehovet i 2025, og ut fra en moderat befolkningsvekst er 1 440 millioner liter et gjennomsnitt av disse utsiktene, og brukt som utgangspunkt her.

Tabell 5.4 viser behovet for antall ammekyr ved et gitt melkevolum og ytelse på 8150 kg i melkeproduksjonen. Med et årlig kumelkbehov på om lag 1400 millioner liter og en valgt

årlig økning i melkeytelsen på 0,5 % til 8 150 kg per årsku, er det estimert en salgsproduksjon for kjøtt på 89 800 tonn ved et ammekutall på om lag 110 000 som gir produksjon i 2025. Det er omtrent lik det valgte alternativet for tilgjengelig engrossalg for norsk produksjon. Det innebærer kun en beskjeden økning i ammekuttallet fra dagens antatte tall når man inkluderer innvilgede prosjekter.

90 000 tonn tilgjengelig for norsk produksjon i 2025. Valgt alternativ for melkeytelse

Tilførsler av storfekjøtt (inkl. kalv) i tonn pr. år ved melkeytelse

8 150 kg

Antall ammekyr

Antall melkekyr	Meierilev. Mill. liter	Antall ammekyr						
		90 000	100 000	105 000	110 000	120 000	130 000	140 000
209 500	1 500	87 300	90 500	92 100	93 700	96 800	100 000	103 200
202 500	1 450	85 400	88 500	90 100	91 700	94 900	98 100	101 200
195 500	1 400	83 400	86 600	88 200	89 800	92 900	96 100	99 300
188 500	1 350	81 500	84 600	86 200	87 800	91 000	94 100	97 300
181 500	1 300	79 500	82 700	84 300	85 800	89 000	92 200	95 300

Tabell 5.4 Tilførsler av storfekjøtt i tonn per år ved gitt melkeytelse 8150 kilo.

Med en årlig økning i melkeytelsen på 1 % til 8 500 per årsku er det for valgt alternativ av melkebehov og tilgjengelig engrossalg av storfekjøtt, 90 000 tonn, estimert at vi trenger om lag 118 000 ammekyr som gir produksjon i 2025. Det utgjør en årlig vekst på 2 600 ammekyr, se tabell 5.5.

90 000 tonn tilgjengelig for norsk produksjon i 2025.

Tilførsler av storfekjøtt (inkl. kalv) i tonn pr. år ved melkeytelse **8 500 kg**

Antall ammekyr

Antall melkekyr	Meierilev. Mill. liter	Antall ammekyr						
		90 000	100 000	110 000	118 000	125 000	135 000	145 000
200 100	1 500	84 700	87 900	91 100	93 600	95 800	99 000	102 100
193 400	1 450	82 800	86 000	89 200	91 700	93 900	97 100	100 300
186 800	1 400	81 000	84 100	87 300	89 800	92 100	95 200	98 400
180 100	1 350	79 100	82 300	85 400	88 000	90 200	93 400	96 500
173 400	1 300	77 200	80 400	83 600	86 100	88 300	91 500	94 700

Tabell 5.5 Tilførsler av storfekjøtt i tonn per år ved gitt melkeytelse 8150 kilo.

5.4.1 Framtidsplaner for ammekuproduksjon

På oppdrag fra Totalmarked gjennomførte AgriAnalyse i september 2019 en spørreundersøkelse blant et tilfeldig utvalg kumelkprodusenter (TINE-medlemmer) for å se hvilke planer melkeprodusentene har for spesialisert storfeproduksjon. Undersøkelsen viste at av de 11 % melkeprodusentene som planla å avvikle var det 20 % som ønsket å fortsette eller starte opp med ammeku. Dette er beregnet til å utgjøre en netto økning på om lag 2 000 ammekyr om 3 til 5 år. Hvis melkekvoten skulle bli redusert med 10 % svarte 36 % av melkeprodusentene at de ville opprettholde ytelsen. Halvparten av disse vil bruke frigjort kapasitet til ammekyr eller kalveoppfôring. Også de som ville beholde kutallet og redusere ytelsen ønsker å øke kjøttproduksjonen på bruket sitt. Det er beregnet at de som fortsetter melkeproduksjon planlegger å øke ammekutallet med om lag 6 500. Planene melkebøndene har for ammekuproduksjon utgjør til sammen en netto økning i antall ammekyr på 8500 dyr.

Netto økning i antall ammekyr hos dagens melkeprodusenter

De som planlegger å avvikle og ønsker å begynne med ammeku	2 000
Fortsetter med om lag uendret ytelse	3 000
Redusere ytelsen og opprettholde kutallet	3 500
Netto økning i ammekyr hos dagens melkeprodusenter	8 500

Året før, sommeren 2018 gjennomførte AgriAnalyse en spørreundersøkelse der det kom frem at 70 % av de som har ammekuproduksjon fortsatt vil ha det om 5 år. Av disse vil 50 % øke antallet ammekyr, 45 % vil drive på samme nivå, mens 2,5 % vil redusere. 2,9 % av alle de spurte planlegger å starte opp med ammeku i løpet av 5 år. Dette er beregnet til å utgjøre 960 foretak. De oppgir et gjennomsnittlig ammekutall på 22,8 kyr, til sammen 22 000 ammekyr.

5.4.2 Oppsummert scenarier storfe

Det er svært mange faktorer som påvirker markedsbalansen for storfe, og dermed behovet for antall kyr fram mot 2025. I tabell 5.6 er det oppsummert ulike scenarier som sammenlignes med prognosen for 2020.

Tabell 5.6 Ulike scenarier for produksjon i 2025.

Salg helt slakt forutsatt	Rom for norsk produksjon tonn storfe/kalv	Kg årsavdrått per ku. Forutsatt 8 000 kg i 2020. Melkebehov på 1400 mill. liter	Behov antall ammekyr 2025	Årlig vekst antall ammekyr fra 2020
Middels befolkningsvekst	93 400	1 % årlig - 8 500 kg	129 000	4 800
Middels befolkningsvekst	93 400	0,5 % årlig - 8 150 kg	121 000	3 200
Gjeldende prognose 2020	90 000	1 % årlig - 8 500 kg	118 000	2 600
Gjeldende prognose 2020	90 000	0,5 % årlig - 8 150 kg	110 000	1 000
Gjeldende prognose 2020	90 000	Reduksjon til 7 800 kg	102 000	0
1 prosent årlig reduksjon	85 100	0,5 % årlig - 8 150 kg	95 000	0

6 Sau og lam

Prognosen fra mai viser et overskudd av norsk sau og lam i 2020 på om lag 1600 tonn. Men unntak av en liten underdekning i 2019 har det som følge av overproduksjon i flere år bygget seg opp et betydelig reguleringslager. Ved inngangen til 2020 besto reguleringslageret av 2891 tonn lam og 26 tonn sau.

Det er beregnet om lag uendret bestand av sau og lam ved beiteslipp i 2020 sammenlignet med i 2019. Men langtidsutsiktene fram til 2025 viser at det ikke vil være rom for økning i produksjonen av saue- og lammekjøtt de nærmeste årene.

Det har vært nødvendig å bruke pris aktivt for å stimulere salget av sau og lam. Reguleringslageret av sau er nå tømt. Store partisalg, kombinert med Nortura sin kommersielle eksport av sau er hovedforklaringen på dette. I tillegg har økt fokus på produkter av sau høsten 2019 bidratt noe. Salget har ikke økt like mye som produksjonen de siste årene og reguleringslageret er nå svært høyt.

Tidligere års jordbruksoppgjør og prisøkninger for sau og lam, samt flere programmer for å øke produksjonen landet rundt, er mye av årsaken til at det har vært økt etableringsvilje i næringen og økt produksjon. Salget har ikke utviklet seg som følge av dette. Prisreduksjoner har hatt som mål å kjøle ned veksten i produksjonen, men sau og lam er også den kjøttproduksjonen hvor tilskudd utgjør størst andel av totalinntektene. Vi ser av sauetallet ved telling 1. mars 2020 at sauetallet øker.

Som for storfe opplever sauebøndene økte kostnader, men med bakgrunn i at vi har et marked med overskudd av lam økes ikke prisen på lam tilsvarende forventet kostnadsvekst.

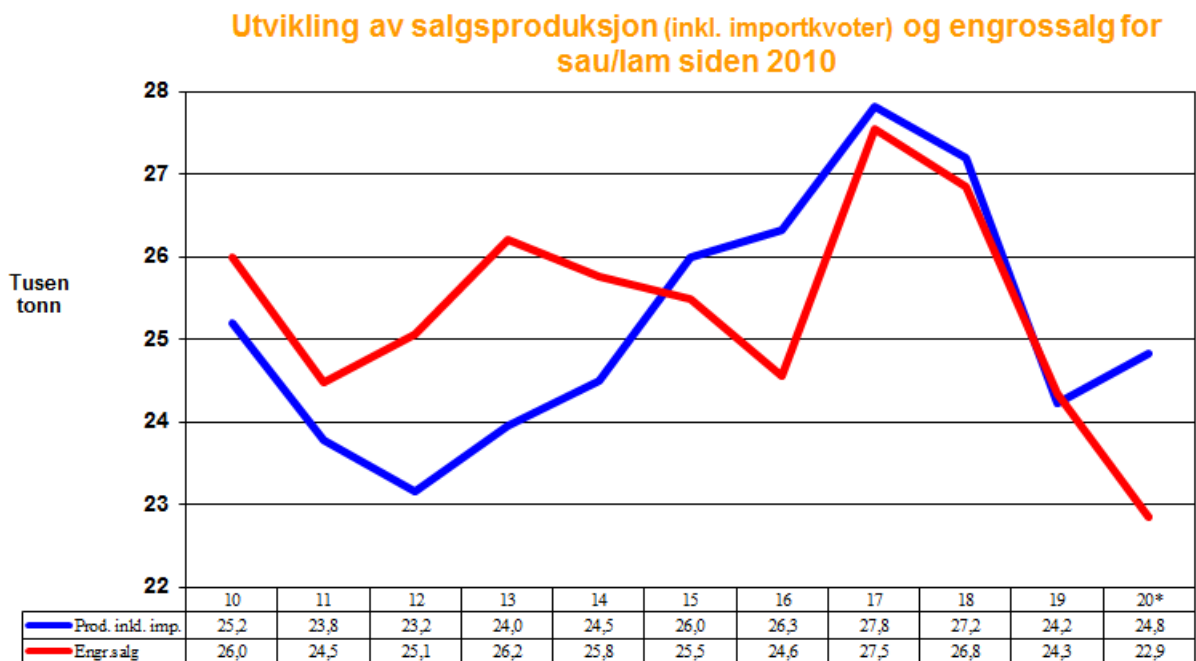
Planlagt gjennomsnittlig engrospris for lam økes med kroner 0,30 per kilo til kroner 66,40 per kilo for andre halvår 2020.

6.1 Marked og priser

Det var ubalanse i markedet for sau og lam også i 2019, og det ble produsert et overskudd på 1 500 tonn lam. Det var 2 900 tonn lam på reguleringslager ved inngangen til 2020, mens lageret av sau ble nær tømt i løpet av året etter kraftige tiltak.

Prognosen for lam viser at vi kan forvente en ytterligere lageroppbygging i løpet av 2020. Problemene er ikke over for sauenæringen. Etter kraftige prisnedslag for å tømme lagrene av sau er det nå lam som er utfordrende.

Figur 6.1 vises utviklingen i produksjon og engrossalg av sau og lam fra 2010. Etter mange år med underdekning har Norge vært mer enn selvforsynte med sau og lam fra høsten 2015.

Figur 6.1 Utvikling i produksjon inkludert kvoteimport og engrossalg av sau/lam fra 2010-2020.

Importkvoter 2020: Island 600 tonn og WTO på 206 tonn.

*Prognose

6.1.1 Markedssituasjonen i 2019

På tross av en nedgang i tilførslene av lam på om lag 7 % fra året før økte reguleringslageret i løpet av 2019. Noe skyldes kraftige salgsstimulerende tiltak for å tømme reguleringslageret av sau. Også tilførslene av sau gikk mye ned i 2019 etter stor saueslakting og nedgang i søyetall og besetninger i 2018. Slaktevektene ble noe høyere sammenliknet med 2018.

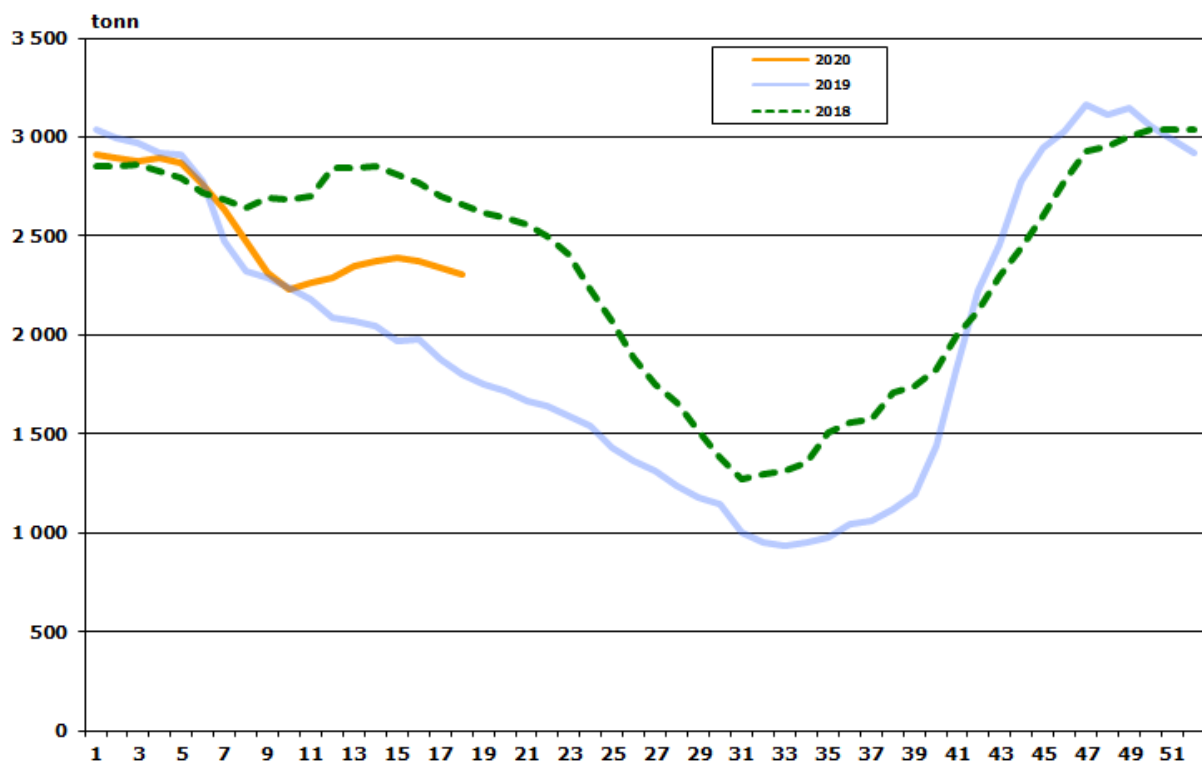

6.1.2 Prognosen for 2020

Prognosen viser at vi kan forvente en lageroppbygging i løpet av 2020. Det forventes om lag uendrede tilførsler av lam, mens det prognoseres en svak økning i engrossalget av lam i 2020. Det er beregnet om lag uendret bestand av sau og lam ved beiteslipp i 2020 sammenlignet med i 2019. Det er lagt til grunn slaktevekter som snitt av de siste 5 årene.

Prognosen viser altså at problemene ikke er over for sauene, selv om reguleringslagrene av sau nå er tomme.

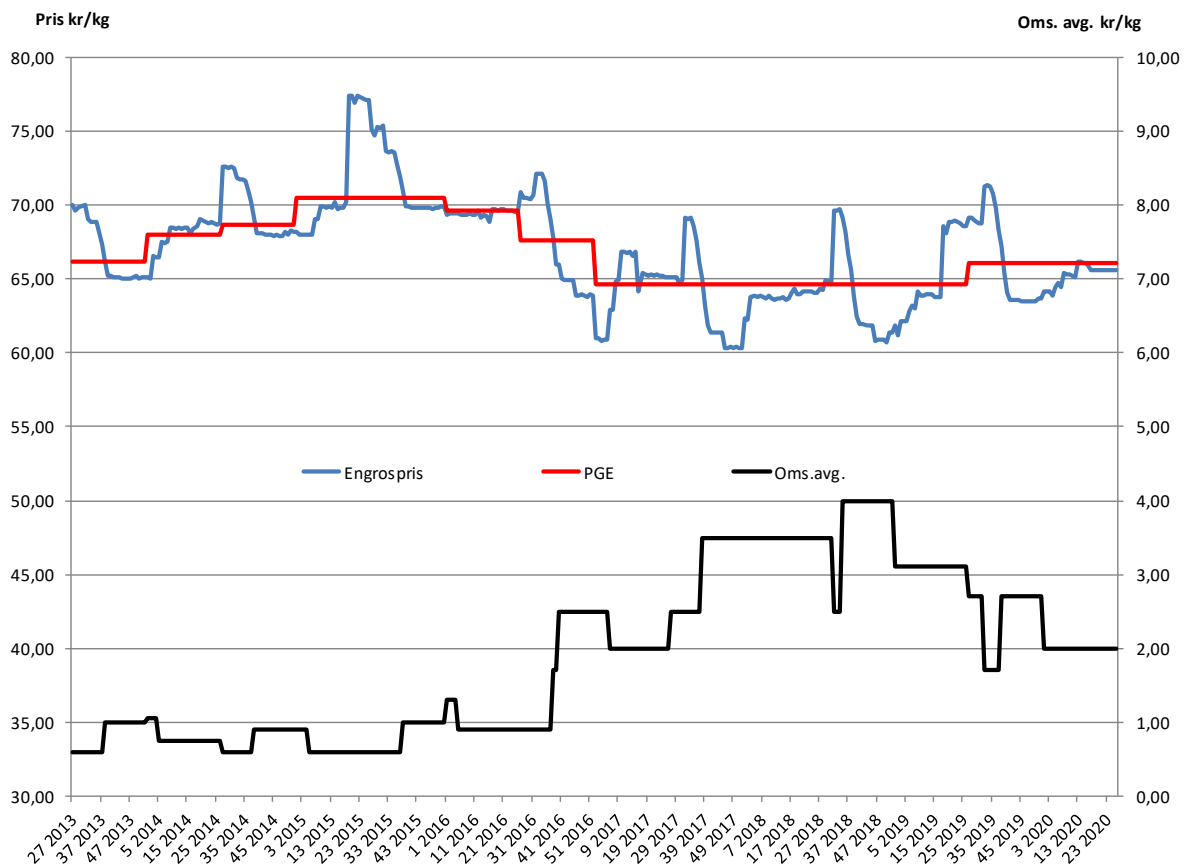
I 2019 gikk produksjonen av sau og lam ned med 9 %. Engrossalget gikk ned omtrent tilsvarende, slik at en ved inngangen av 2020 hadde et reguleringslager av lam på 2 891 tonn, men bare 26 tonn sau. Det er en stor endring fra i fjor da reguleringslageret besto av ca. 50 % lam og 50 % sau. Det var god utgang fra reguleringslageret i starten av 2020, men salget stoppet opp. Dermed økte reguleringslageret av lam igjen når slaktingen tiltok etter telledato 1. mars. I utgangen av uke 19 var beholdningen redusert til vel 2 200 tonn lam mot ca. 1000 tonn lam og 900 tonn sau i fjor. Figur 6.2 viser oversikt over beholdningen av sau og lam på reguleringslager per uke fra 2018 til og med uke 18/2020.

Figur 6.2 Reguleringslager lam per uke fra uke 1 2018 til uke 18 2020.

6.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

Figur 6.2 viser at det fram til andre halvår 2015 var en betydelig prisøkning på lam. På grunn av markedssituasjonen ble den planlagte gjennomsnittlige engrosprisen redusert fram til 2017. Den var uendret fram til andre halvår 2019 da den ble økt 1,5 kroner til 66,10 kroner. Det er store sesongvariasjoner i prisnivået på engrospris, som er naturlig med en sesongbasert produksjon. Prisen er høy sommer/tidlig høst for å få inn flere lam til slakt tidligere i sesongen.

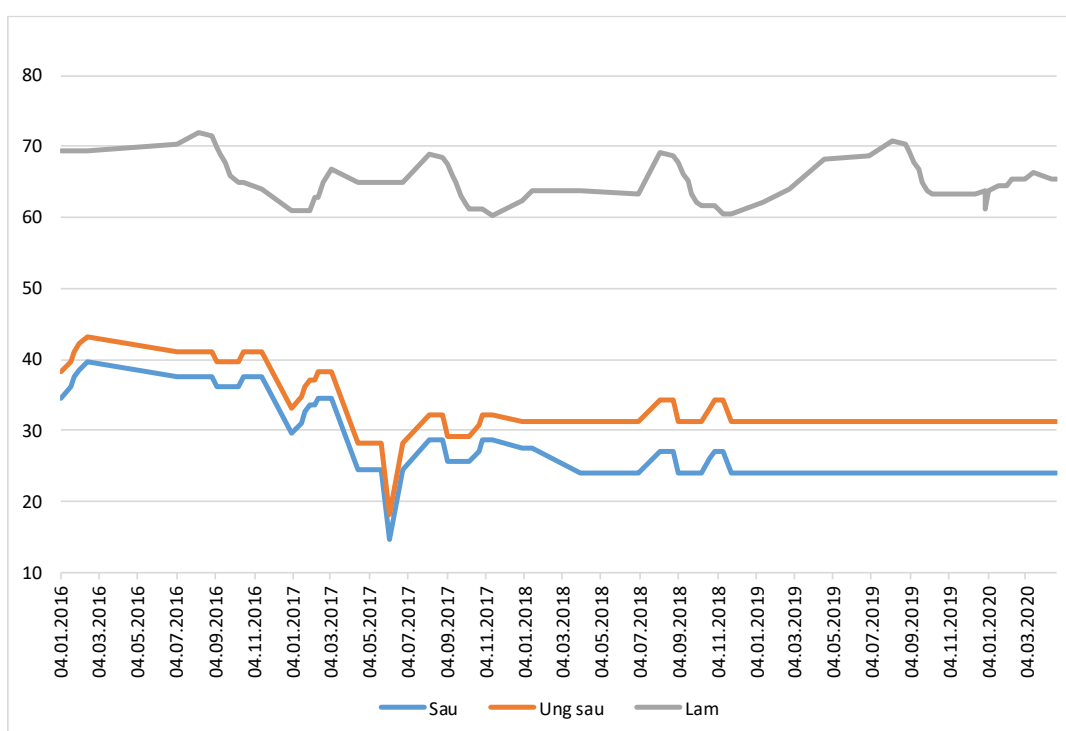

Figur 6.3 Utviklingen av målpris/engrospris/omsetningsavgift for lam fra uke 27 2013 til uke 26 2020. Prisprognose fra uke 17 i 2020.

6.1.4 Prisutvikling på sau

Sau utgjør om lag 20 % av totalproduksjonen av sau og lam. Det er fortsatt et svært krevende marked for sau. Hovedmengden av sau går til bearbejdede produkter som spekemat og industriprodukter. Dette er produkter som de senere årene har fått redusert volum. Samtidig har salget av rent kjøtt fra sau stanset mer eller mindre opp.

Figur 6.4 viser utviklingen i engrospriser for lam, ung sau og sau fra januar 2016 til og med mars 2020. Det har vært en nedgang i pris fra sesongen 2015 til 2017, som følge av stor overproduksjon. Prisen ble presset ned for å hindre nyetablering og ytterligere slakting. Prisen brukes som et verktøy til å påvirke slaktingen, og vil derfor justeres for å stimulere til slakt utenom ukene med størst lammeslakting. Sammenligner man gjennomsnittsprisen er det en nedgang på 2,6 kroner på sau fra 2017 til 2018, mens ung sau og lam er relativt lik. Prisen på lam økte i 2019 og ligger i første del av 2020 litt høyere enn på samme tid i fjor. Prisen for ung sau og sau er uendret.

Figur 6.4 Utviklingen i engrospris for lam, ung sau og sau fra januar 2016 til og med mars 2020.⁴⁶

Prisreduksjonen på sau må sees i sammenheng med det store reguleringslageret på sau, og behovet for å få fart på salget av sau. Økt prisdifferanse til lam ventes også å bidra til at sau i større grad foretrekkes som råvare inn i produkter der det i dag benyttes lam.

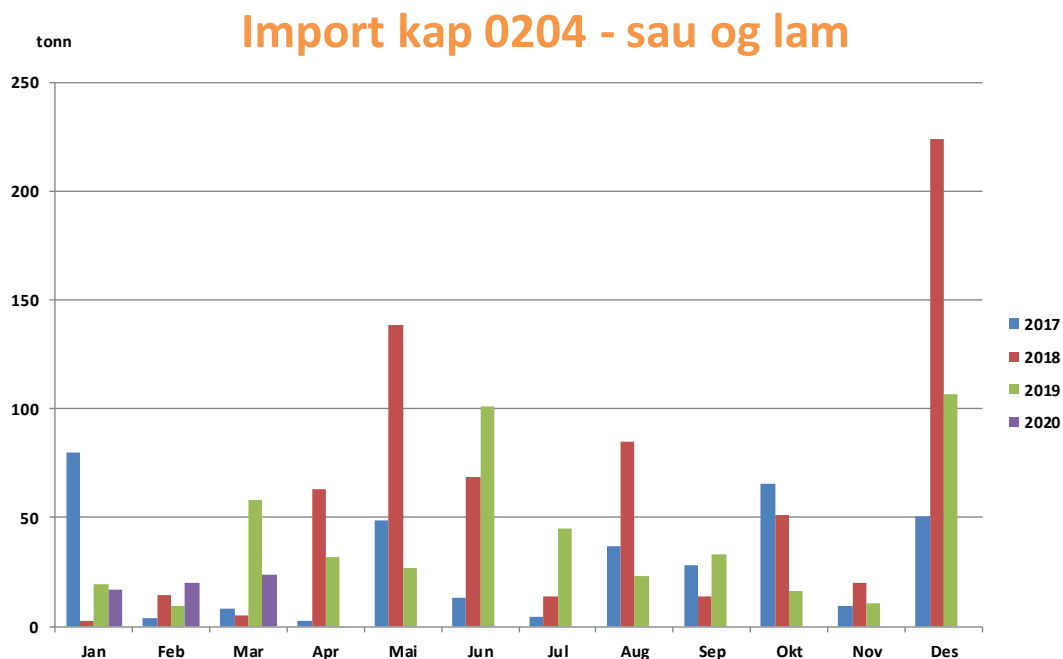
I tillegg til at engrosprisen er redusert, har Omsetningsrådet godkjent bruk av ekstraordinært frysefradrag på sau opp til 30 % av engrospris i 2018 og 2019, samt at noen partier av sau har vært solgt med ytterligere prisreduksjon på grunn av kort holdbarhet. Dette har bidratt

til å øke salget av sau, men det er usikkert om forbruket øker som følge av det, eller om kjøttet blir lagt på industriens egne lager og i neste omgang fører til redusert etterspørsel av ferske slakt i sesongen.

Etter de siste prisreduksjonene på sau er avregningsprisen til bonde er nå i praksis et null-oppgjør.

6.1.5 Import av sau og lam

Figur 6.5 viser importen av ferskt og fryst saue- og lammekjøtt fra 2017 til og med mars 2020. I 2017 var importen 351 tonn, lavere enn normalt som følge av betydelig overproduksjon. I 2018 var importen 698 tonn og i 2019 480 tonn. Hittil i 2020 er det importert 60 tonn. Import av sau og lam kommer hovedsakelig fra Island.

Figur 6.5 Importen av ferskt og frossent saue- og lammekjøtt fra januar 2017 til mars 2020.⁴⁴

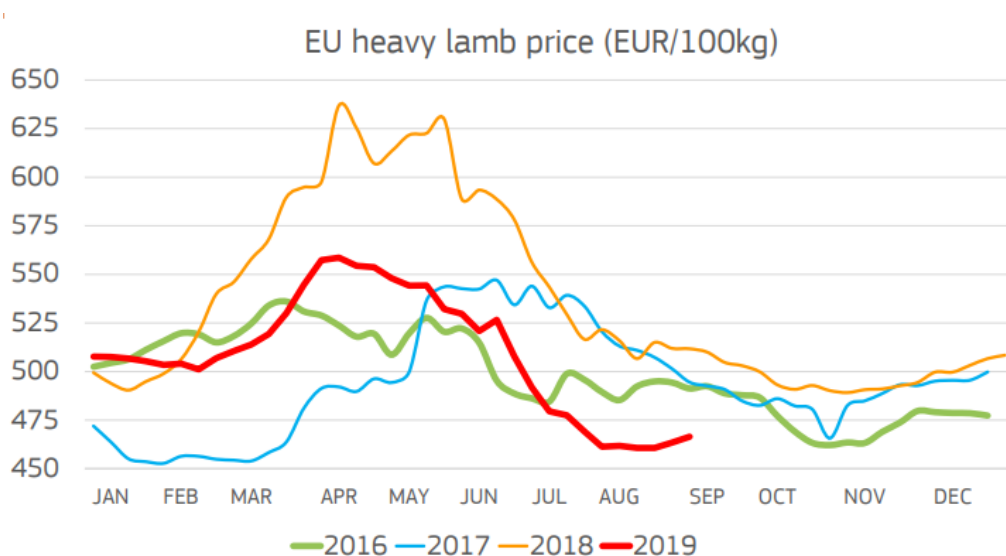
6.1.6 Verdensproduksjon og handel med saue- og lammekjøtt

Småfe (sau, lam og geit) er en liten husdyrproduksjon i verdenssammenheng, kun 5 % av verdens totale kjøttproduksjon per 2019. Småfekjøttproduksjonen økte 0,8 % i 2019 til 15,4 millioner tonn. Produksjonen øker i Asia, særlig Kina. Asia nå har 60 % av produksjonen. Produksjonen øker også i EU, verdens nest største produsent, som følge av en god

førsituasjon, men går ned i både Australia og New Zealand, på grunn av tørke. Verdens eksport er i overkant av 1 million tonn, en nedgang på 1,2 % fra 2018, som skyldes redusert produksjon i Australia og New Zealand. De to landene står for 85 % av eksporten, og i fjor dreide New Zealand sin eksport fra Storbritannia til Asia. Økt etterspørsel i Kina økte deres import av sau og lam med over 5 % og presser prisene oppover.¹⁰

Fremover er det forventet at produksjon av sauekjøtt vil øke frem mot 2028, men i mindre grad enn i forrige tiårsperiode. Særlig Kina øker sitt forbruk av sau, etter utbrudd i både svin- og fjørfepopulasjonen. Det er estimert at Kina står for så mye som 40 % av veksten i produksjon av sauekjøtt fram til 2028.²³

Prisene i EU, vist i figur 6.6, har som i Norge sesongvariasjoner, men prisen for tunge lam lå i 2018 langt over gjennomsnittsprisen for årene 2014-2018 på grunn av høy etterspørsel fra Kina. Prisen for første halvår 2019 var mer normal og lå 10-15 % under 2018-prisen, men sank kraftig i sommerhalvåret og var på det laveste på fire år i juli til september.

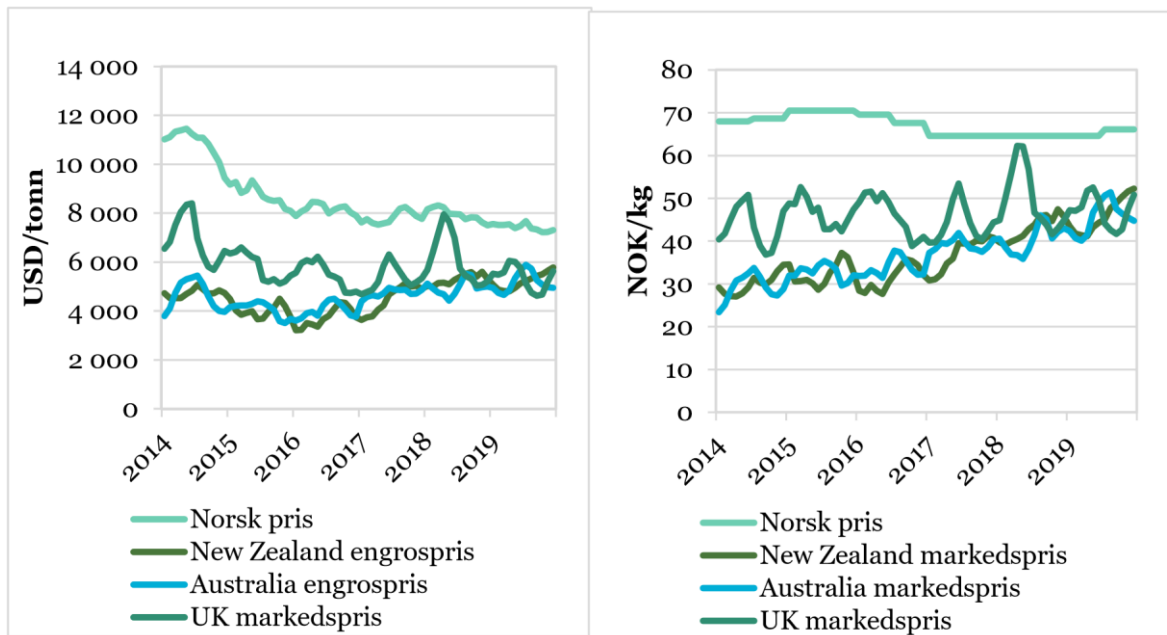

Figur 6.6 Prisutvikling for lammekjøtt i EU i gjennomsnitt fra 2014 – september 2019.⁵⁴

Prisen for småfe internasjonalt er historisk sett høye og FAOs prisindeks viser at prisen for småfe i 2019 økte og var 6,6 % høyere enn i 2018. Likevel går småfe-prisene ned i EU og i figur 6.7 kan man se at prisen for småfe i Europa (lam > 13 kg) var lavere i 2019 enn i 2018. Dette som følge av et svakt pund og overproduksjon i Storbritannia som sammen med Spania er et av EUs to største produsentland. Utviklingen i internasjonale priser i figur 6.7 er

⁵⁴ European Commission «Short-term Outlook for EU agricultural markets in 2019 and 2020», autumn 2019.

illustrert i både US dollar per tonn og i Norske kroner per kilo for å vise effekten av valutakursendringer. Det forventes at prisen vil holde seg høy på kort sikt som følge av nedgang i antall dyr i Australia.

Figur 6.7 Utviklingen av internasjonale priser på småfe fra 2014- 2019.¹⁰

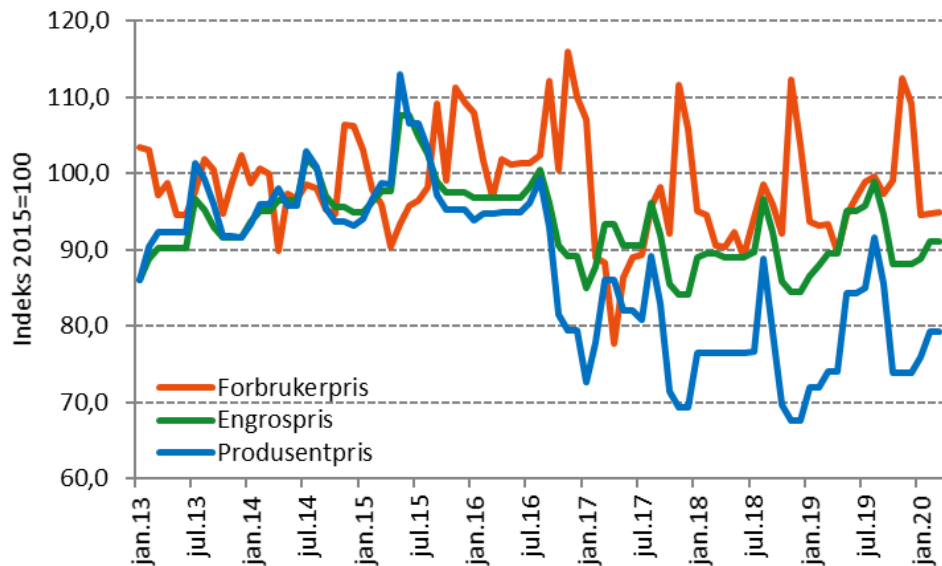
6.2 Prisdannelse etter engrosprispunktet sau og lam

I dagligvarehandelen er det ulik prisutvikling for ulike deler av dyret, og prisutviklingen i forbrukermarkedet samsvarer ikke med engrosprisen. Dette må hensyntas ved vurdering av engrosprisfastsetting og mulighetsrommet ved prissetting på de ulike

6.2.1 Butikkpriser sau og lam

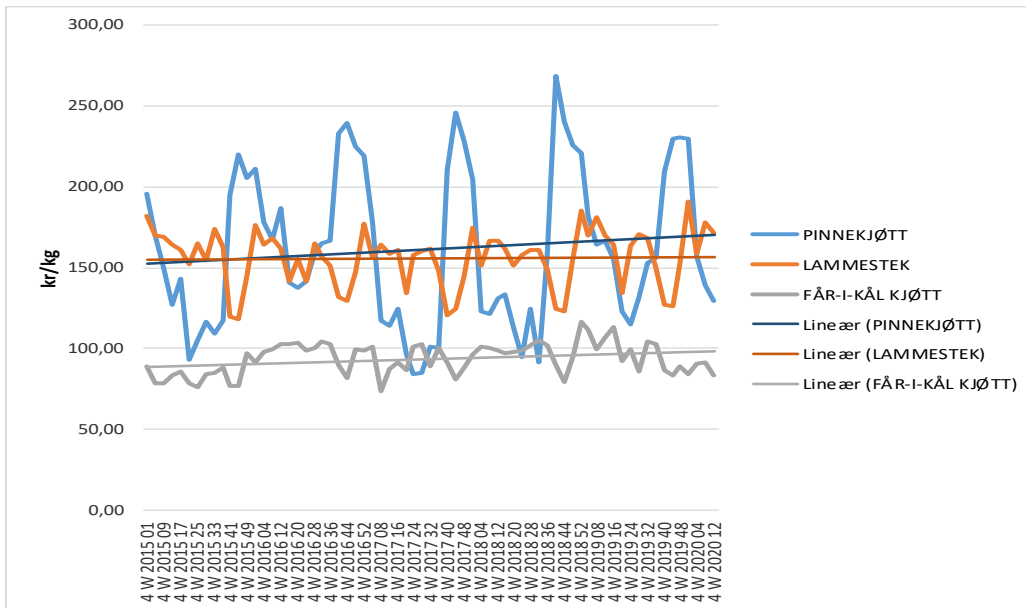
I figur 6.8 kan man se at forbruker- og produsentprisene i 2017 var lavere enn tidligere år. Selv om forbrukerprisene økte, var produsent- og engrosprisene i gjennomsnitt lavere i 2018 enn i 2017. Engrosprisen har tatt seg litt opp igjen, men produsentprisen er fremdeles lavere enn i 2017. Årsaken er at det har vært produsert mer enn markedets behov, noe som har

ført til store overskudd på reguleringslager. Forbrukerprisen er i større grad styrt av sesongvarianter og kampanjer, spesielt i forbindelse med påske og jul.

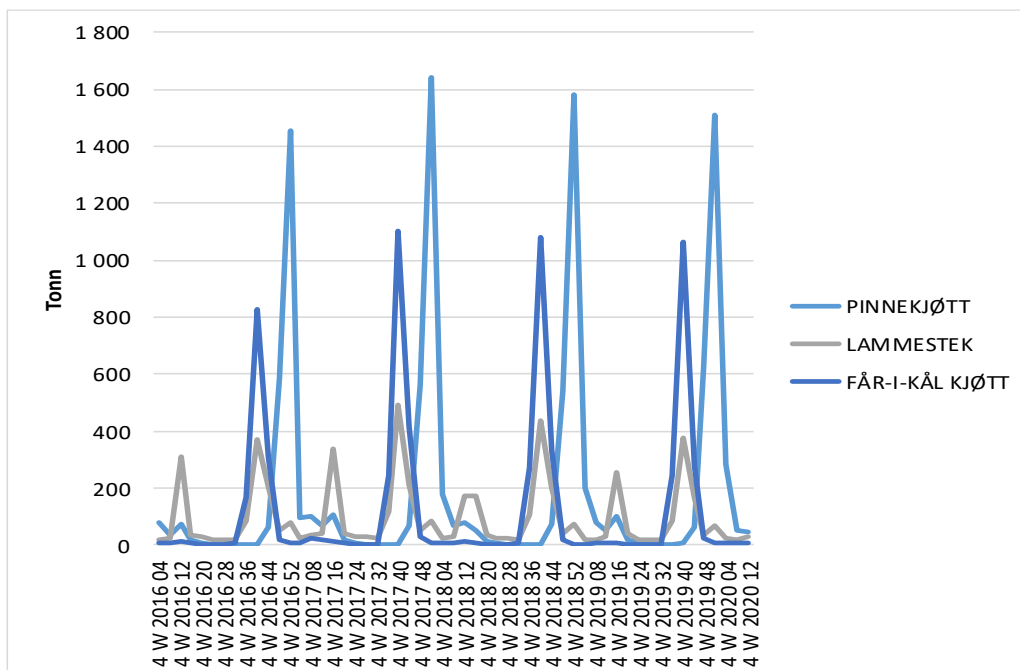
Figur 6.8 Engrospris, produsentpris og forbrukerpris for lam fra januar 2013 til mars 2020.⁴³

Figur 6.9 viser at prisene for pinnekjøtt varierer veldig gjennom året etter sesong, naturligvis med høyest pris til jul. Prisene begynner å stige fra uke 36-39 i september, og frem mot jul. Da ligger prisen på rundt 250 kroner per kilo, før de faller mot uke 4-8. Prisen for pinnekjøtt har de siste to årene (fra 2017-2019) økt med 25 kroner. Prisen på lammestek varierer også gjennom året, men har høyest pris rundt jul. Trendlinjen for lammestek viser at prisen har endret seg lite og har ligget stabilt på rundt 150 kroner de fem siste årene. Prisen på fårrikål har hatt mindre variasjon gjennom året, og det er en jevn gjennomsnittlig prisøkning som har flatet litt ut siste året.

Figur 6.9 Verdien av saue- og lammekjøtt i dagligvaren fordelt på produkttype, i kr/kg, fra uke 1 2015 til uke 12 2020.⁴⁶

Det er ikke overraskende at hovedmengden av lam selges i korte sesong-perioder. I figur 6.10 har salget av får-ikålkjøtt har vært fallende siden 2013 og var på det laveste i 2015 og 2016. I 2017 tok volumet seg litt opp igjen, men ikke til nivået i 2013, og 2018 og 2019 var noe lavere enn 2017. På tross av at prisen for pinnekjøtt har hatt en jevn stigning, opprettholdes volumet. Salget av lammesteik har de siste tre årene hatt en beskjeden økning.

Figur 6.10 Omsetning i dagligvarehandelen i volum for de ulike produktene av lam fra uke 4 2016 til uke 12 2020.⁴⁶

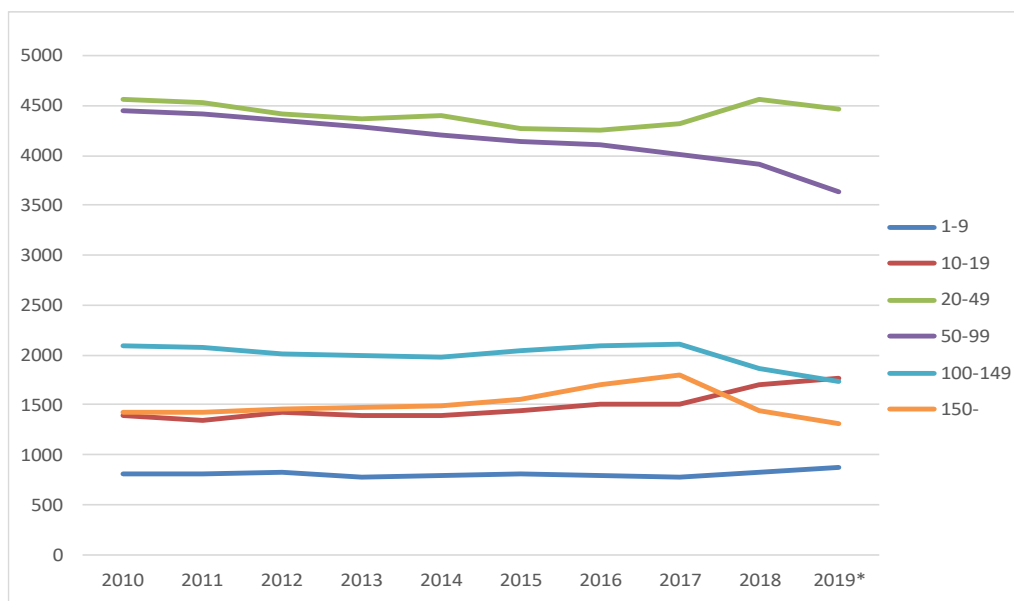

6.3 Produksjon, struktur og produksjonsøkonomi

Det har vært stor etableringsvilje i næringen, og det har skjedd en betydelig strukturendring, som de siste årene har stagnert noe da antallet større bruk går ned. Etter en nedgang de siste to årene, ser man på tall fra Landbruksdirektoratet at antall sau øker igjen. Sau og lam er den kjøttproduksjonen hvor tilskudd utgjør størst andel av totalinntektene, og er avgjørende for økonomien på sauebruket. Tilskuddene sin del av totalinntekten har vært forholdsvis stabil de to siste årene.

6.3.1 Utviklingen i sauetall og struktur

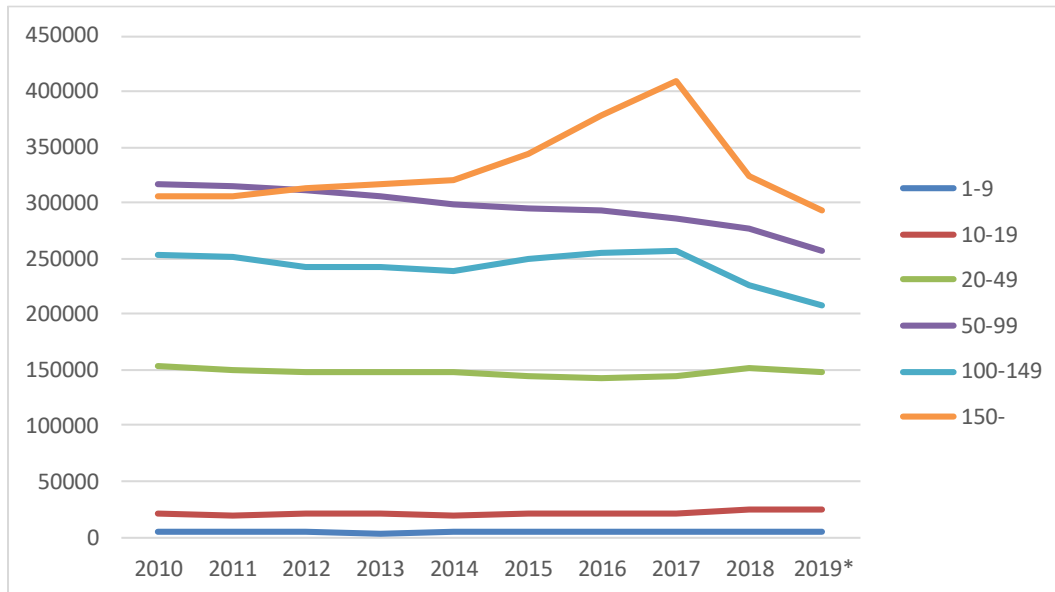
Siden 2000-tallet har det skjedd en betydelig strukturendring med en jevn nedgang i antall jordbruksbedrifter med sau i de små og mellomstore besetningene, spesielt bruk med 20-49 sauer og 55-99 sauer. Fra 2009 har avgangen avtatt noe, og fra 2017 til 2018 økte antall bruk med 20-49 sau, figur 6.11. De ti siste årene har antall bruk sunket med nesten 1000 stykk til ca. 13 800 i 2019. Det er en nedgang på 6 %. Etter å ha holdt seg stabilt, har antall jordbruksbedrifter med 10-19 sauer og 20-49 sauer økt de siste to årene. Antall gårder med 50-99 sauer, 100-149 sauer og flere enn 150 sauer, har derimot hatt nedgang. Det kan bety at mange store gir seg med sau, reduserer antallet eller starter opp med for eksempel storfe. Liten grovfôrtilgang gjennom vinteren 2018/2019 som følge av tørken kan også være en medvirkende årsak, samt at Nortura har oppfordret til redusert produksjon som følge av overproduksjon. De foreløpige tallene for 2019 anslår en reduksjon på over 500 bruk totalt siste året.

Figur 6.11 Antall jordbruksbedrifter med vinterfôra sau fra 2010- 2019, fordelt på besetningsstørrelse⁵⁵. *Foreløpige tall

⁵⁵ SSB tabell 03803: Vinterfora sauer, etter buskapsstorleik, statistikkvariabel og år

Figur 6.12 viser at det fra 2014 til 2017 var en økning i andelen av sau på gårdsbruk med flere enn 150 vinterfôra sau. I 2017 utgjorde dette en andel på 36 % av all sau, men har etter dette avtatt og er i 2019 på nivå under hva det var i 2010 og utgjør på 31 % av all sau. Antall sau på bruk med 50-99 og 100-149 går også ned. Kun antall sauer på bruk med 20 – 49 sauer har økt. Fra 2017 har antall sau gått ned med henholdsvis 115 000 dyr i 2018 og 70 000 dyr i 2019, ifølge tall fra SSB.

Figur 6.12 Antall vinterfôra sauer fra 2010 – 2019, fordelt på besetningsstørrelse.⁵⁵

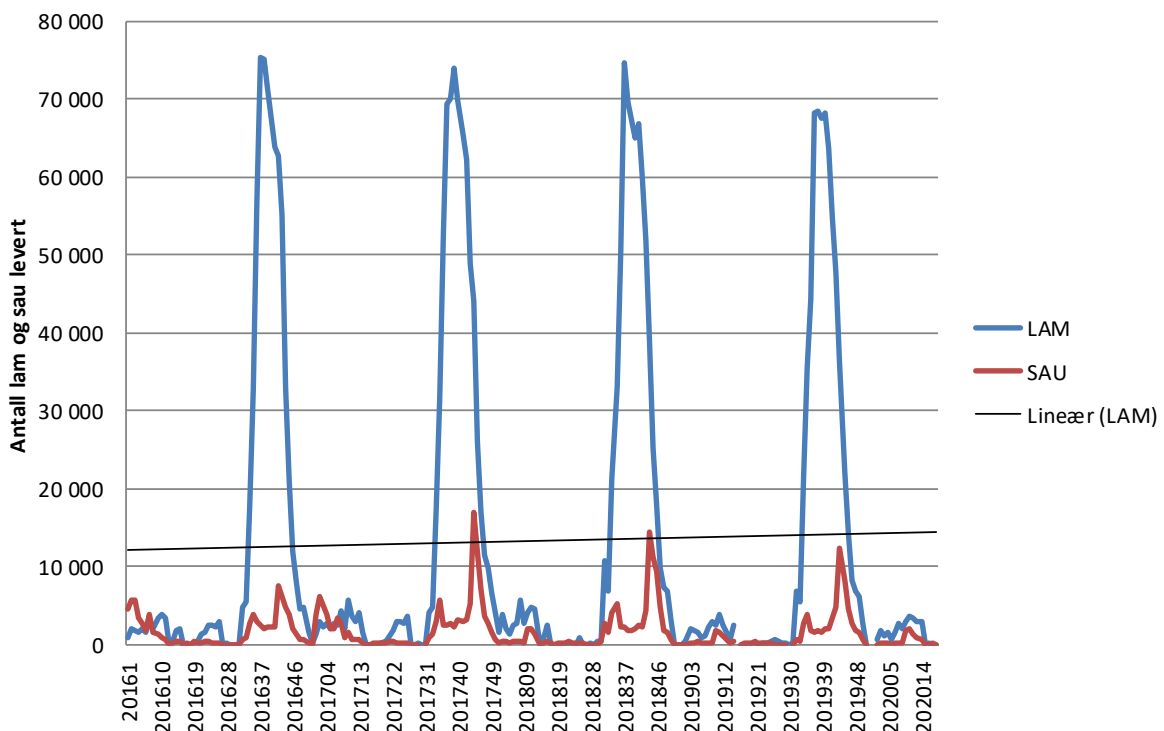
Siden dette er en produksjon som følger sesongen er det store variasjoner gjennom året etter hvor mye som leveres til slakting. Dette har betydning for produsentens inntekt som dermed i all hovedsak kommer på høsten. Tidligere ble en god del av sauene levert på nyåret, men etter at telledato ble flyttet fra 1. januar til 1. mars fra 2018 valgte mange å slakte sauene på høsten.

På grunn av endring av telledato er tall fra landbruksdirektoratet brukt for å se utviklingen i sauetallet på telledato 1. mars fra 2017 (tabell 6.1). På grunn av endring av telledato er ikke endring fra 2016 til 2017 tatt med. Fra 2017 til 2018 var det en svak økning i sauetallet på 1,5 %. Tørkesommeren 2018 førte til store utslaktinger, og antallet vinterfôra sau sank i 2019 med 70 142. Dette tilsvarer en nedgang på 7,3 %.

Tabell 6.1 Antall vinterfôra sauer per 1. mars fra 2017 til 2020 med endring per år i antall og prosent.⁵⁶

Årstall	Antall	Endring i ant.	Endring i %
2017	948 850		
2018	962 900	14 050	1,5 %
2019	892 700	-70 200	-7,3 %
2020	906 100	13 400	1,5 %

Figur 6.13 viser variasjonen i levering av lam og sau til slakt fra 2016 til og med uke 14 2020. Gjennomsnittlig planlagt engrospris settes for et halvt år om gangen, hvor det altså er svært begrenset med slakt i det første halvåret hvert år.

Figur 6.13 Variasjonen i levering av lam og sau til slakt* fra 2015 til 2018.⁵⁷

6.3.2 Referansebruk 3⁵⁸

På grunn av uvanlig stor usikkerhet knyttet til makroøkonomiske tall som renter, lønn og prisutvikling er det ikke beregnet budsjettanslag og referansebruksberegninger for 2020. Det er heller ikke kommet oppdaterte tall for 2019. I årets Grunnlagsdokument vises det derfor

⁵⁶ Landbruksdirektoratet, produksjonstilskudd i jordbruket Rapport PT-900 <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/statistikk/produksjonstilskudd>

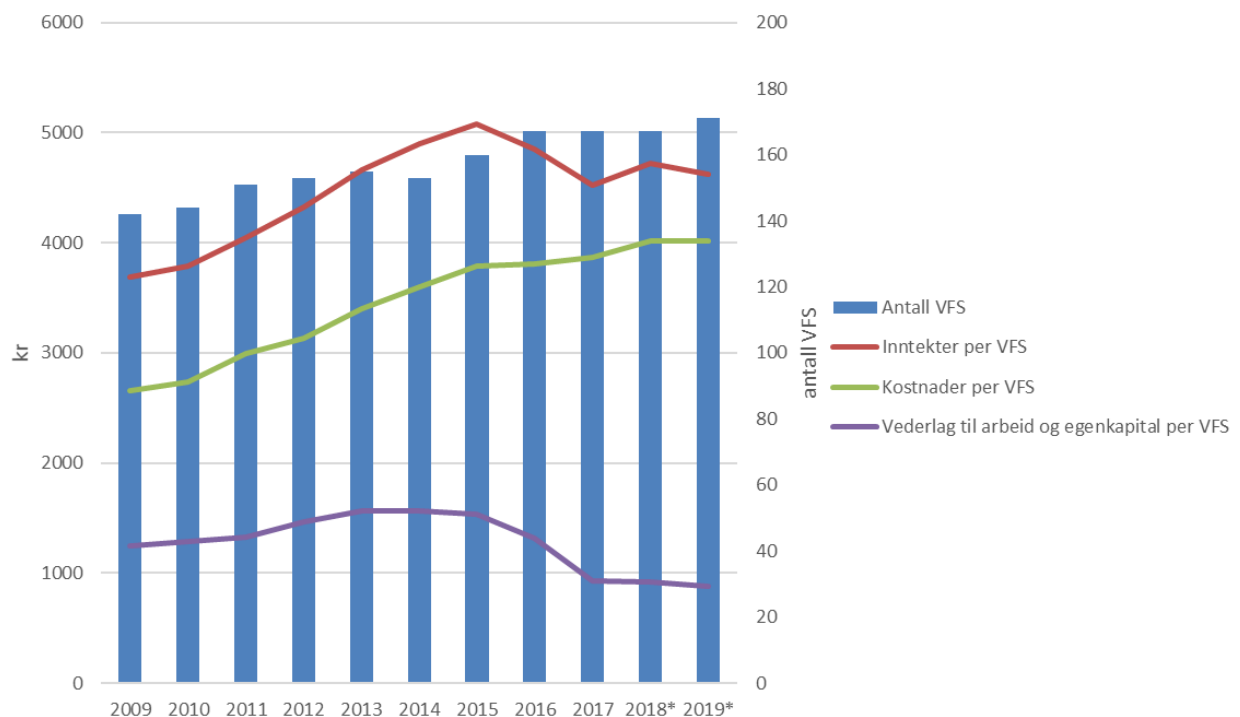
⁵⁷ Nortura, datavarehus.

* Sau til slakt er summen av kategorien ung sau og voksen sau, hentet fra Nortura Totalmarked

⁵⁸ Referansebruk 3 består i 2019 av bruk med 171 vinterfôra sau.

til tall for fjorårets referansebruksberegninger, figur 6.14.

Tallene for referansebruk 3 viser at den langvarige bedringen i økonomien for sauebrukene ble brutt i 2016. Da gikk vederlaget til arbeid og egenkapital ned med 215 kroner per vinterfôrede sau, eller 14 %. I 2017 fortsatte nedgangen og endte på 30 %, eller 389 kroner per vinterfôra sau. I 2018 ble det ytterligere en nedgang tilvarende 1 % (8 kroner), og i 2019 ble det estimert en nedgang på 8 % (41 kroner) før jordbruksoppgjøret.

Figur 6.14 Utviklingen i sentrale nøkkeltall for sauehold basert på referansebruk 3, 2009 - 2019.

*Foreløpige tall.

6.3.3 Dekningsbidrag for sauebrukene

Utgangspunktet for de økonomiske vurderingene her er Norturas dekningsbidragskalkyle for et sauebruk med 130 vinterfôrede sauer, tabell 6.2. Utgangspunktet for å velge et bruk med 130 sauer er at dette tilsvarer om lag 1 årsverk i de ulike referansebrukene Nibio har for rene sauebruk. Ut fra tall fra SSB, har et gjennomsnittlig sauebruk i Norge i dag 68 vinterfôra sauer.

Beregningene forutsetter at bruket ligger i arealtilskuddssone 5A og distriktstilskuddssone 2. 94 % av lamma er klasse O⁺ eller bedre⁵⁹. Avdråten per sau er satt til omtrent det samme som et gjennomsnittlig medlem i Sauekontrollen.

Tabell 6.2 Oversikt over dekningsbidraget til et sauebruk med 130 vinterfôra sauer⁶⁰.

	2018/2019	2019/2020
Produksjonsinntekter ⁶⁴	1 608	1 699
Variable kostnader	1 334	1 349
Dekningsbidrag 1	274	350
Tilskudd	2 657	2 783
Dekningsbidrag 2	2 931	3 133
Hele bruket:	381 065	407 248

I 2019/2020 utgjør produksjonsinntektene⁶¹ om lag 38 % av inntektene, 1 % mer enn året før. De to siste årene tilskudda sin andel av totalinntektene økt på grunn av nedgang i avregningspris på sau og lam.

6.4 Langtidsutsikter sau og lam

For 2020 er det prognosert en salgsproduksjon på om lag 24 800 tonn. Dette er 300 tonn høyere enn hovedalternativet for tilgjengelig norsk salg i år 2025, altså volumfast som gjeldende prognose for 2020, på 24 500 tonn, figur 6.16. Dette er forutsatt inntak av gjeldende importkvoter på til sammen 800 tonn (WTO-kvoté 206 tonn, Islandsimport 600 tonn). I tillegg er hele importtaket fra SACU-land på 530 tonn (omregnet med bein) lagt inn som sikkerhetsmargin da det er ulike markeder for sau og lam og denne kvoten aldri har blitt tatt inn.

Ut fra disse forutsetningene synes det ikke å være rom for økning i produksjon av sau- og lammekjøtt de nærmeste årene. Det er oppfordret til en nedgang i søyetallet, og i tillegg forsøke å holde sauene lenger for å få en bedre tilpasset fordeling mellom saue- og lammekjøtt.

59 Middel i Nortura i 2018. Beregningene er gjort med reelle priser og tillegg fra Nortura. Det er gjort forutsetninger om framtidig prisutvikling og skinnverdi. For 2018/2019 er det brukt reelle priser på slakt. Inkludert i produksjonsinntekter er grunntilskuddet og ulltilskuddet.

60 Beregningene forutsetter at bruket ligger i arealtilskuddssone 5 og distriktstilskuddssone 2. 94 % av lammene er klasse O⁺ eller bedre.

61 Inkludert grunntilskudd og ulltilskudd.

Langtidsutsikter år 2025			
	Forbruk per innbygger som prognose 2020	Volumfast som prognosene for 2020	1 prosent årlig reduksjon rødt kjøtt
Sau/lam	26 700	25 800	24 600

Figur 6.15 Langtidsprognose totalt engrossalg for 2025 der volumfast 2020-prognose er valgt som hovedalternativ.

Langtidsutsikter år 2025			
	Forbruk per innbygger som prognose 2020	Volumfast som prognosene for 2020	1 prosent årlig reduksjon rødt kjøtt
Sau/lam	25 400	24 500	23 300

Figur 6.16 Disponibelt engrossalg for norskprodusert vare der alle importkvotene er trukket fra.

7 Egg

Generelt har det flere år vært overkapasitet og store reguleringskostnader i eggproduksjonen. I 2019 ble det, etter førtidsslakting av om lag 737 tonn ikke-produserte egg, et overskudd på knapt 300 tonn. Importen var 678 tonn.

For 2020 viser prognosen per mai et overskudd på 600 tonn etter førtidsslakting av 370 tonn. Det prognoseres med en økning i tilførslene på 1 %, mens engrossalget forventes å øke med 2 % fra 2019. Prognosen forutsetter en import med nivå med fjoråret på ca. 700 tonn. Omsetningsrådet har vedtatt en ramme på 1000 tonn for førtidsslakting

Nortura opplever at markedet for egg fra miljøinnredning blir stadig mindre. Alle de tre store dagligvarekjedene selger kun egg og eggprodukter fra frittgående høner. Egg fra høner i miljøbur omsettes kun i noen mindre enkeltbutikker og i storhusholdning. Per april 2020 produseres cirka 90 % av eggene fra frittgående høner, og i desember 2020 prognoseres det med at 94 % vil være det. Nortura vil anbefale samtlige eggprodusenter å legge om sin produksjon til frittgående for å være sikret avsetning av sine egg til akseptable priser.

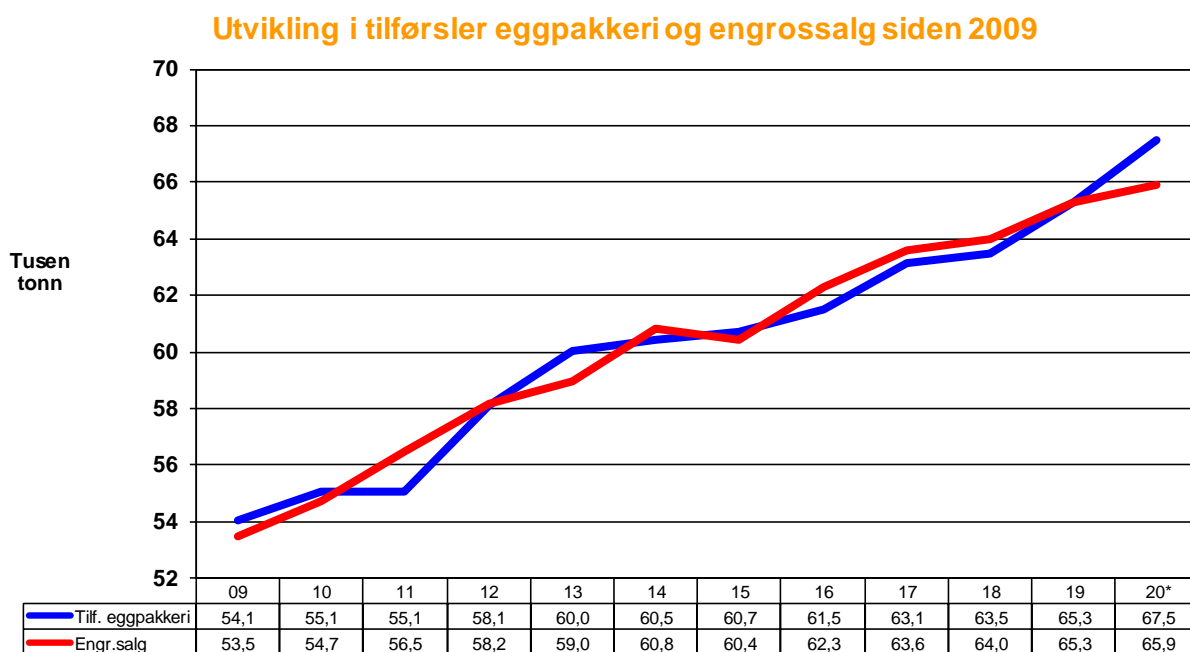
Ved fastsettelse av planlagt gjennomsnittlig engrospris må det vises varsomhet med å øke prisene mot et nivå som stimulerer til nyetablering i næringa. Kraftfôr er en vesentlig kostnad i eggproduksjon, og økt kraftfôrpris gir stort utslag på lønnsomheten. Eggprodusentene har ingen andre muligheter enn å føre med kraftfôr, og som kjent øker kraftfôrkostnadene betydelig. Det er derfor nødvendig å øke planlagt gjennomsnittlig engrospris for å kompensere for dette. Det vil også være behov for en teknisk justering for å fase inn en større andel egg fra frittgående besetninger. Totalmarked vil presisere ovenfor bøndene at det ikke finnes rom for nyetableringer i eggsektoren og at økte tilførsler av egg vil medføre et lavere prisuttak enn planlagt.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg økes med kroner 0,80 per kilo til kroner 20,30 per kilo for andre halvår 2020. Prisen på egg fra høner i miljøbur økes med kroner 0,4 per kilo og egg fra frittgående høner økes med kroner 0,70 per kilo, i tillegg utgjør 10 øre en teknisk justering for innfasing av mer egg fra frittgående høner.

7.1 Marked og pris

2019 hadde et overskudd på knapt 300 tonn egg etter førtidsslakting av 737 tonn. I mai 2020 er det prognosert et overskudd på 600 tonn egg i 2020. Overskudd av egg fra høner i miljøbur er den største utfordringen for eggmarkedet. På bakgrunn av markedets krav må produsenter med miljøinnredning omstille produksjonen til frittgående løsninger.

Figur 7.1 viser utviklingen i tilførsler til eggpakkeri og engrossalg av egg. I 2018, 2019 og i foreløpige tall 2020 har tilførselen vært høyere enn engrossalget av egg.

Figur 7.1 Utvikling i tilførsel eggpakkeri og engrossalg av egg fra 2009 til 2020.

*prognose

7.1.1 Markedssituasjonen 2019

2019 hadde et overskudd på knapt 300 tonn egg etter førtidsslakting av 737 tonn.

Tilførslene økte med 3,5 %, og det samme gjorde engrossalget.

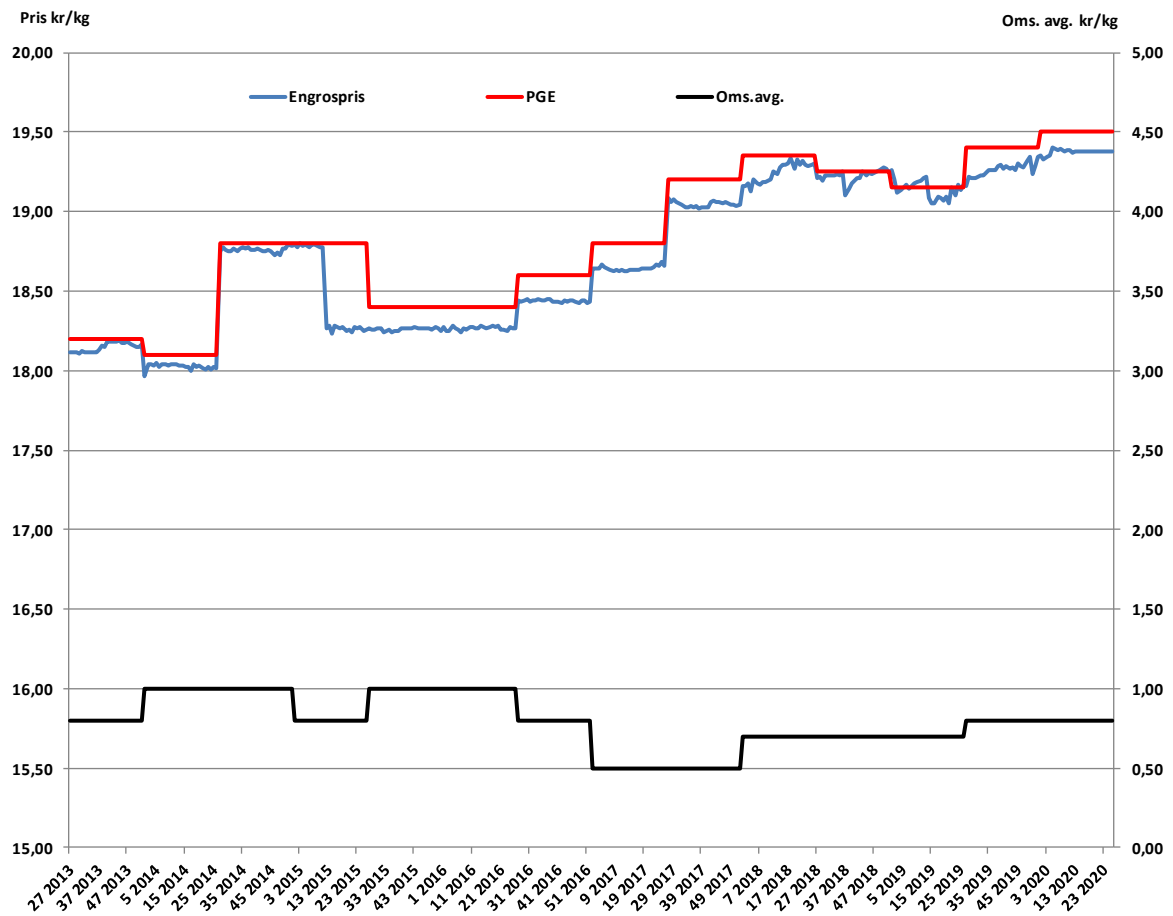

7.1.2 Prognosen for 2020

For egg prognoses det et overskudd på 600 tonn i 2020, inkludert en import med nivå med fjoråret på ca. 700 tonn. Bak det prognoserte overskuddet ligger en økning i tilførslene på knapt 2 % sammenlignet med 2019, mens engrossalget forventes å øke med 1 % etter en god vekst i 2019. Det er fortsatt overkapasitet i eggneringen. Omsetningsrådet har godkjent førtidsslakting av verpehøns tilsvarende 1 000 tonn ikke- produserte egg i 2020. Dette vil bidra til å redusere overskuddet. Markedsrommet for egg fra burløsninger blir stadig mindre, og næringen står overfor en ytterligere omstilling til frittgående høner.

7.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

Figur 7.2 viser utviklingen i målpris, planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE), oppnådd engrospris og omsetningsavgift. Prisprognose fra uke 17 i 2020.

Figur 7.2 Utviklingen av målpris/planlagt gjennomsnittlig engrospris, oppnådd engrospris og omsetningsavgift for egg fra uke 27 2013 til uke 26 2020.

Andre halvår 2018 ble PGE nedjustert, og prisreduksjonen ble tatt ut på egg fra miljøinnredning. Fra 2019 ble PGE økt, og dette var i praksis en teknisk justering som følge av betydelig økt andel dyrere egg fra frittgående høner. Engrosprisen på egg fra høner i miljøbur er i samme periode redusert. Fra 1. juli 2019 er omsetningsavgiften 80 øre per kilo egg for å balansere med behov til markedsregulering.

7.1.4 Markedsutviklingen for egg

Fra 1. januar 2012 ble det forbud mot å holde høner i tradisjonelle bur. Alternativene ble da miljøberikede bur eller frittgående systemer. Fordelingen var i de nærmeste årene tilnærmet lik på frittgående høner og høner i miljøbur.

Eggsektoren preges av svært tydelige markedskrav fra sentrale aktører om egg fra frittgående høner, og det fører til behov for utfasing av eggproduksjon i miljøbur. Markedssignalene om behov for frittgående er dramatisk forsterket og entydige bare den siste tiden.

I 2020 selger de tre dagligvarekjedene egg og eggprodukter bare fra frittgående høner. Egg fra burhøner omsettes i noen mindre dagligvarebutikker.

Eggproduktene selges i stor grad videre til dagligvaremarkedet, og industrimarkedet legger fram krav om eggprodukter framstilt av egg fra frittgående høner. Det er endring fra tidligere, hvor industrimarkedet har benyttet egg som er mindre ettertraktet i dagligvaremarkedet og slik har det vært avsetning for alle typer egg.

Storhusholdning har den senere tid hatt en markert økning i etterspørsel etter egg fra frittgående høner. Dette markedet har etter hvert bestilt en noe større andel frittgående, men samtidig har de tidligere signalisert et ønske om egg fra miljøinnredning ut fra prishensyn. Nå har sektoren lagt ut tilbud på store leveranser på frittgående.

Fortsatt er det ikke mulig å tilfredsstille etterspørselen etter egg fra frittgående høner ettersom Nortura per april 2020 produserer om lag 90 % egg fra frittgående høner og 10 %

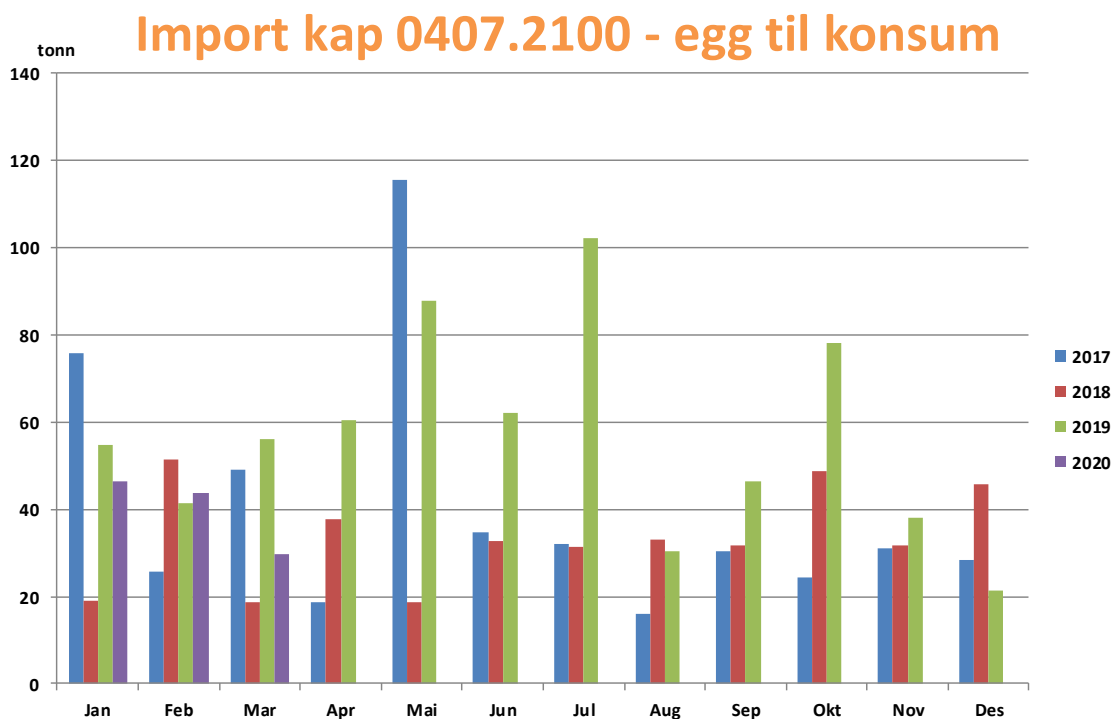
egg fra høner miljøbur. Mot slutten av 2020 vil om lag 94 % av eggproduksjonen komme fra frittgående høner. Det er en betydelig og kostnadskrevende omstilling som er gjennomført og på gang hos eggprodusentene. For Nortura er det krevende kostnadmessig og administrativt å håndtere en varestrøm med buregg med sterk reduksjon i etterspørsel.

Framover forventes en svært begrenset markedsadgang for den stadig lavere produksjonen av buregg.

7.1.5 Import av egg innenfor importkvotene

På grunn av strenge regler knyttet til Salmonella kommer importen til Norge i hovedsak fra Skandinavia og særlig Danmark, som nå leverer egg med Salmonellafri garanti. Importerte egg benyttes normalt i eggprodukter. Etter 2013 har det vært lite import av egg til Norge. I 2017 ble det importert ca. 500 tonn i og i 2018 400 tonn. I 2019 ble det importert ca. 680 tonn egg, 560 tonn av dette fra Danmark, og så langt i 2020 er det kommet inn 120 tonn egg.

Importen til Norge skjer innenfor WTO- og EU-kvotene. Figur 7.3 viser en oversikt over importen av egg til konsum fra januar 2017 til og med mars 2020.

Figur 7.3 Importen av egg til konsum fra januar 2017 – t.o.m. mars 2020.⁴⁴

7.1.6 Verdensproduksjon og handel med egg

De internasjonale prisene på egg har begrenset påvirkning for prissettingen på konsumegg ettersom det er en svært liten andel av verdens produksjon av egg som blir solgt på det internasjonale markedet.

Norge produserer salmonellafrie skallegg og er i hovedsak selvforsynt med skallegg. I perioder er det likevel behov for noe import, der mesteparten av importen skjer innenfor den tollfrie EU-kvoten på 290 tonn og WTO-kvoten på 1295 tonn. I 2019 ble det importert 677 tonn skallegg til Norge der ca. 84 % kom fra Danmark og resterende fra Estland, Finland og Nederland. I hvilken grad kvotene blir utnyttet avhenger av markedsbalansen.

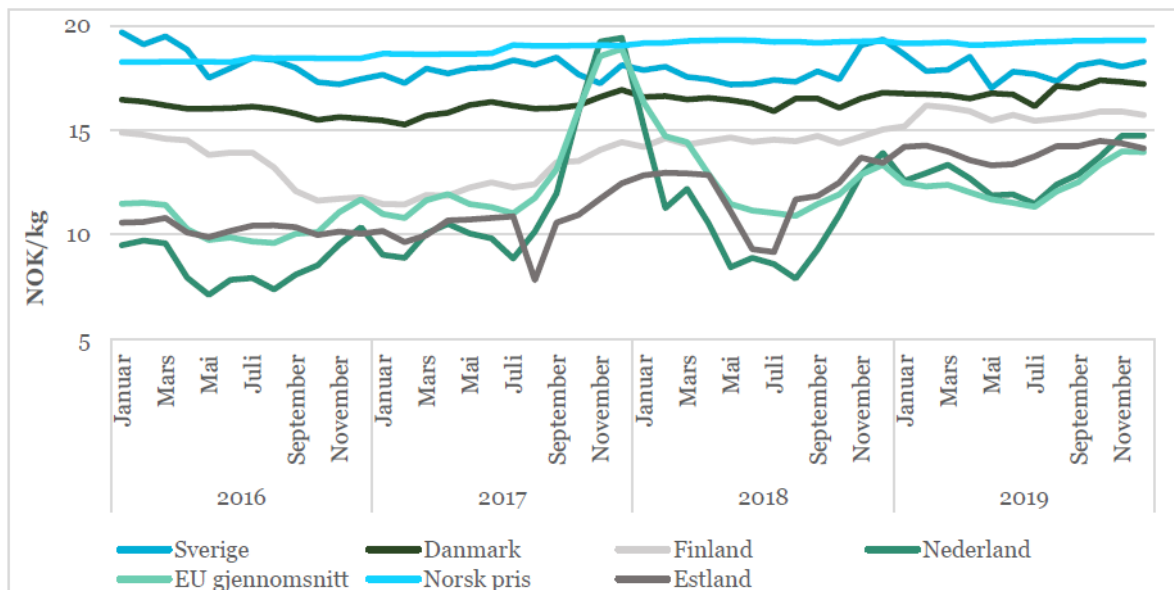
Verdens produksjon av skallegg går hovedsakelig til innenlands konsum, grunnet kort holdbarhet, og at Salmonella i egg gjør handel mellom land med og uten Salmonella lite attraktivt. Handel med konsumegg mellom land skjer derfor over korte distanser. Andel eksport av de skalleggene som blir produsert er derfor lav og har over flere år holdt seg på i underkant av 3 %. Likevel har handelen med egg økt de senere årene som følge av økt eksport fra Europa til Asia. Den globale produksjonen av skallegg har økt gradvis i flere år og fra 2017 til 2018 økte den med 2 %. Det er særlig i Asia at produksjonsøkningen skjer, der Kina er den desidert største enkeltprodusenten av skallegg i verden. Egg produksjonen forventes å øke også i EU i 2019. Flere prognoser viser at både verdens produksjon og forbruk av egg vil fortsette å øke i fremtiden. I EU estimeres det en produksjonsøkning på 9 prosent fra 2019 til 2030, til 7,7 mill. tonn og hver innbygger vil øke sitt årlige konsum med rundt 8 prosent i samme periode.

Sammenlignet med Norge har EU en høyere andel eggproduksjon fra miljøbur og lavere produksjonsandel fra frittgående høns. Danmark skiller seg ut med relativt høy andel økologisk eggproduksjon og lavere eggproduksjon fra høner i miljøbur.

Produksjonsmønsteret i EU utvikler seg i samme retning som i Norge, gjennom at andelene egg fra høner i miljøinnredning går ned, mens andelen frittgående og økologisk går opp.

Figur 7.4 viser at de internasjonale prisene på konsumegg de siste årene har vært forholdsvis stabile med unntak av høye priser høsten 2017 og våren 2018. Prisøkningen skyldes

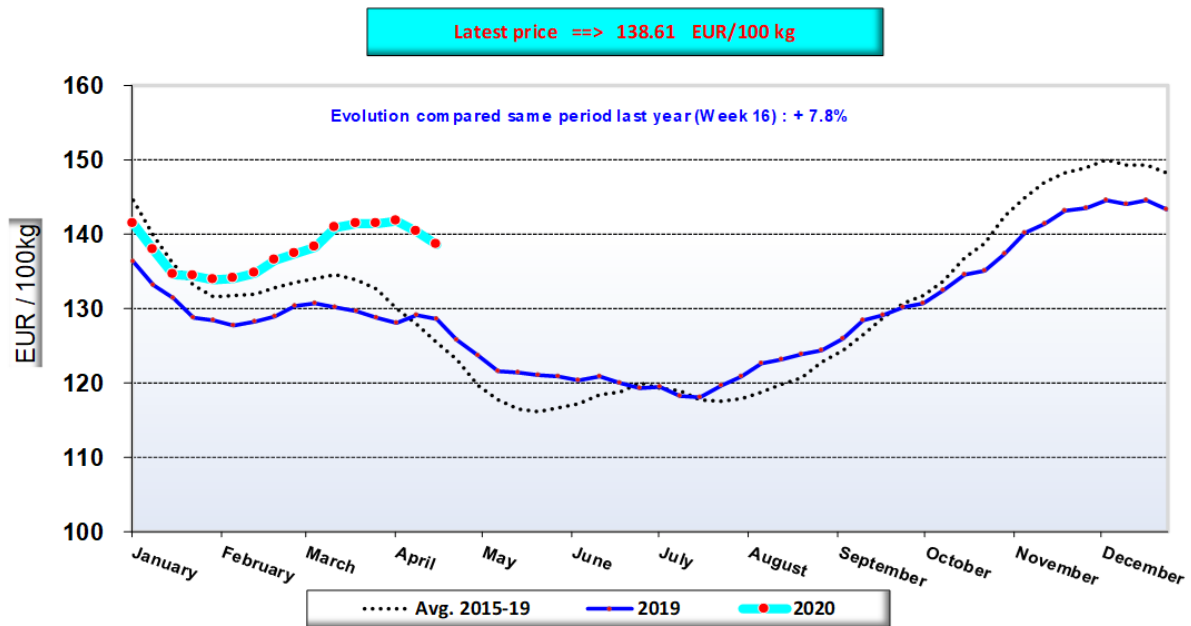
tilbakekalling av egg i flere EU-land etter bruk av et insektmiddel på høner som viste seg å forgifte egg. I 2019 falt den vektete gjennomsnittlige prisen på konsumegg i EU med 2 prosent, målt i norske kroner, sammenlignet med gjennomsnittsprisen i 2018. Dette som følge av høy pris første halvår i 2018. Målt i euro hadde prisene vært noe lavere som følge av svak krone. Sverige er det landet som ligger høyest i pris av EU-landene, noe under Norge. Nederland er har hatt lavere pris enn snittet i EU, men insektskandalen gjorde at prisene hadde en voldsom topp i årsskiftet 2017/2018. I 2019 økte prisen med 19 prosent og ligger nå rett over snittet i EU.

Figur 7.4 Utviklingen i pris på ferske skallegg i EU og utvalgte land fra 2016 til 2019, NOK/kg.¹⁰

Økt andel egg fra frittgående høns og økologisk produksjon vil kunne øke eggprisene fremover som følge av økte investeringskostnader. Økt etterspørsel vil også kunne bidra til å trekke prisene oppover, men samtidig økt produksjon kan bidra til å dempe prisveksten.¹⁰

I 2019 har prisutviklingen på egg fulgt gjennomsnittet for årene 2015 til 2019 noenlunde, men lå i starten og slutten av året noe under gjennomsnitt (figur 7.5). Prisen for 2020 lå i starten av året rett under gjennomsnitt, men har raskt økt og ligger per uke 16 10 % over gjennomsnittet. Det er nesten 8 % høyere enn på samme tid i fjor.

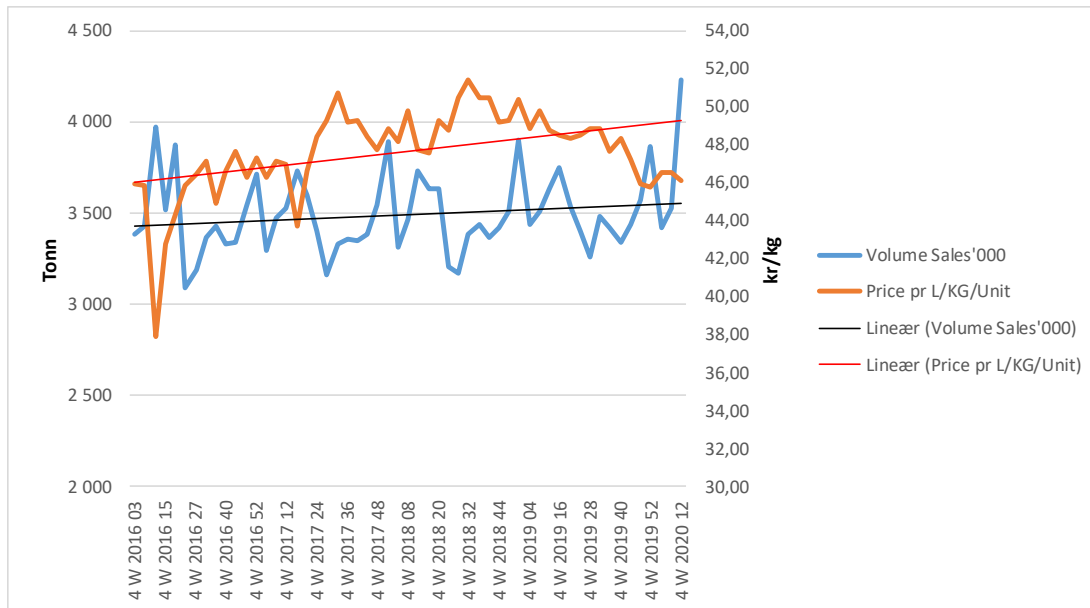
Figur 7.5 Utvikling i pris på egg i EU, gjennomsnitt i alle medlemsland unntatt UK, i euro per 100 kg, gjennomsnitt for 2015- 2019, pris i 201 og t.o.m uke 16 2020.⁶²

7.2 Priser og prisdannelse for egg

Både tall fra Nielsen og SSB viser at forbrukerprisene på egg ikke alltid følger engrosprisendringene. Prisforskjellen mellom egg fra merkevare og EMV minker fortsatt, noe som ser ut til å ha økt salget av merkevareegg. Salget av egg fra merkevarer har i 2019 skutt fart og er nå langt over salget av egg fra EMV. Det er en stadig økning i etterspørselen av egg fra frittgående høns.

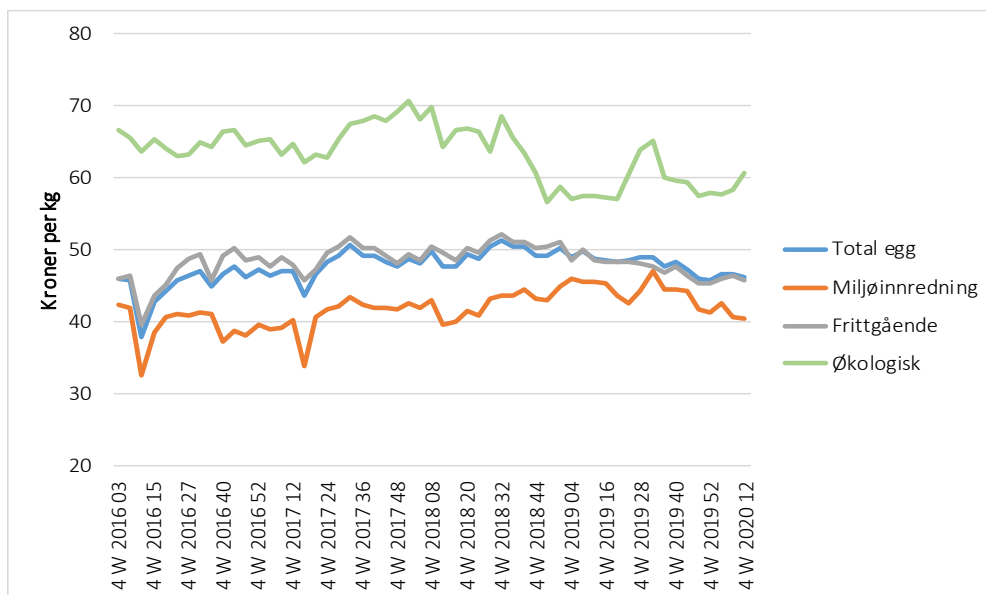
Etterspørselen etter egg i Norge varierer en del gjennom året med høysesong rundt påske, mai, august og jul. I figur 7.6 kan man se det totale eggssalget og prisen per kilo. Det siste året (uke 12 2019 til uke 12 2020) har det vært en økning i volum på 16 %. Det er en større økning enn 6 % som det har vært over de 5 siste årene (uke 11 2016 til uke 12 2020). Fra uke 8 til uke 12 har det i år vært en kraftig salgsøkning. Prisen har det siste året gått ned med 5 prosent, tilsvarende 2,6 kroner, men sett over de fem siste årene har prisen til sammen gått opp 22 %, totalt 8,2 kroner. I 2016 var det et stort prisdropp i uke 11 som skyldtes priskrig på egg til påske.

⁶² Statistikk «weekly market prices for eggs» Hentet fra https://ec.europa.eu/agriculture/eggs/presentations_en

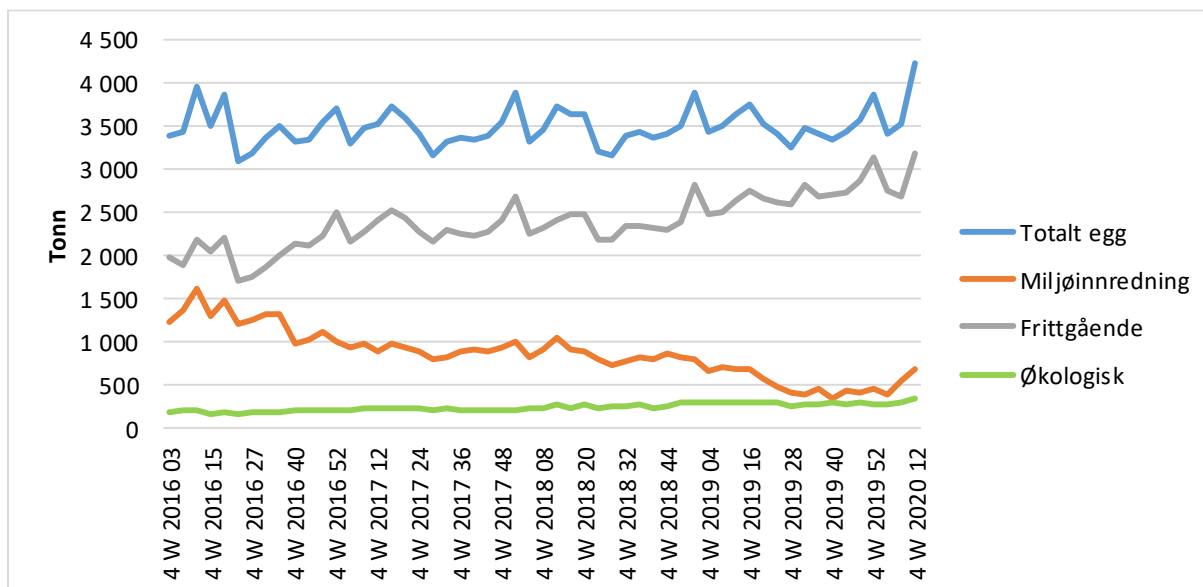
Figur 7.6 Utvikling salgsvolum og pris, egg i dagligvaremarkedet uke 3 2016 – uke 12 2020.⁴⁶

Økologiske egg er naturlig nok priset høyere enn egg fra frittgående høns og høns i miljøinnredning. I 2018 var det kun egg fra høner i miljøinnredet bur som hadde prisøkning. I figur 7.7 kan man se at prisen på egg fra burhøns det siste året (uke 12 i 2019 til uke 12 i 2020) har gått ned med 11 %, en reduksjon på 5 kroner per kilo. Egg fra frittgående høns har gått ned 6 %, en reduksjon på nesten 3 kroner per kilo. Prisen for økologiske egg har derimot gått opp med 3 kroner, en økning på 5,6 %. Totalt sett har det vært en reduksjon i prisen på egg på 5 %, tilsvarende 3 kroner ned.

Figur 7.7 Utviklingen av prisen på ulike typer egg i dagligvaremarkedet, kr/kg fra uke 3 2016 til uke 12 2020.⁴⁶

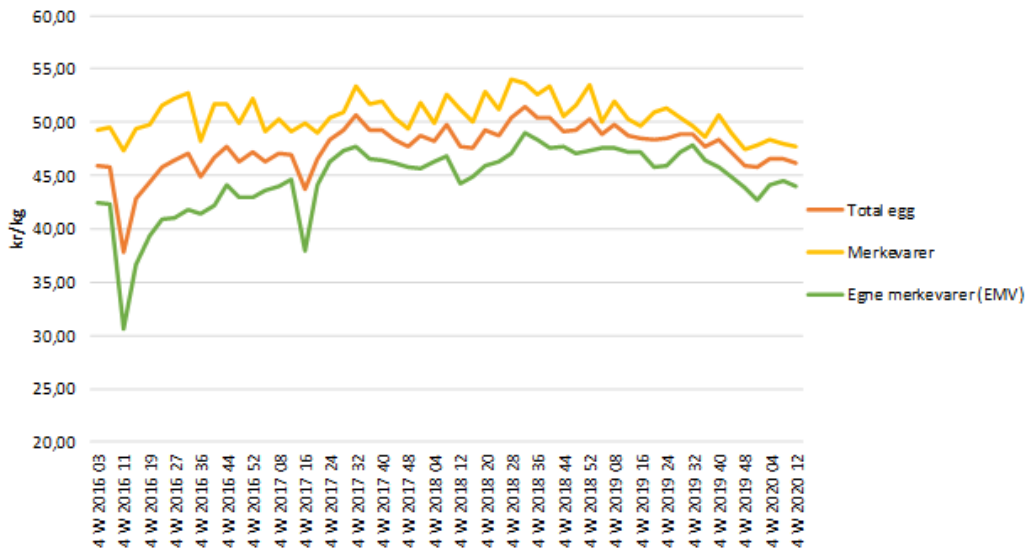
I figur 7.8 kan man se at det største volumet av egg som omsettes er fra frittgående høner. Det omsettes stadig mindre egg produsert av høner fra miljøinnredede bur, da buregg nå er faset ut fra de store dagligvarekjedene. Det siste året (uke 12 2019-uke 12 2020) økte omsetningen for egg totalt med 16 %, nesten 600 kilo. 535 tonn av dette var egg fra frittgående høns som hadde en økning på 20 %. Økologisk økte med 17 %, tilsvarende 50 tonn.

Figur 7.8 Utviklingen av volum i tonn av ulike typer egg i dagligvaremarkedet fra uke 3 2016 til uke 12 2020.⁴⁶

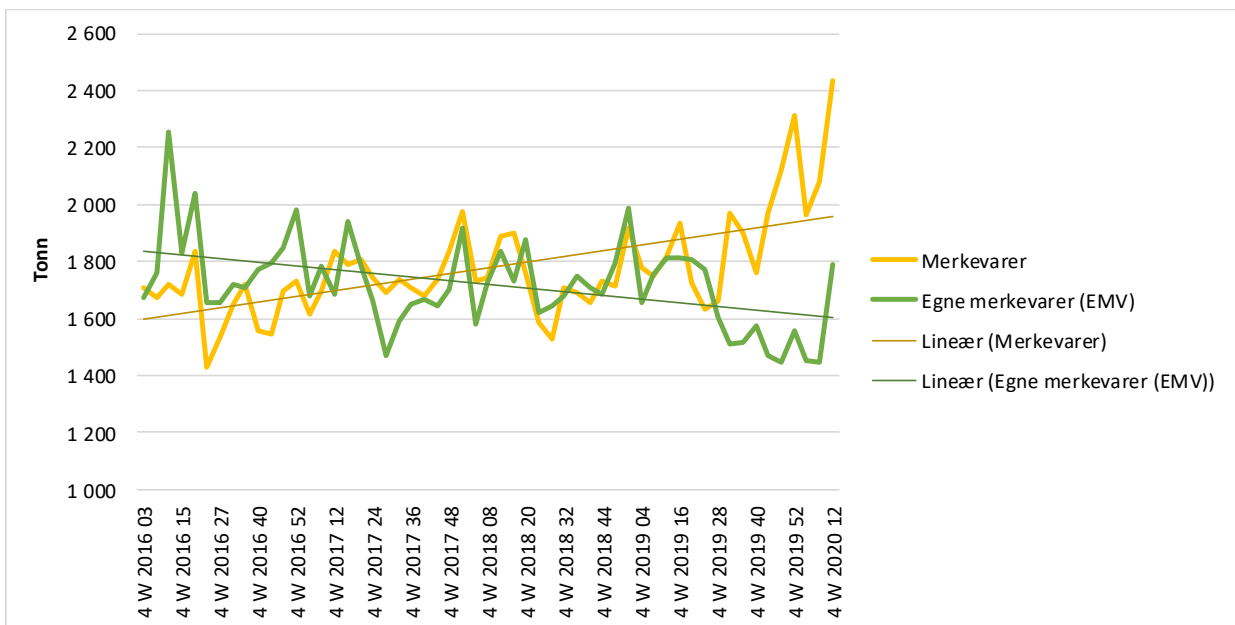
Det har totalt sett vært en prisnedgang på egg siste året. Det siste året (uke 12 2019-uke 12 2020) kan man i figur 7.9 se at prisen på EMV (egne merkevarer) av egg har gått ned med 6,7 %, en nedgang på 3,2 kroner. Prisen på merkevarer har sunket litt mindre, 5,2 %, tilsvarende 2,6 kroner. Prisforskjellen er likevel mindre enn tidligere, der begge ligger på rundt 45 kroner, prisen for EMV litt under og merkevarer litt over. Prisutviklingen for de to varene er også relativt lik.

Figur 7.9 Utvikling av pris i kr/kg av egg solgt som dagligvarens EMV og merkevarer fra uke 3 2016 til uke 12 2020.⁴⁶

Figur 7. 10 viser utviklingen av eggvolumet omsatt i dagligvare fordelt på EMV og merkevarer. Tidligere ble det omsatt et større volum av egg som EMV enn merkevare, men i 2017 og 2018 var omsetningen i volum relativ lik med noe variasjon og det siste året har volumet av egg fra merkevarer vært størst. Salg av merkevare-egg har i 2019 hatt en økning på 34 % mens volumet fra EMV har gått ned med 1 %. I samme periode har også prisforskjellen blitt mindre, som forklarer noe av årsaken til økt merkevaresalg av egg.

Figur 7.10 Utviklingen i volumet av egg omsatt i dagligvaremarkedet fordelt på dagligvarens egne merkevarer (EMV) og merkevarer, fra uke 3 2016 til uke 12 2020.⁴⁶

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) gjelder for representantvaren; A egg over 53 gram, sortert på brett. Størrelsene M, L og XL vektet etter andel av mottatte egg. I tillegg vektet egg fra høner i miljøbur og fra frittgående høner. Planlagt gjennomsnittlig engrospris skal fastsettes for egg generelt og skal ikke skille mellom driftsformer. Fordelingen mellom frittgående og miljøbur er i april 2020 tilnærmet 90 / 10, og andelen frittgående øker sterkt ved omstilling til markedets krav. Innsettplanene for andre halvår 2020 viser en andel på ca. 93 % frittgående, og i desember er det prognoser bare 6 % egg fra burhøner. En endring i prisen vil slå ut tilsvarende på planlagt gjennomsnittlig engrospris.

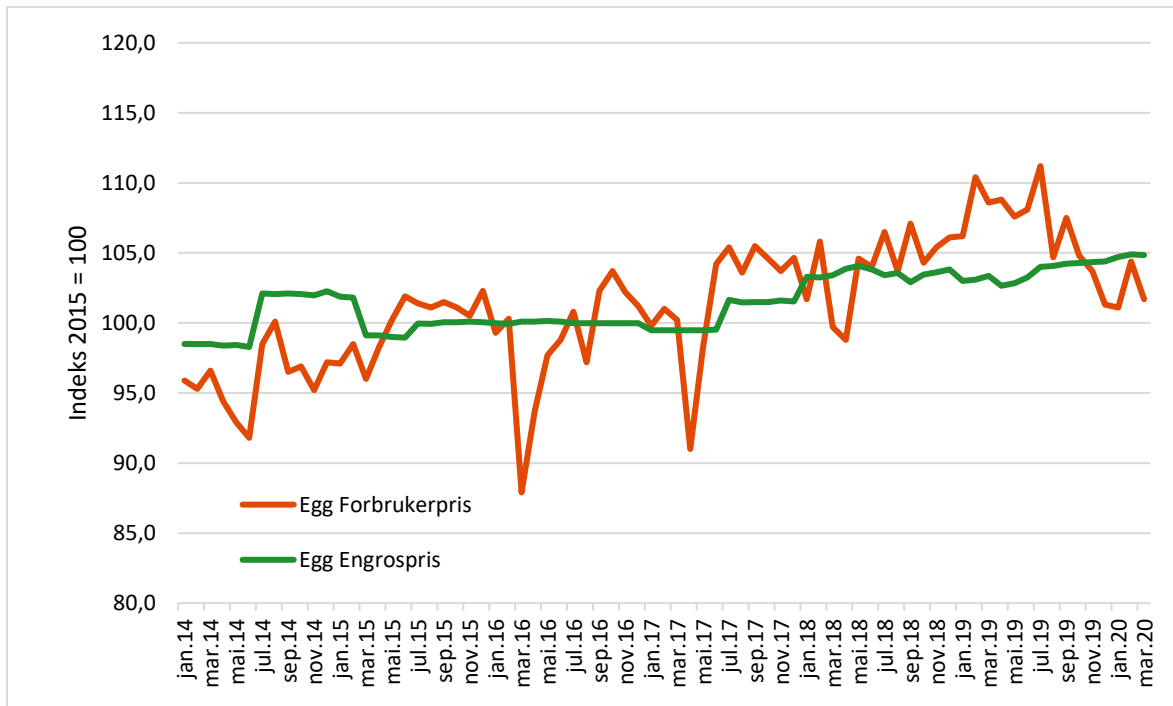
Endringer i eggmarkedet med større andel egg fra frittgående høner bidrar med uvanlig mye usikkerhet om prisutvikling, og mulig forbrukseffekt. Siden frittgående egg er dyrere, vil en større andel frittgående gi en høyere eggpris samlet. I tillegg kommer effekten av økt pris for egg fra frittgående høner ut mot forbruker. Imidlertid er priselastisiteten for egg lav. Effekten av priser vises i størst grad av prisforskjeller mellom eggvarianter, og det styres også i stor grad av dagligvarekjedene. Som nevnt i avsnitt 6.2, samsvarer ikke alltid utviklingen av forbrukerpris i butikk med endringer i engrosprisen. Reell prisøkning mot forbruker er avhengig av dagligvarekjedenes oppfølging, og bruk av egg som kampanjevare. Selv om konsekvensene av en generell prisøkning muligens ikke blir så store, kan det være stor usikkerhet knyttet til forbrukerne sine reaksjoner på at de billigste eggene mer eller mindre forsvinner fra butikkene.

Produksjon av egg med frittgående høner krever noe mer arbeid og har høyere kostnader enn eggproduksjon i miljøinnredning. Fra 2012 var prisen på egg fra frittgående høner om lag 1 krone høyere enn buregg. Økt etterspørsel etter frittgående har ført til en vridning i pris for å stimulere til omlegging, og prisdifferansen mellom buregg og frittgående er per april 2020 kroner 2,40 per kilo for størrelsene L og M.

7.2.1 Forbrukerpriser og utvikling i engrospriser

Figur 7.11 viser at det er større variasjon i forbrukerpris enn engrospris på egg, men prisene beveger seg oftest i samme retning når det skjer større endringer i engrospris. De siste årene

har forbrukerprisen stort sett fulgt engrosprisen om man ser bort fra prisfall til påske, men i 2019 har forbrukerprisen ligget over engrosprisen frem til november.

Figur 7.11 Utviklingen i engrospris og forbrukerpriser for egg fra januar 2014 til mars 2020.⁴³

Ifølge Resultatkontrollen har forbrukerprisene økt med 2,8 % fra 2018 til 2019. Etter en stor økning på 3 % i 2018, var engrosprisen uendret fra 2018 til 2019. Produsentprisene på egg sank med 2,2 % i samme periode.⁶³

7.3 Produksjon, struktur og produksjonsøkonomi

Det ble bygd mange nye hus og det ble gjort store investeringer i bransjen i årene fram mot 2012. Mange produsenter har derfor fortsatt stor gjeldsbelastning og tilhørende høye finansielle kostnader.

Markedskravene om egg fra frittgående høner medfører en betydelig utfasing av høner i miljøbur, og det betyr enda en stor omstilling for mange eggprodusenter.

⁶³ BFI Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken 2020. II Detaljert del. Tabell 8.

7.3.1 Struktur og produksjon i ulike innredninger

Omleggingen i 2012 medførte at en stor andel av produsentene investerte i nye hus og driftsapparat i årene fram mot 2012. De bygde med kapasitet for å produsere opp mot konsesjonsgrensen på 7500 høner, og produksjonen økte derfor betydelig.

Produsenter som har tegnet prognoseavtale med Nortura har en gjennomsnittsbesetning i år på 7 474 høneplasser, tilnærmet konsesjonsgrensen⁶⁴. Det er en stor økning fra 2011 hvor gjennomsnittlig besetning var på omtrent 5 500 verpehøns.

Det var lenge kun en svak økning av andel frittgående siden omleggingen i 2012, men entydige markedskrav om frittgående medfører nå omfattende omstilling. Nortura har per i dag om lag 40 hønehus med miljøbur, og 15 av disse har meldt at de omstiller til frittgående i løpet av 2020 og 2021. Ny innredning for et konsesjonshus kommer på mellom 1,5- 2 millioner kroner. Samlet har det vært en betydelig investering og fortsatt er investeringsbehovet stort. I forhold til en omstilling mot frittgående må det også tas hensyn til muligheten hos oppalere som produserer unghøner.

7.3.2 Referansebruk 6⁶⁵ – korn og egg

På grunn av uvanlig stor usikkerhet knyttet til makroøkonomiske tall som renter, lønn og prisutvikling er det ikke beregnet budsjettanslag og referansebruksberegninger for 2020. Det er heller ikke kommet oppdaterte tall for 2019. I årets Grunnlagsdokument vises det derfor til tall for fjorårets referansebruksberegninger, figur 7.12.

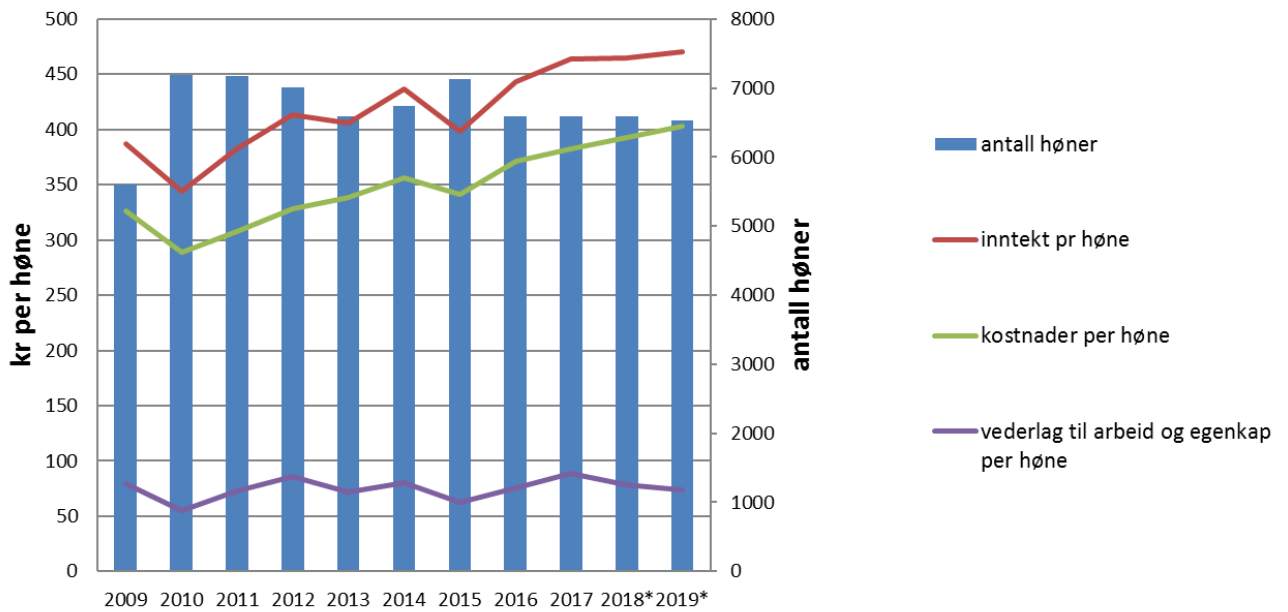
Tallene for referansebruk 6 viser at inntektene per høne har økt noe siden 2016, og det også er forventet å økning på 1 % i 2019. Kostnaden per høne forventes å øke med 2 %.

Vederlaget til arbeid og egenkapital per høne har vist en fallende utvikling de senere årene, og det er forventet en nedgang på 6 % fra 2018 til 2019 før jordbruksavtalen. Endringer i bondens inntekt henger i stor grad sammen med endringer i engrosprisen. Se kapittel 7.1.3 for mer om pris.

---

⁶⁴ Gjennomsnittlig besetningsstørrelse er over dagens konsesjonsgrense fordi det finnes enkelte produsenter som hadde flere enn 7500 høner når konsesjonsgrensen ble til, og de trengte ikke redusere sine besetninger.

⁶⁵ Referansebruk 6 (BFJ) består i 2019 av 6533 høner og 258 dekar korn. Inntektene fra kornproduksjonen er også inkludert i tallene som figuren er basert på. Tallene er fra *før* resultatet av jordbruksavtalen 2019 forelå.

Figur 7.12 Inntekter, kostnader mm per høne plass før resultatet av jordbruksavtalen 2019.
* 2018 er fremregnet tall, 2019 er prognose.

7.3.3 Dekningsbidrags- og lønnsomhetskalkyler i eggproduksjonen

Tabell 7.1 viser deler av Norturas kalkyler for dekningsbidrag i produksjon av egg for miljøinnredning og frittgående i januar 2019 og 2020. Det forutsettes 7500 høner.

Tabell 7.1 Utvikling i kostnader, inntekter og dekningsbidrag i produksjon av egg fra 2019 til 2020.

	Jan 19 miljø- innredning	Jan 20 miljø- innredning	Jan 19 frittgående	Jan 20 frittgående
Eggproduksjon per innsatt høne	23,6	23,6	22,9	23,0
Sum produksjonsinntekter	324	316	360	366
Sum produksjonskostnader	232	237	231	237
Diverse variable kostnader	15	16	20	20
Produksjonstillegg	7	7	7	7
Dekningsbidrag 2 per høne og år inkludert produksjonstillegg	68	56	93	92
Dekningsbidrag 2 per år inkludert produksjonstillegg	509 027	423 052	694 026	692 595
Lønnsevne per time *)	143	80	230	217

*) Lønnsevne per time ble tidligere beregnet med utgangspunkt i full investeringskostnad for et hønses hus bygd i samme år som kalkylen gjelder for. I nye beregningene i tabellen er det regnet med halv investering, som gir en mer korrekt beregning av gjennomsnittlige kapitalkostnader, og dermed lønnsevne.

Produksjonen per innsatt høne har holdt seg relativt stabilt for begge driftsformene. Produksjonsinntektene per høne har blitt redusert med 8 kroner for miljøinnredning, mens det har vært en økning på 6 kroner for frittgående. Produksjonskostnadene har økt med 5 krone for miljøinnredning og med 6 kroner for frittgående. Det er en reduksjon i dekningsbidrag 2 per høne per år på henholdsvis 12 kroner for miljøinnredning og 1 krone for frittgående. Inkludert produksjonstillegget utgjør det en endring i dekningsbidrag 2 per år på henholdsvis -17 % og 0 %. I kroner utgjør dette om lag -86 000 kroner for miljøinnredning og -1 400 kroner for frittgående produksjon. Det gir en lønnssevne per time på 80 kroner for miljøinnredning og 217 kroner for frittgående i januar 2020.

Kraftfôrbransjen har varslet en ekstraordinær prisøkning på kraftfôr opp mot 30 øre per kilo, som følge av redusert kronekurs og økte priser på importerte råvarer. Dette tilsvarer en reduksjon i dekningsbidrag på 7-14 kroner per innsatt høne. Prisen på unghøner er i tillegg varslet å øke med inntil 2,50 kroner per høne.

7.4 Langtidsutsikter egg

Etter noen år med stor overdekning, og slakting av verpehøner før tiden, bedret eggmarkedet seg fra 2016, grunnet godt salg. Antall høneplasser økte i 2019, og markedetsrommet for egg fra burløsninger blir stadig mindre. Markedet balanseres gjennom førtidsslakting av verpehøner før normal slaktealder, og som følge av overkapasitet i eggneringen, vil det fortsatt være nødvendig å redusere produksjonen for å oppnå markedsbalanse. Det har vært en økning i forbruk per innbygger de siste årene, og det er sannsynlig at økningen vil fortsette. Til tross for positiv forbrukstrend er det prognosert en overdekning på 2 000 tonn i 2020, og det er ikke rom for nyetableringer.

I tabell 7.2 ses alternative scenarioer for engrossalget i 2025. Det er lagt inn en sikkerhetsmargin på 500 tonn (inntak av den tollfrie EU-kvoten på 290 tonn og 210 tonn av WTO-kvoten på 1295 tonn som vist i kapittel 4, tabell 4.3). Tabell 7.2 viser en oversikt over disponibelt engrossalg for norskproduserte egg når sikkerhetsmarginen på 500 tonn er trukket fra.

Tabell 7.2 Alternative scenarier for engrossalg, tonn.
Alternative scenarier for engrossalg egg. Tonn

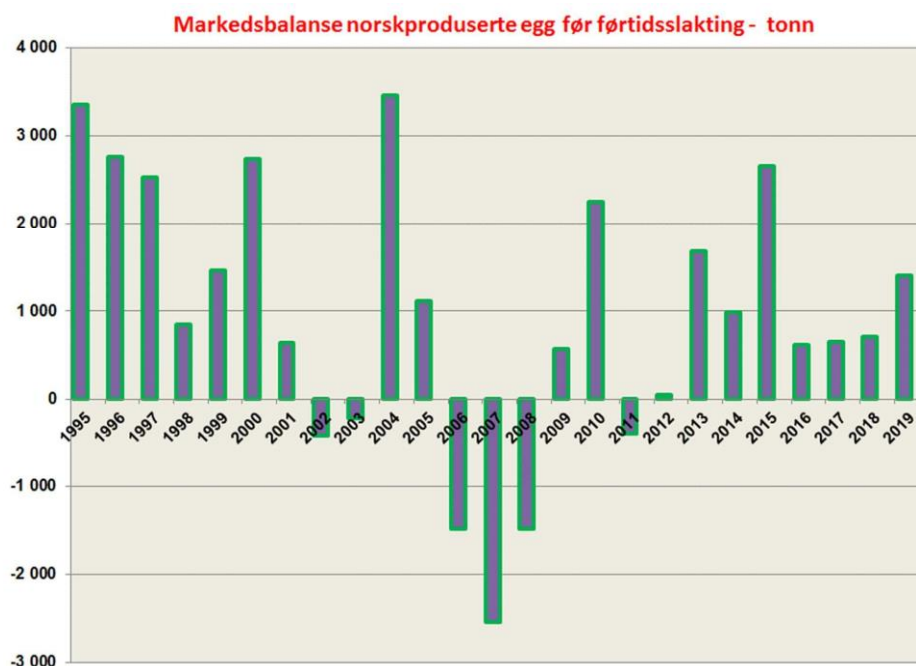
Langtidsutsikter år 2025			
	Forbruk per innbygger som prognose 2020	1 prosent årlig vekst	Volumfast som prognosene for 2020
Egg	68 000	69 100	65 700

Tabell 7.3 Disponibelt engrossalg norskproduserte egg, tonn.
Disponibelt engrossalg norskproduserte egg. Tonn

Langtidsutsikter år 2025			
	Forbruk per innbygger som prognose 2020	1 prosent årlig vekst	Volumfast som prognosene for 2020
Egg	67 500	68 600	65 200

I tillegg er det et betydelig direkte salg av egg som ikke inngår i disse tallene. Ifølge tall fra Landbruksdirektoratet var dette på om lag 6 935 tonn i 2017.

I figur 7.13 ser man at det var et høyere overskudd i 2019 enn de tre foregående årene.

Figur 7.13 Markedsbalanse norskproduserte egg før førtidsslakting, tonn. 1995 – 2019.

8 Vedlegg

Målpris og planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på lam

		Representantvare lam				
Avtaleår/halvår		Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	endring % årlig endring	
2009/2010	målpris	57,44	-0,31	57,75	2,48	
2010/2011	målpris	58,64	-0,51	59,15	1,40	2,4 %
2011/2012	målpris	60,66	-0,12	60,78	1,63	2,8 %
2012/2013	målpris	62,95	-0,05	63,00	2,22	3,7 %
2. halvår 2013	PGE	65,76	-0,44	66,20	3,20	
1. halvår 2014	PGE	67,84	-0,16	68,00	1,80	7,9 %
2. halvår 2014	PGE	68,66	-0,04	68,70	0,70	
1. halvår 2015	PGE	70,67	0,17	70,50	1,80	3,7 %
2. halvår 2015	PGE	70,46	-0,04	70,50	0,00	
1. halvår 2016	PGE	69,43	-0,17	69,60	-0,90	-1,3 %
2. halvår 2016	PGE	67,09	-0,51	67,60	-2,00	
1. halvår 2017	PGE	64,60	0,00	64,60	-3,00	-7,2 %
2. halvår 2017	PGE	63,66	-0,94	64,60	0,00	
1. halvår 2018	PGE	63,78	-0,82	64,60	0,00	0,0 %
2. halvår 2018	PGE	64,36	-0,24	64,60	0,00	
1. halvår 2019	PGE	63,77	-0,83	64,60	0,00	0,0 %
2. halvår 2019	PGE	66,08	-0,02	66,10	1,50	
1. halvår 2020	PGE			66,10	0,00	2,3 %
2. halvår 2020	PGE			66,40	0,30	

Målpris og planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på egg

		Representantvare egg				
Avtaleår/halvår		Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	endring % årlig endring	
2009/2010	målpris	16,44	-0,10	16,54	1,58	
2010/2011	målpris	17,06	-0,18	17,24	0,70	4,2 %
2011/2012	målpris	18,67	-0,05	18,72	1,48	8,6 %
2012/2013	målpris	18,63	-0,47	19,10	0,38	2,0 %
2. halvår 2013	PGE	18,15	-0,05	18,20	-0,90	
1. halvår 2014	PGE	18,03	-0,07	18,10	-0,10	-5,2 %
2. halvår 2014	PGE	18,76	-0,04	18,80	0,70	
1. halvår 2015	PGE	18,48	-0,32	18,8*	0,00	3,9 %
2. halvår 2015	PGE	18,26	-0,14	18,40	-0,40	
1. halvår 2016	PGE	18,26	-0,14	18,40	0,00	-2,1 %
2. halvår 2016	PGE	18,44	-0,16	18,60	0,20	
1. halvår 2017	PGE	18,64	-0,16	18,80	0,20	2,2 %
2. halvår 2017	PGE	19,05	-0,15	19,20	0,40	
1. halvår 2018	PGE	19,25	-0,10	19,35	0,15	2,9 %
2. halvår 2018	PGE	19,22	-0,03	19,25	-0,10	
1. halvår 2019	PGE	19,14	-0,01	19,15	-0,10	-1,0 %
2. halvår 2019	PGE	19,26	-0,14	19,40	0,25	
1. halvår 2020	PGE			19,50	0,10	1,8 %
2. halvår 2020	PGE			20,30	0,80	

*pris satt ned til 18,30 fra 16. mars 2015

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på storfe					
Representantvare ung okse					
	Oppnådd pris	avvik fra PGE	PGE	endring % årlig endring	
2. halvår 2009	48,84	-0,04	48,88	1,10	
1. halvår 2010	47,45	-0,13	47,58	-1,30	
2. halvår 2010	47,99	-0,09	48,08	0,50	
1. halvår 2011	48,61	-0,09	48,70	0,62	2,4 %
2. halvår 2011	49,32	-0,08	49,40	0,70	
1. halvår 2012	50,66	-0,04	50,70	1,30	4,1 %
2. halvår 2012	52,15	-0,05	52,20	1,50	
1. halvår 2013	52,83	-0,17	53,00	0,80	4,5 %
2. halvår 2013	54,87	-0,13	55,00	2,00	
1. halvår 2014	54,88	-0,32	55,20	0,20	4,2 %
2. halvår 2014	55,44	-0,06	55,50	0,30	
1. halvår 2015	57,03	0,03	57,00	1,50	3,3 %
2. halvår 2015	57,43	-0,07	57,50	0,50	
1. halvår 2016	58,52	-0,18	58,70	1,20	3,0 %
2. halvår 2016	59,09	-0,11	59,20	0,50	
1. halvår 2017	59,69	-0,31	60,00	0,80	2,2 %
2. halvår 2017	59,92	-0,08	60,00	0,00	
1. halvår 2018	60,09	-0,41	60,50	0,50	0,8 %
2. halvår 2018	59,88	-0,42	60,30	-0,20	
1. halvår 2019	59,87	-0,63	60,50	0,20	0,0 %
2. halvår 2019	60,49	-0,01	60,50	0,00	
1. halvår 2020			61,20	0,70	1,2 %
2. halvår 2020			62,80	1,60	